

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(Суми, 28 січня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Махінчук В. М., д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України, заступник директора з наукової роботи НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Попович Т. Г., канд. юрид. наук, старший дослідник, учений секретар НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Деревянко Б. В., д-р юрид. наук, професор, головний науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Руденко Л. Д., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки СумДУ;

Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Сікорська І. М., канд. наук з держ. упр., доцент, голова правління Української асоціації викладачів і дослідників європейської інтеграції;

Швагер О. А., канд. юрид. наук, асистент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ

*Рекомендоване до видання рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 6 від 3 лютого 2022 року)*

Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри : матеріали Науково-практичного круглого столу (Суми, 28 січня 2022 р.). – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 100 с.

Матеріали містять тези доповідей і повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, які брали участь у засіданні Науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», присвяченого актуальним питанням правового регулювання ринків фінансових послуг в Україні та Європейському Союзі і проведеного в межах реалізації освітнього проекту 619998-ERP-1-2020-1-UA-ERPJM0-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг», що реалізується за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти та культури (напряом «Модуль Жана Моне» програми Erasmus+).

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення звіту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	6
<i>Борщенко В. В.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	8
<i>Борщ В. Ф.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	10
<i>Гбур З. В.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	14
<i>Гузенко О. П.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЛЬОВОГО ТА ПОНЯТІЙНОГО ЗМІСТУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	18
<i>Деревянко Б. В.</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ НЕОГОЛОШЕНОЇ ВІЙНИ.....	21
<i>Кадала В. В.</i> ОСУЧАСНЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	24
<i>Кірін Р. С., Баранов П. М., Коротаєв В. М.</i> СУДОВА ГЕМОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	30
<i>Кондрат Л. Г.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВИД ФІНАНСОВОЇ ПОСЛУГИ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	30
<i>Корнева Т. В.</i> ІНСТРУМЕНТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕДУРИ НАГЛЯДУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ.....	34
<i>Корощенко К. Р.</i> КОЛЕКТИВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС: СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	48
<i>Костюк В. А., Ясентюк А. С., Десятник О. І.</i> ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПОСЛУГ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	41

<i>Кошова С. П.</i> ІНВЕСТИВАННЯ ДЕРЖАВ В КОСМІЧНУ ГАЛУЗЬ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	44
<i>Кузьмін А. Р.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	48
<i>Маланчук Т. В.</i> ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ НОМІНАЛЬНОЇ ВАРТОСТІ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ ВІРМЕНІЯ ТА ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	50
<i>Мартиненко Д.Р.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ У СФЕРІ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІКРОФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	53
<i>Мельник О. А.</i> ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	56
<i>Наумов А. С.</i> СТАН АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ПОЛОЖЕННЯМ ДИРЕКТИВИ PSD2.....	59
<i>Новіков Н. Б.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	62
<i>Пашков В. М.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я.....	64
<i>Плотнікова М. В.</i> ПОЗАСУДОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ЄС.....	65
<i>Пожидаєва М. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИЙ ДАНИХ ГРАВЦІВ.....	69
<i>Роженко О. В., Давидова В. В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БРОКЕРСЬКИХ ФІРМ ТА КОНТОР.....	72

<i>Руденко Л.Д., Требух В.В.</i> ЩОДО СУДОВОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ У СФЕРІ СПОЖИВЧОГО МІКРОКРЕДИТУВАННЯ.....	74
<i>Семенов С. В.</i> ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ІНСТИТУЦІЙНО- ПРАВОВИХ МОДЕЛЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....	76
<i>Славко А.С.</i> ЗАХИСТ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	80
<i>Maryna Utkina</i> FINANCIAL INTELLIGENCE (MONITORING) ENTITIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION.....	84
<i>Ткаченко В. М.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПЕНСІЙНИХ СХЕМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС ТА УКРАЇНИ.....	86
<i>Тринчук В. В., Ермошенко А. М., Зелениця І. М.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПЕНСІЙНИХ СХЕМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС ТА УКРАЇНИ.....	86
<i>Ушинкіна О. А.</i> СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ.....	92
<i>Файчук О. В., Лещенко М. А., Ткач Д. Е.</i> ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ІНДИКАТОР СТАБІЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	94
<i>Olha Shvaher, Yana Tverdokhlib</i> ACCESS TO FINANCIAL SERVICES FOR ASYLUM SEEKERS AND BENEFICIARIES OF INTERNATIONAL PROTECTION.....	97

ВСТУПНЕ СЛОВО

Проект 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» («European standards for protection of rights of consumers of financial services») в рамках напрямку Модуль Жана Моне програми Erasmus+ реалізується у Сумському державному університеті за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти та культури з 2020 року.

З огляду на активний розвиток ринку фінансових послуг в Україні, появу нових видів та врахування принципу верховенства права та європейських цінностей, підготовка висококваліфікованих спеціалістів у галузі правового захисту прав споживачів фінансових послуг є нагальною потребою сьогодення.

Основними цілями проекту 619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» є:

- підготовка висококваліфікованих спеціалістів, орієнтованих на ЄС, які зможуть ефективно організовувати правовий супровід захисту споживачів фінансових послуг відповідно до норм національного законодавства та з урахуванням стандартів ЄС у цій галузі;

- розповсюдження інформації про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг шляхом співпраці з регіональними ЗМІ, стимулювання інтересу широкої громадськості до реформ, що відбуваються у фінансовому секторі країни, та полегшення їх розуміння;

- надання студентам, випускникам, організаціям громадянського суспільства та широкій громадськості знань про законодавство Європейського Союзу щодо правового регулювання захисту споживачів фінансових послуг та заохочення їх застосовувати свої знання до національної практики;

- сприяння інноваціям у навчанні та дослідженнях, включаючи розробку відкритих онлайн-курсів та використання змішаних засобів навчання.

Науково-практичний круглий стіл на тему: «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри», що відбувся 28 січня 2022 року на базі Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету є одним із заходів в рамках реалізації проекту та покликаний сприяти розвиткові знань про Європейський Союз, про європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг та обміну досвідом між дослідниками європейської інтеграції.

До обговорення проблем функціонування ринку фінансових послуг в Україні та ЄС долучилися науковці, фахівці та студенти з різних університетів України: Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г.Бурчака НАПрН України, Державного податкового університету, Юридичного інституту Дер-

жавного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Національного авіаційного університету та інших навчальних закладів. Основна увага була приділена аналізу національного та європейського досвіду захисту прав споживачів фінансових послуг в окремих сферах та адаптації українського законодавства щодо регулювання ринків фінансових послуг до європейських стандартів.

Оргкомітет Науково-практичного круглого столу «Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри» висловлює щирю вдячність Українській асоціації викладачів і дослідників європейської інтеграції за участь в організації заходу, поширення інформаційних матеріалів про проєкт «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг»; всім учасникам за цікаві змістовні доповіді та плідні дискусії.

**Голова Оргкомітету,
координаторка проєкту «Європейські стандарти
захисту прав споживачів фінансових послуг»
Ольга Швагер**

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Борщенко В. В.

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та правосуддя
ОНУ імені І. І. Мечникова*

Стрімкий розвиток міжнародних відносин, а також соціальні та економічні перетворення в Україні зумовили формування страхової галузі.

Страховання у ринковій економіці є інструментом захисту від можливих ризиків та забезпечує соціально-економічну стабільність у суспільстві, а також є головним джерелом інвестиційного капіталу.

Вищезазначені фактори зумовлюють необхідність належного рівня страхового законодавства. Чітке та структуроване законодавство стане запорукою динамічного розвитку страхової діяльності в Україні.

Слід зазначити, що саме стрімкий розвиток страхової галузі став підґрунтям для прийняття не завжди узгоджених нормативно-правових актів та появи прогалин у цій сфері. І, на жаль, при всіх позитивних змінах у правовому регулюванні страхової діяльності в Україні, що відбулись останніми роками, законодавець не вирішив таку основну правову проблему, як узгодження чинного законодавства. Адже на сьогодні існує велика кількість не завжди скоординованих між собою нормативно-правових актів, що регулюють зазначену галузь. Зокрема, доцільно зазначити, що поряд з існуванням основного законодавчого акту з даного питання – Закону України «Про страхування» – окремі галузі страхових послуг регулюються численними законодавчими актами, які іноді дублюють, а іноді й суперечать один одному.

Наприклад, у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування діють Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р., Закони «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р. № 1533-III, «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 28 грудня 2014 р. № 77-VIII, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV та ін.

Проте з аналізу вказаних нормативно-правових актів вбачається, що відсутні навіть однорідні підходи до принципів права соціального забезпечення. Вважаємо, що це сталося завдяки застарілості «основного» акту в цій галузі, оскільки з 1998 р. до нього, на відміну від інших спеціалізованих законів соціального страхування, було внесено лише деякі незначні зміни та доповнення.

Слід також визнати, що основні нормативні акти, які стосуються соціального забезпечення, а також суміжних правових відносин, були прийняті за часи, коли в країні ще не склалась єдина державна система державного забезпечення, ідея галузі права соціального забезпечення не була обґрунтована, а наукові розробки по даній проблемі велись недостатньо.

У галузі страхування відповідальності діють Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 р. № 733; Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 р. № 402; Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 09.07.2002 р. № 944, та інші акти. Усі зазначені порядки структурно однакові, прийняті майже двадцять років тому і на сьогодні потребують вдосконалення.

Вважаємо за необхідне застосувати кодифікацію законодавства, внаслідок якої різні за юридичною силою акти замінюються єдиним, логічно побудованим актом, а малоефективні, застарілі норми втрачають свою дію, створюються і закріплюються нові норми й інститути.

Порядок діяльності страхових посередників регулюється Положенням про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.05.2004 р. № 736; Порядком провадження діяльності страховими посередниками, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523, та деякими іншими актами.

Аналізуючи зазначені нормативно-правові акти, вбачається недосконалість законодавства, дублювання певних загальних засад страхової діяльності, що, як слідство, призводить до неможливості однакового, чіткого і вичерпного регулювання відносин у страховій сфері. Крім того, наявність великої кількості актів різної юридичної сили призводить до складнощів у пошуку необхідного нормативного матеріалу і його використання страховими посередниками та іншими учасниками страхового ринку.

Враховуючи велике соціально-економічне значення страхування для нормального існування економіки нашої країни та за аналізом чинного вітчизняного законодавства вважаємо необхідним кодифікувати законодавство в цій галузі шляхом прийняття Страхового кодексу України.

Кодифікація забезпечить **єдине, узгоджене і упорядковане** нормативне регулювання страхових відносин. Основним завданням кодифікації страхового законодавства має бути вироблення і закріплення загальних засад страхової діяльності і, відповідно, загальних принципів страхового законодавства з тим, щоб привести до єдиного знаменника економічні, організаційні та правові засади регулювання суспільних відносин в цій галузі.

Кодифікований акт дозволить створити цілісну систему страхового законодавства України та гармонізувати її з нормами міжнародного права.

Крім того, такий акт усунуватиме зайве дублювання нормативних положень та буде зручним у використанні, оскільки правова база, яка регулює соціальне забезпечення, буде відповідати сучасним реаліям, що, свою чергу, призведе до якісного та ефективного соціального захисту громадян.

З урахуванням вищевказаного можемо дійти висновку, що прийняття Страхового кодексу України дозволить належним чином вирішити завдання систематизації та розвитку страхового законодавства України, що, в свою чергу, матиме позитивний вплив на формування страхових правовідносин та вихід на європейський та світовий страхові ринки.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД¹

Борщ В. Ф.

*студент IV курсу Навчально-наукового інституту права СумДУ
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.*

Термін «криптовалюта» вперше з'явився у 2009 році. Головною метою створення криптовалют стало виключення держави та банків за межі операцій з ними. Тобто, операції з криптовалютою повинні проводитись тільки між їх учасниками без втручання держави і банківської системи. Перевагами віртуальних валют дослідники відзначають анонімність використання, неможливість підробки та децентралізація. Таким чином, держава не може брати участі у відносинах в сфері обігу криптовалют, бо не випускає її, що робить цю саму валюту на сто відсотків захищеною від державного втручання та маніпулювання нею. Основними виробниками криптовалют у світі наразі є так звані майнери – люди, які мають спеціальне обладнання для здійснення майнінгу [2].

Основним недоліком криптовалют визначають можливість їх використання для нелегальних транзакцій, торгівлі забороненими предметами, такими як наркотичні речовини, заборонена зброя. Справа в тому, що через анонімність криптовалют дуже складно встановити та відстежити учасників вищезначених операцій, що в цілому створює сприятливі умови для вчинення кримінальних правопорушень та інших протиправних діянь. Також, зі зростанням популярності криптовалют

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

серед населення, держави втрачатимуть монополії на емісію грошей. Наслідком цього стане зменшення доходу, який держава отримує від емісії грошей центральних банків. Збільшення попиту на віртуальну валюту в державі зменшить попит на національну валюту, що може швидко її знецінити та уповільнить її обіг. Це ускладнить процес грошово-кредитного регулювання з боку держави і зробить неможливим проведення кредитно-грошової політики державою, адже значна частка грошей фактично перебуватиме поза її контролем [2].

Залежно від правової позиції держав щодо віртуальних валют, науковці поділяють їх на три групи. Першою групою є держави, в яких обіг криптовалют та бізнес, пов'язаний з ними врегульований законодавством. Прикладом таких держав є США, Канада та Японія.

США посідає перше місце у світі за кількістю біткоїн-автоматів, що зумовлено значним поширенням віртуальної валюти, що, в свою чергу, дає можливість вільно розраховуватись криптовалютою за певні товари або послуги. Віртуальну валюту в США розглядають в трьох як аналог звичайних грошей; як біржовий товар (власність, яка підлягає обов'язковому державному оподаткуванню). Кожен штат США має певні відмінності від інших штатів у своєму законодавстві. Наприклад, у шт. Вашингтон криптовалюта за законом є об'єктом грошових переказів, а для здійснення вашингтонськими компаніями криптовалютних переказів або надання користувачам криптовалютних гаманців, потрібно мати відповідну ліцензію (Washington Money Transmitter License). В свою чергу, в шт. Нью-Йорк було запроваджено ліцензію на ведення криптовалютного бізнесу (BitLicense) [2].

Не менш цікавим є досвід Канади в сфері правового регулювання обігу віртуальних валют. За законом, криптовалютні біржі в Канаді мають бути зареєстровані як фінансові установи у Центрі аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC), а банки не мають права відкривати рахунки таким біржам, якщо вони не зареєстровані у відповідному порядку. Також для профілактики відмивання злочинних доходів компанії повинні повідомляти про підозрілі операції з криптовалютами та верифікувати всіх користувачів [6].

У 2016 році Європейська комісія внесла пропозицію щодо запровадження в ЄС подібного канадському регулювання обігу віртуальних валют. В ЄС, відповідно до Директиви Європейського парламенту та Ради від 20.05.2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, криптовалюта має статус конвертованої децентралізованої віртуальної валюти [1]. Але Європейський центральний банк, визначає криптовалюту як засіб обміну.

Другою групою держав є ті, які вже почали впровадження законодавчого регулювання обігу криптовалют та ведення криптовалютного бізнесу. Такими державами, наприклад, є Австрія, Норвегія, Ісландія, Фінляндія та Німеччина.

За законами Австрії віртуальні валюти мають статус нематеріальних активів. У Німеччині криптовалюти вважаються фінансовим інструментом, в Ісландії – цифровою валютою, а в Фінляндії – різновидністю про-

грамного забезпечення. Цікавою, на нашу думку, є позиція Великобританії. Там віртуальна валюта ніяк не контролюється владою, адже не вважається фінансовою продукцією чи цифровою валютою. У Німеччині створення криптовалюти, або її використання в якості платіжного засобу не потребує спеціального дозволу, однак для її комерційного використання вже потрібна спеціальна ліцензія [4].

У Ісландії криптовалюти віднесені законом до цифрових валют і там існує фактична заборона на для юридичних осіб на здійснення обміну віртуальною валютою. Тобто, ісландські юридичні особи не мають права купувати віртуальну валюту за кордоном, адже це за законом буде розцінюватись як перерахування коштів за кордон. На противагу цьому, продаж криптовалют за кордо не заборонений. У Польщі віртуальна валюта визначена як цифрове представлення активів, що не видаються Центральним банком та кредитною установою або організацією з електронних грошей, яка за певних умов може бути використана як альтернатива грошам, а майнінг криптовалют та діяльність криптовалютних бірж визнані в державі видами економічної діяльності. Пропри це Мінфін Польщі не регулює функціонування криптовалют в державі [3].

До третьої групи відносяться держави, не зробили жодного кроку до врегулювання обігу віртуальних валют та криптовалютного бізнесу або лише недавно почали робити певні спроби правового регулювання обігу криптовалют. Прикладом таких держав є Італія та Україна.

Наразі в нашій державі регулювання обігу віртуальних валют майже не здійснюється, вчені сперечаються про правову природу віртуальних активів, а власники криптовалют заробляють на операціях із ними. Ризик у тому, що можуть відмиватися брудні гроші, а також залишаються незахищеними споживачі. Для вирішення питань обігу криптовалюти в Україні було ухвалено проєкт Закону України «Про віртуальні активи» (далі – Законопроєкт), на який Президент України наклав вето і вніс деякі пропозиції щодо змісту Закону. Позиція Президента спирається на те, що положення Закону не створюють завершених правових механізмів, необхідних для його реалізації, та не відповідають конституційним вимогам щодо правової визначеності як складової принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України), а також не забезпечують зрозумілих та прозорих умов для учасників ринку віртуальних активів та інвесторів, що не сприятиме належному забезпеченню їх прав.

Законопроєкт регулюватиме правовідносини з обігу віртуальних активів в Україні, визначить права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів, засади державної політики у сфері обігу віртуальних активів. У документі криптовалюта визначається як особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу [5]. Відповідно до ст. 15 Законопроєкту, формування та реалізацію політики у сфері обігу віртуальних валют буде покладено на Міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри). Основними завданнями Мінцифри будуть формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування сфери обігу віртуальних активів, сприяння

адаптації законодавства України про обіг віртуальних активів до міжнародних стандартів; здійснення державного регулювання обігу криптовалют в межах території України; захист прав учасників ринку віртуальних валют шляхом профілактики та припинення правопорушень у цій сфері; застосування санкцій за порушення законодавства про регулювання обігу криптовалют в межах своїх повноважень; забезпечує міжнародне співробітництво в цій сфері.

Також Законопроектом передбачено регламентацію діяльності постачальників послуг, які пов'язані з обігом криптовалют. У ст. 16 зазначається, що право на зайняття вищевказаних послуг мають суб'єкти господарювання усіх форм власності, але вони повинні пройти відповідну реєстрацію в Мінцифри, адже воно займається веденням держреєстру таких юридичних осіб. У ст. 17 Законопроекту детально регламентується процедура здійснення такої реєстрації, а у ст. 20 – відповідальність за порушення законодавства у сфері обігу віртуальних активів [5].

Отже, до переваг криптовалют відноситься неможливість підробки, анонімність використання та децентралізація, а недоліками є можливість їх використання для придбання наркотиків, зброї та інших заборонених предметів, а також «відмивання» грошей, отриманих незаконним шляхом та неможливість виявлення та відстеження учасників злочинних криптовалютних транзакцій.

Відповідно до своєї правової позиції щодо віртуальних валют, держави умовно поділяються на три групи. У першій групі знаходяться країни, які чітко врегулювали обіг віртуальних валют та ведення криптовалютного бізнесу (США, Канада), в яких криптовалюти є популярною альтернативою звичайним грошам. В другій групі знаходяться держави, які перебувають на стадії запровадження законодавства з регулювання обігу криптовалют. (Німеччина, Австрія, Польща). До третьої групи держав відносяться ті, які ще не почали, або роблять перші спроби з розробки та прийняття законодавства з регулювання обігу віртуальних валют. До таких держав відноситься і Україна, адже у нас зовсім недавно ухвалили проект Закону України «Про віртуальні активи», який нарешті визначить правовий статус криптовалют, права та обов'язки учасників ринку віртуальних валют, правові аспекти міжнародного співробітництва у цій сфері та відповідальність за порушення вітчизняного законодавства. Попри те, що на Законопроект через низку недоліків, пов'язаних зі змістом, було накладено вето, ми сподіваємось, що Закон України «Про віртуальні активи» остаточно приймуть і правовий механізм регулювання обігу криптовалют в Україні нарешті запрацює.

Література:

1. Директива Європейського парламенту та Ради (ЄС) 2015/849 від 20.05.2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму.

URL: [http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.htm](http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.htm).

2. Дядик В. О. Правове регулювання обігу криптовалют (міжнародний досвід). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 266–270. URL: http://lsej.org.ua/8_2020/68.pdf.

3. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання функціонування криптовалют, криптовалютних бірж, майнінгу та виводу в фіат (Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром). URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/65.pdf>

4. Порівняльний огляд іноземного законодавства щодо правового статусу цифрових грошей та державного регулювання криптовалютного бізнесу (Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром). URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/publications/22.pdf>

5. Проект Закону України «Про віртуальні активи» від 09.06.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

6. Transactions Involving Bitcoins.

URL: http://www.canadiantaxlitigation.com/wp-content/uploads/2014/01/2013-0514701I7.txt?utm_source=Mondaq&utm_medium=syndication&utm_campaign=international-article-link.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Гбур З. В.

*д-р. держ. упр., професор, професор кафедри управління охороною
здоров'я та публічного адміністрування,*

*Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика*

ORCID ID: 0000-0003-4536-2438

Забезпечення безпеки людей та їх здоров'я є основним завданням сучасних демократичних держав. Не випадково у своїй фундаментальній праці «Про дух законів» Ш. Монтеск'є вказав, що безпека та здоров'я населення – це перша форма незалежності держави. Безпека створює необхідні передумови для споглядальної діяльності людей, а здоров'я надає можливість для покращення їхнього добробуту та збільшення, в свою чергу, суспільного багатства [1].

Події, що спіткали Україну та світ в цілому в 2020 – 2021 роках, а саме, пандемія, що спричинена розповсюдженням вірусу COVID-19 зі всіма супроводжуючими її наслідками, ще раз довели і вказали, що проблема забезпечення державної системи охорони здоров'я є фундаментальною цінністю держави, яка впливає на рівень розвитку та ефективність функціонування державного механізму. Україна, обравши європейський вектор розвитку та ставши на стежину євроінтеграції, в 2014 році взяла на себе зобов'язання щодо реформування системи охорони здоров'я відповідно до європейських стандартів, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Однією з ключових умов вищезазначеної угоди є саме положення про необхідність реформування системи фінансування охорони здоров'я [2]. Так, у 2015 році на виконання умов Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Уряд України ініціював трансформаційну реформу системи охорони здоров'я з метою поліпшення стану здоров'я населення та забезпечення фінансового захисту від надмірних витрат «з власної кишені» шляхом

підвищення ефективності, модернізації застарілої системи надання послуг та покращення доступу до якісного медичного обслуговування.

Споглядаючи сьогодні на результати реформування системи охорони здоров'я можемо говорити, що загальна структура реформи фінансування системи охорони здоров'я в Україні відповідає провідним міжнародним практикам покращення доступності, якості та ефективності медичних послуг. Впровадження реформи відбувається успішно, створено Національну службу здоров'я України як найважливішого провідника змін у системі охорони здоров'я, а також починають з'являтися відчутні результати на рівні первинної медичної допомоги. Однак, на горизонті присутні також серйозні виклики, які набувають сьогодні важливого наукового значення та потребують дослідження сутності та змісту результатів реформування фінансування охорони здоров'я, що відбувається у Україні в умовах євроінтеграційних процесів.

Конституція України закріпила, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. Ключовим у вказаному визначенні є місія збереження життя та здоров'я людини, саме тому, одним з найважливіших завдань сучасної держави є охорона здоров'я населення. Це питання повинне займати пріоритетне місце в державному управлінні та політиці країни. На сьогодні, у зв'язку з необхідністю адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу відбулися колосальні зрушення у досліджуваному нами напрямку, а саме, було затверджено концепцію вдосконалення національної системи охорони здоров'я, яка, в свою чергу встановлювала зразкову стратегію розвитку та реформування системи охорони здоров'я в Україні. Вказана стратегія чітко і зрозуміло визначила головні принципи, напрямки та пріоритети, що необхідні для проведення реформування системи охорони здоров'я. Серед основоположних цілей стратегії можна виокремити закріплення європейського вектору реформування, зміна та удосконалення законодавчих засад охорони здоров'я і звичайно ж встановлення нормативів і обсягів фінансування галузі охорони здоров'я в Україні.

Згідно зі статтею 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, кожна людина має право на медичну допомогу та медичний догляд у разі хвороби. Ключовою ж статтею українського законодавства, яка регулює основоположні засади питання прав людини у сфері охорони здоров'я та закріплює основи національної системи охорони здоров'я є стаття 49 Конституції України [4]. Відповідно до Глави 22 «Громадське здоров'я» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначені європейські бажання нашої держави до належного реформування, осучаснення та зміцнення системи охорони здоров'я, підвищення рівня її корисного потенціалу, покращення безпеки та захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку та еко-

номічного зростання, розбудови розвинутої і сильної демократичної держави. Варто вказати, що саме галузь охорони здоров'я, а особливо належне фінансування останньої визнані одними з найбільш стратегічних та важливих напрямків співробітництва в рамках інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом [1]. Враховуючи вказане вище, варто вказати, що Україна обрала правильний шлях щодо провадження політики у сфері реформування охорони здоров'я, оскільки тяжіння до уніфікації та гармонізації національного законодавства з міжнародною універсальною нормативно-правовою базою на рівні ООН чи то на рівні законодавства Європейського Союзу надасть можливість провести правильну, повноцінну і комплексну процедуру реформування за всіма напрямками охорони здоров'я. Більше того, тяжіння до таких високих стандартів надасть можливість побудувати сильний інститут фінансування та контролю у сфері охорони здоров'я. Відповідно до ст. 12 Закон України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», державна політика охорони здоров'я забезпечується бюджетними асигнуваннями в розмірі, що відповідає її науково обґрунтованим потребам, але не менше десяти відсотків національного доходу. Ці положення повністю відповідають нормі ст. 49 Конституції України і, беззаперечно, є соціальними, такими, які повинні бути у цивілізованій європейській державі. Однак, якщо говорити про безоплатну медичну допомогу, то це, звичайно, не мається на увазі безоплатну повністю для держави, так як надання медичних послуг та лікування мають оплачуватися, однак за рахунок державного та місцевих бюджетів чи фондів загальнообов'язкового медичного страхування. Тобто, як бачимо, необхідно зібрання і акумулювання коштів задля цільового використання громадянами держави. Так, у Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який поклав початок практичної реалізації реформи фінансування охорони здоров'я в Україні, а саме у п. 1 ст. 4, зазначено, що у межах програми медичних гарантій держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів [6].

Варто також звернути увагу на той факт, що за нормами вищезазначеного закону фінансування розповсюджується на медичні послуги, а не на ліжко-місця наприклад. Існує багато точок зору і науковців і практиків про те, що ніби то з впровадженням в систему охорони здоров'я інституту сімейних лікарів порушується право особи вільний вибір лікаря та лікарень незалежно від місця реєстрації. Однак, відповідно до положень ст. 34 Основ законодавства України про охорону здоров'я: «...кожний пацієнт, який досяг чотирнадцяти років і який звернувся за наданням йому медичної допомоги, має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги, та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій. Кожний пацієнт має право, коли це виправдано його станом, бути прийнятим у будь-якому закладі охо-

рони здоров'я за своїм вибором, якщо цей заклад має можливість забезпечити відповідне лікування» [6]. Крім того, реформована законодавча база встановлює обов'язковість якісних медичних послуг, високу офіційну заробітну плату для лікарів та медичних працівників. Однак, важливим також є факт того, що з впровадженням реформи здійснюється повне руйнування так званої «системи Семашка», яка звичайно має ряд недоліків, проте визнана Всесвітньою організацією охорони здоров'я найвищим рівнем еволюції системи охорони здоров'я і таке різке руйнування в українських реаліях може спричинити колапс системи охорони здоров'я, що, на жаль, ми і спостерігаємо сьогодні. Звичайно, колапс в сфері надання медичних послуг в зв'язку з поширенням корона вірусної інфекції має місце навіть у розвинених європейських країнах, однак для України така ситуація може бути занадто загрозливою.

Отже, для впровадження та забезпечення функціонування реформи фінансування охорони здоров'я важливо забезпечити розподіл відповідальності за її проведення між основними зацікавленими сторонами, включаючи місцеві органи влади, надавачів послуг та населення. Для ефективного впровадження реформи та подальшого гарного функціонування реформованої медицини, кожна особа, підприємство, установа, організація і звичайно держава в цілому має докласти значні зусилля. Щодо сьогоднішніх результатів реформування, то вони, звичайно, не такі грандіозні, яких очікували, однак останні мають стабільний і позитивний характер і в перспективі принесуть користь для української держави та населення.

Література:

1. Монтескьє Ш. О духе законов. Электронная библиотека.
URL: https://www.civisbook.ru/files/File/Monteskye_O%20dukhe.pdf.
2. Угода про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Документ № 984-011.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
3. Конституція України. Документ 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Документ 995-042. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
5. Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні. Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
6. Про основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЛЬОВОГО ТА ПОНЯТІЙНОГО ЗМІСТУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Гузенко О. П.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ*

На погляд фахівців практиків, політиків, науковців ринки фінансових послуг сьогодні визначають умови для розвитку фінансового посередництва і таким чином задовольняють потреби бізнесу та фізичних осіб в фінансових ресурсах і сприяють прискоренню інвестиційних процесів. В таких умовах дослідження особливостей функціонування ринку фінансових послуг, специфіки застосування фінансових інструментів на ньому залишається доволі актуальним питанням, котре підлягає вирішенню.

Ринок фінансових послуг, на погляд С. С. Арутюнян та М. І. Юргачова [1] представляє собою особливу, притаманну тільки ринковій економіці сфера економічних взаємовідносин, де здійснюється купівля-продаж, розподіл і перерозподіл фінансових активів країни між сферами економіки. При цьому науковці пов'язують між собою бюджет, фінансовий ринок і ринок фінансових послуг та стверджують, що вони не діють ізольовано, бо, з одного боку, уряд досить часто звертається до фінансових ринків за грошовими ресурсами, а з іншого – «доводить» ресурси до приватного сектора через механізми ринку фінансових послуг: фінансові інститути (державні позики, державні облигації).

Дотепер ринок фінансових послуг відігравав мізерну роль у реальному зростанні вітчизняної економіки. Проте із подальшою лібералізацією економічної політики та глибшою світовою інтеграцією потреба у розвинутому ринку фінансовому послуг ставатиме все більш відчутною. За таких умов низький рівень розвитку даного ринку може стати на заваді довгостроковому економічному зростанню. Про існування проблем на ринку фінансових послуг наголошує також у своїй праці С. І. Дрібязко [2]. Як відзначає С. І. Дрібязко загальний рівень розвитку ринку фінансових послуг в Україні залишається досить низьким. Найрозвинутішою складовою ринку фінансових послуг залишаються комерційні банки при тому, що інші інститути та ринки дуже сильно відстають у своєму розвитку. Науковці констатують той факт, що така ситуація типова для країн із перехідною економікою і є результатом незавершеності законодавчого регулювання діяльності ринку фінансових послуг.

В. Г. Баранова та О. М. Гончаренко [3] доволі аргументовано подають інформацію про рольовий аспект ринку фінансових послуг. вчені констатують наступне: високоякісний, добре відрегульований ринок фінансових послуг знижує загальний ризик, який міжнародні інвестори пов'язують з конкретною країною; якісний, добре відрегульований ринок фінансових послуг представлений незамінним інструментом для залучення в процес економічного розвитку всього обсягу заощаджень

населення; висока якість ринку фінансових послуг підвищує динамічність системи та її репутацію.

Пропозиції по вдосконаленню ринку фінансових послуг має супроводжуватися розумінням змістовності їх як понятійної категорії. Такий підхід надасть можливість більш предметно визначити сфери їх розробки. З цієї метою варто звернутися до розробок науковців, котрі останнім часом ведуть дискусії щодо сегментів котрі її характеризують. Так К. Ф. Ковальчук, Н. В. Архірейська, Н. В. Валенюк [4] пропонують розкривати зміст понятійної категорії «ринок фінансових послуг» з трьох ключових позицій:

- з економічного погляду як економічні відносини, що виникають між фінансовими посередниками та іншими економічними агентами з приводу розподілу фінансових ресурсів, купівлі-продажу тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів;

- з організаційного погляду як сукупність фінансових інститутів, що обумовлюють перетікання коштів від власників фінансових ресурсів до їх користувачів під контролем державних органів управління;

- згідно з чинним законодавством як сферу діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів.

Тотожної думки дотримуються у своїх працях такі науковці як Д. І. Дема, І. В. Абрамова, І. А. Шубенко, Л. В. Недільська та В. М. Трокоз [5], Ю. М. Коваленко, С. В. Онишко та М. О. Кужелєв [6], Л. М. Алексеєнко, О. Р. Квасовський та О. О. Луцишин [7]. Разом з тим, Н. М. Внукова [8] звертає увагу на той факт, що для розуміння сутнісного змісту понятійної категорії «ринок фінансових послуг» варто враховувати існування в економічній літературі дві точки зору: ринок фінансових послуг як самостійний сегмент фінансового ринку та ринок фінансових послуг як іншу назва фінансового ринку. Така ситуація пояснюється наступним: ринок фінансових послуг і фінансовий ринок, на погляд науковців це один і той же ринок, але розглядаються вони під різними кутами зору. Фінансовий ринок, у першу чергу дає уяву про рух фінансових потоків в економіці, про процеси переливу капіталів та їх канали, про механізми трансформації збережень суспільства у інвестиції і встановлення пропорцій суспільного відтворення. В свою чергу, ринок фінансових послуг концентрує увагу на ролі фінансових посередників в цих процесах і тих конкретних фінансових послугах, які вони надають іншим суб'єктам ринку для забезпечення нормального функціонування фінансового ринку і виконання ним притаманних йому функцій у ринковій економіці

Дещо по іншому трактує зміст понятійної категорії «ринок фінансових послуг» С. М. Еш [9]. Науковець пропонує розглядати понятійну категорію як «...як особливу сферу взаємовідносин державних і фінансових інститутів щодо задоволення фінансових потреб і формування

пропозицій фінансово – економічних послуг на державному рівні або у світовій інтеграції країн».

Ми вважаємо понятійну категорію «ринок фінансових послуг» доцільно визначати як «...сукупність сегментів інституту фінансовий ринок, які різняться між собою за видом надання, проте зберігають характерні особливості фінансової послуги». До складу переваг поданої змістовності понятійну категорію «ринок фінансових послуг» включено: визнання первинним фінансовий ринок, визнання різновиду фінансових послуг, обов'язковість збереження існуючих особливостей самої послуги.

Узагальнюючи результати дослідження, було зроблено ряд висновків. Сьогодні ринок фінансових послуг найбільшою мірою визначає рівень економічного зростання країни та добробуту громадян. Сучасне повноцінне функціонування ринку фінансових послуг в Україні стримується низкою проблем: недосконалість законодавства; недостатня капіталізація національних інституцій; відсутність механізмів захисту споживачів; неналежний рівень поінформованості населення щодо фінансових послуг та інструментів ринку фінансових послуг; низький попит на послуги через непоінформованість та певну недовіру споживачів до банківської системи. Ринок фінансових послуг представляє собою особливу форму організації руху фінансових ресурсів в економічній системі. Запропоновано розуміти понятійну категорію «ринок фінансових послуг» як сукупність сегментів інституту фінансовий ринок, які різняться між собою за видом надання, проте зберігають характерні особливості фінансової послуги. Такий підхід сприятиме більш предметному розумінню даного ринку та в майбутньому може бути використаний в пакеті пропозицій по його удосконаленню.

Література:

1. Арутюнян С. С., Іоргачова М. І. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Харків: Діса плюс, 2020. 312 с.
2. Дробязко С. І. Сучасний стан та тенденції розвитку ринків фінансових послуг в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 14. С. 20–23.
3. Баранова В. Г., Гончаренко О. М. Розвиток фінансового ринку України в умовах європейської інтеграції: проблеми та перспективи: колективна монографія. Харків: Діса плюс. 2019. 370 с.
4. Ковальчук К. Ф., Архірейська Н. В., Валенюк Н. В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2018. 135 с.
5. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / Д. І. Дема, І. В. Абрамова, І. А. Шубенко, Л. В. Недільська, В. М. Трокоз. [2-е вид. перероб. і допов.]. Київ: Алерта, 2013. 376 с.
6. Коваленко Ю. М., Онишко С. В., Кужелев М. О. Фінансовий ринок: підручник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. 442 с.
7. Алексеєнко Л. М., Квасовський О. Р., Луцишин О. О. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. Тернопіль: Паляниця В. А., 2018. 273 с.
8. Внукова Н. М. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції: монографія. Харків: ТО Ексклюзив. 2014. 218 с.
9. Еш С. М. Ринок фінансових послуг: підручник. Київ: центр Учбової літератури, 2015. 400 с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ НЕОГОЛОШЕНОЇ ВІЙНИ

Деревянко Б. В.

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Складна соціально-політична та військова ситуація в Україні, політичні й економічні події у світі свідчать про те, що задача моніторингу економічної безпеки регіону не втрачає своєї актуальності. Економічна безпека регіону є складовою національної безпеки, а її забезпечення – важливим елементом державної незалежності, умовою соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому на основі створення правових, економічних, інституційних, організаційних і технологічних умов, які відповідають викликам часу.

Фундамент «безпеченого» підходу до регіонального розвитку закладено статтею 132 Конституції України, яка визначає, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» [1].

Найбільш точно порівняти вплив військових дій на економічну безпеку регіону та його підприємств найкраще можливо шляхом порівняння стану економічної безпеки 2013–2014 із станом 2015–2016 років, коли найбільш активні бойові дії припинилися, частина підприємств відновила свою роботу на територіях, підконтрольних уряду України, а частину підприємств було ліквідовано. До того ж, за вказані роки наявна значна кількість офіційної статистичної інформації, яку слід проаналізувати.

Економічна безпека регіону визначає, насамперед, рівень соціально-економічного розвитку регіону і свідчить про ступінь незалежності регіону. Наслідками фактичного військового стану у Донецькій області є руйнування інфраструктури (виробничої, транспортної, соціальної) регіону і міст, загроза банкрутства окремих галузей виробництва і промислових об'єктів, скорочення чисельності наявного населення (міграція мешканців регіону до інших регіонів України або за кордон, загибель мирних жителів), і в результаті цього – значне погіршення показників соціально-економічного розвитку Донецького регіону.

Визначальним чинником економічного розвитку і модернізації регіону є інвестиції. Загалом за 2012–2016 роки спостерігалась неоднозначна ситуація. У 2013 році відбулося скорочення інвестицій в області і в цілому по Україні, що пов'язано із початком нестабільної ситуації на території України, яка становила загрозу для коштів інвесторів. Дані капітальних інвестицій Донецької області за рахунок усіх джерел фінансування

вказують на позитивні зміни в економіці України у 2016 році у порівнянні з 2015 роком, але освоєно підприємствами та організаціями в цьому році на 63 % менше, ніж у 2012 році. У 2015 році ситуація з обсягами капітальних інвестицій в Україні покращилася, але в області наслідки нестабільності були значними – у порівнянні з 2014 роком обсяги зменшилися майже на 37 % [2, р. 288-289].

Важливим соціальним чинником впливу на економічну безпеку регіону є рівень безробіття населення. Значення цього показника з 2012 року збільшується, що відбиває тенденції значного погіршення соціальної компоненти спочатку після світової фінансової кризи, а потім військової агресії проти України. Унаслідок воєнних дій більшість виробництв і промислових підприємств в регіоні припинили свою діяльність, створивши тим самим проблему безробіття. За методологією Міжнародної організації праці порогове значення за рівнем безробіття складає 8 % від працездатного населення, тому практично у 2012–2016 роках Донецький регіон знаходиться у стані небезпеки, що свідчить про низьке залучення працездатного населення до активної діяльності. Небезпека підвищується у зв'язку із географічною близькістю із місцями фактичного ведення військових дій та наявністю значної кількості не облікованих одиниць зброї та осіб, які здійснюють її перевезення та збут. Відсутність роботи і засобів для існування може спонукати окремих осіб до заняття протиправною діяльністю. А тут уже на перше місце виходить не економічна безпека регіону, а національна безпека держави.

До окремих позитивних змін щодо економічної безпеки в соціальному напрямі варто віднести підвищення середньомісячної заробітної плати. Середній темп підвищення в Донецькій області становив 14,4 %. Проте, в цілому по Україні стрімко зростає індекс споживчих цін, а це нівелює зростання наявних доходів населення.

Проаналізувавши стан показників економічної безпеки в Донецькому регіоні і Україні в цілому за 2012–2016 рік, та помітивши погіршення показників розвитку, доречно буде зупинитись на порівнянні показників Донецької області з мінімальними, максимальними та середніми значеннями по Україні. Так, наприклад, у 2016 році, найбільш небезпечною за показниками ВВП та інвестиціями в регіон виявилась Чернівецька область. Лідером з усіх регіонів України за цими показниками є місто Київ, яке має також і найвищу середньомісячну заробітну плату. Найнижчий рівень безробіття в Україні в Харківській області [2, р. 290].

Падіння економіки України та Донецької області, яке розпочалося ще у 2012 році, зупинилось у 2015 році. Після цього розпочалося зростання. Валовий регіональний продукт Донецької області за 2012–2016 роки знизився в 1,25 рази, хоча по Україні він зріс в 1,7 рази. Індекс промислового виробництва тільки у 2016 році піднявся більше ніж 100 %, а в інші роки він нижче 100 %, а індекси сільськогосподарської продукції в Донецькій області у 2013 році збільшилися, але у 2014 і 2015 роках знизилися. Дані капітальних інвестицій Донецької області за рахунок усіх джерел фінансування вказують, що у 2016 році у порівнянні з

2015 роком є позитивні тенденції. Рівень безробіття населення з 2012 року збільшується, більшість виробництв і промислових підприємств в регіоні припинили свою діяльність, створивши тим самим проблему безробіття. Частка домогосподарств Донецької області із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму складала у 2016 році 11,2 %, у 2015 році – 9,8 %, по Україні – відповідно 9,3 % і 9,4 % [2, р. 291].

Воєнний конфлікт значно погіршує економічний потенціал Донецької області. Руйнується промисловий комплекс, пошкоджується значна кількість об'єктів виробництва та інфраструктура регіону – окупованої й підконтрольної Україні частини. Дестабілізація суспільно-економічної ситуації призвела до негативних наслідків не тільки області, а для України в цілому. Втрати української економіки від військового конфлікту зумовлені вагомою роллю Донецького регіону у сфері промислового виробництва, роздрібного товарообороту, експорту та імпорту товарів та послуг.

Раніше нами було зроблено висновок і зараз слід повторитися, що ситуацію міг би виправити комплекс заходів, пов'язаних із стимулюванням внутрішніх та зовнішніх інвестицій у промисловість та сільське господарство регіону із одночасним внесенням змін до норм законодавства. Держава може через застосування наявних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, основні з яких названо у частині 2 статті 12 Господарського кодексу України намагатися підвищувати основні показники діяльності підприємств регіону та держави загалом [3]. Серед основних засобів найбільший ефект може бути від надання державою інвестиційних, податкових та інших пільг, а також надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій. Хоча значний зиск можуть надати і застосування державного замовлення; ефективного використання ліцензування, патентування і квотування, технічного регулювання; застосування нормативів та лімітів; ефективного регулювання цін і тарифів. Крім цього, українським законодавством не забороняється застосування і інших засобів державного регулювання господарської діяльності [2, р. 292].

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Bogdan Derevyanko, Liudmyla Nikolenko, Irina Syrmamiik, Yevgen Mykytenko and Iosif Gasparyevich (2018). Assessment of financial and economic security of the region (based on the relevant statistics of the Donetsk region). *Investment Management and Financial Innovations*, 15(4), 283–295. DOI:10.21511/imfi.15(4).2018.23.

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.

ОСУЧАСНЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Кадала В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного та господарського права
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ*

На даний час, в умовах глобалізації, ринок фінансових послуг є надзвичайно важливою складовою фінансової системи України, від ефективності організації та рівня розвитку якої залежать злагодженість й успішність функціонування фінансової системи загалом. Доведено, ринок якісних фінансових послуг виступає з'єднувальною ланкою фінансової системи, яка покликана забезпечувати перерозподіл фінансових ресурсів та надавати фінансовим потокам вірний вектор руху. Наявність розвинутого і добре організованого ринку якісних фінансових послуг, котрий спирається на дієву правову платформу, дозволяє капіталу швидко знайти найбільш прибуткові сфери його застосування. Як стверджують фахівці даний сектор ринку підвищує мобільність капіталу, а отже – позитивно впливає на розвиток економіки України взагалі.

Справедливо відмічають у своїй праці Ю. Г. Неустроєв, Н. С. Згадова та Ю. А. Работін [1] стосовно того, що сьогодні фінансовий ринок послуг України недостатньо розвинутий та все ще знаходиться на етапі становлення, що пов'язано, насамперед, із відсутністю відповідної нормативно-правової бази та належного інституційно-організаційного забезпечення.

Питанням правового забезпечення діяльності фінансового ринку в Україні присвячено праці багатьох вчених, серед яких А. М. Ніколаєва, С. О. Пиріг, Л. І. Іщук [2], Н. М. Внукова та С. В. Глібка [3], Р. Пукала [4], І. І. Рекуненко [5], В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчкін [6], Т. В. Паєнтко [7] та інших. Разом з тим зазначені проблеми в країнах з трансформаційною економікою вивчені поки що недостатньо, зокрема і в Україні, в якій фінансовий ринок в своєму розвитку є доволі мінливим та нестабільним.

Нагадаємо, згідно чинного законодавства України, а саме Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова послуга представляє собою «операцію з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [8].

Повертаючись до предмету дослідження зазначимо, що більшість науковців дійшли висновку, що в Україні уповільнюється розвиток ринку фінансових послуг та якість їх надання. В цьому ж аспекті Н. М. Внукова та С. В. Глібка [3] стверджують, що в Україні розвиток ринку фінансових

послуг має відбуватися як на основі оновлених законодавчих положень, котрі в свою чергу мають бути імplementовані у відповідності з правовими нормами міжнародних вимог. Науковці звертають увагу на те, що важливим аспектом є та обставина, що Україна знаходиться у стані реформування фінансової системи, що пов'язане з об'єднанням в межах Національного банку України функцій регулятора ринку фінансових послуг (крім ринку цінних паперів). У зв'язку з цим постало питання про формування в Україні системи законодавства щодо комплексного та гармонійного регулювання ринку фінансових послуг, захисту споживачів цих послуг та наближення рівня їх надання до відповідних вимог права ЄС.

Потрібно віддати належне законодавцю, який останнім часом провів ряд правових ініціатив у сфері удосконалення контролю та якості надання фінансових послуг. Так відповідно до статей 7, 15, 55-1, 56 Закону України «Про Національний банк України», статей 21, 28, 38-1-42 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», статей 5, 26, 28 Закону України «Про споживче кредитування», Закону України від 19 березня 2021 року № 1349-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» та з метою встановлення порядку застосування заходів впливу до небанківських фінансових установ за порушення законодавства України про захист прав споживачів фінансових послуг, уключаючи вимоги щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги щодо етичної поведінки).

У зв'язку з ситуацією, яка склалася на ринку фінансових послуг Правління Національного банку України вводить законодавчий регулятор «Зміни до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг» [9] затвердженого постановою Правління Національного банку України від 01 лютого 2021 року № 12.

В. Опарін, В. Федоров та С. Львовичкін [6] зауважують, що серед проблем захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні те, що населення є недостатньо фінансово грамотним, а отже, нездатне належним чином зрозуміти та оцінити ризики під час використання фінансових послуг. При цьому вони відзначають, що стрімкий розвиток фінансового ринку відбувається на тлі недостатнього правового регулювання та агресивних методів просування фінансових послуг, які до того ж можуть супроводжуватися зловживаннями, шахрайством та іншими неправомірними діями з боку осіб, які надають фінансові послуги.

В свою чергу Н. Ментух та О. Шевчук [10] звертають увагу на той факт, що серед міжнародних досліджень, які сприяли розвитку національного законодавства деяких зарубіжних країн, можна виділити такі National Strategies for Financial Education; OECD/INFE Policy Handbook; Financial Education – National Strategies in Europe. Good Practices Report. Позитивним рішенням поставленої проблеми можна вважати адаптацію

проекту «Консультації для споживачів фінансових послуг», які розробила та успішно запустила Асоціація юридичних клінік України [11]. Основною метою проекту став розвиток потенціалу юридичних клінік із правозахисту та правопросвіти споживачів фінансових послуг.

Доцільно наголосити на тому, що проєкт «Консультації юридичних клінік для споживачів фінансових послуг» був підтриманий проєктом USAID «Трансформація фінансового сектору» і став особливо важливим для розвитку системи захисту прав споживачів фінансових послуг, адже сьогодні споживачам не вистачає інформації та знань, щоб правильно вибирати фінансові послуги, вони не можуть ефективно порівняти умови надання фінансових продуктів, оцінити рівень своїх ризиків як користувача фінансових послуг та дуже рідко спроможні протистояти фінансовому шахрайству.

Враховуючи зазначене, можна зробити ряд висновків. По-перше, в Україні розвиток ринку фінансових послуг та поява нових їх видів співпали з економічною кризою та політичною нестабільністю. По-друге, це стало причиною розвитку недоброчесних гравців на ринку фінансових послуг, які пропонують фінансово неграмотному населенню послуги, що часто порушують їхні споживчі права. По-третє, усе це стало причиною зростання кількості звернень до юридичних клінік, адже досить часто клієнт знаходиться у скрутному матеріальному становищі і не здатний оплатити послуги юридичної консультації у адвоката. По-четверте, останнім часом з'явився ряд законодавчих ініціатив, котрі націлені на покращення ситуації щодо якісного рівня фінансових послуг. По-п'яте, позитивний вплив на ситуацію, що склалася на ринку надання фінансових послуг в Україні чинить проєкт «Консультації для споживачів фінансових послуг», що адаптований Асоціацією юридичних клінік України.

Література:

1. Неустроев Ю. Г., Згадова Н. С., Работін Ю. А. Принципи безпеки фінансових установ в Україні. *Агросвіт*. 2021. № 3. С. 37–43.
2. Ніколаєва А. М., Пиріг С. О., Іщук Л. І. Розвиток ринку фінансових послуг у регіональній політиці фінансової стабілізації. *Регіональна політика фінансової стабілізації в умовах структурної модернізації економіки*. монографія / за ред. д.е.н., проф. Вахович І. М. Луцьк: Волиньполіграфтм, 2017. С. 216–276.
3. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг : монографія / за ред. Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 304 с.
4. Реформування ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору: монографія / наук. ред. канд. екон. наук Р. Пукала і проф. Н. М. Внукова. Харків : ТО «Ексклюзив», 2016. 166 с.
5. Рекуненко І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. 411 с.
6. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / [В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчкін та ін.]; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2016. 695 с.
7. Інновації у фінансовій сфері: монографія / Т. В. Паєнко та ін.; за ред. В. М. Опаріна. Київ: КНЕУ, 2013. 444 с.

8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

9. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг: Постанова Правління НБУ від 09.07.2021. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0074500-21>.

10. Ментух Н., Шевчук О. Захист прав споживачів фінансових послуг: досвід України та Європейського Союзу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 1. Т. 2. С. 58–62.

11. Офіційний сайт Асоціації юридичних клінік України.
URL: <https://legalclinics.in.ua>.

СУДОВА ГЕМОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Кірін Р. С.

*доктор юридичних наук, доцент,
судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

Баранов П. М.

*доктор геологічних наук, професор,
судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,*

Коротаєв В. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,*

Питання об'єктивності й повноти дослідження при проведенні судової гемологічної експертизи актуалізувалися з набуттям чинності 29.12.2019 р., згідно із законом [1], змін та доповнень до Кримінального кодексу України. Зокрема останній було доповнено ст. 240-1 «Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину». В аспекті судово-експертної діяльності (далі – СЕД) особливу увагу привертає одна з кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті, а саме - незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами, вчинені у значних розмірах. При цьому, під значним розміром у ч. 2 ст. 240-1 Кримінального кодексу України, слід розуміти вартість бурштину, що у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Відтак, основним завданням гемологічної експертизи бурштину, в даному випадку, буде встановлення вартості бурштину, який є предметом вказаного злочину. Це цілком кореспондує з орієнтовним переліком

питань, що можуть бути поставлені при проведенні гемологічної експертизи, які наведено в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки і призначення судових експертиз та експертних досліджень [2]. Згідно із п. 11.3 останніх, це питання сформульовано наступним чином: «Яка вартість каміння, наданого для дослідження?»

Проте, дані аналізу матеріалів кримінальних проваджень по фактам незаконного видобування бурштину-сирцю, проведеного М. Г. Максименцевим [3, с. 213], засвідчують, що у 99 % випадків гемологічні експертизи не призначаються. Крім того, автор звертає увагу на те, що до числа організаційно-управлінських факторів поширення злочинності у сфері надрокористування, зокрема, незаконного видобування бурштину, слід віднести неврегульованість питань проведення гемологічної експертизи щодо встановлення виду, природи та походження каміння [3, с. 212].

Також актуальною залишається й проблема здійснення контрольно-наглядової діяльності в сфері видобування та обігу бурштину. Упродовж 2020 р. Державна екологічна інспекція України провела лише чотири перевірки щодо незаконного видобування бурштину: по дві у Житомирській та Рівненській областях, а перевірки фактів незаконного видобування бурштину на території Волинської області у 2020 р. взагалі не проводились [4]. Більш продуктивною в цьому напрямі є Державна служба геології та надр України. Зовнішні та внутрішні структурні особливості та нормативні підстави здійснення контрольно-наглядових функцій останньою були розглянуті авторами окремо [5]. В цьому аспекті важливе значення мають рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, в яких зазначено, що існування інспекційних систем і ефективного проведення інспекцій є засобом стримування екологічних порушень, тому що це дозволяє владі ідентифікувати порушення і провести в життя екологічні закони через санкції або інші засоби [6].

Тож, відносно гемологічної експертизи в цілому та експертної оцінки індивідуальних зразків бурштину зокрема можемо констатувати очевидну недостатність її науково-методичного забезпечення. У переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, можна віднайти лише одне джерело майже 20-ти річної давнини [7], яке до того ж наведено у переліку, призначеного для проведення мистецтвознавчої експертизи [8].

Дійсно, гемологічна експертиза, як вид судової експертизи, набув подібного статусу відносно недавно. Наприклад, в системі Експертної служби МВС України, відповідно до наказу МВС від 22.11.2016 р. № 1229 Перелік основних видів судової експертизи та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта працівникам Експертної служби МВС України було доповнено новим видом, а саме: «VIII. Гемологічна експертиза. 41. Гемологічна. 17.1 Дослідження дорогоцінного (далі – ДК), напівдорогоцінного (далі – НДК) та декоративного каміння». І хоча зазначений наказ втратив чинність на підставі наказу МВС № 102 від 08.02.2017 р., у нині чинному Положенні цей вид судової експертизи («37. Гемологічна») зберігся [9].

В системі науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України такий вид судової експертизи з'явився дещо пізніше на підставі наказу цього міністерства від 10 січня 2019 р. № 82/5 і у чинному Положенні має наступну редакцію [10]: «35. Гемологічна експертиза. 17.1.1 Дослідження ДК. 17.1.2 Дослідження діамантів. 17.1.3 Дослідження ДК органогенного походження. 17.1.4 Дослідження НДК. 17.1.5 Дослідження декоративного каміння».

Розроблена авторами Методика, як науково-методичний твір [11], призначена для використання фахівцями Експертної служби МВС та іншими суб'єктами СЕД при проведенні судових експертиз і експертних досліджень у межах експертних спеціальностей 17.1 Дослідження ДК, НДК та декоративного каміння (гемологічна експертиза) та 12.1 Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів (товарознавча експертиза).

Проведення судової експертизи посідає чільне місце в системі правових засобів захисту прав споживачів фінансових послуг, зокрема при розгляді скарг споживачів щодо розпорядження та користування ломбардом бурштином або ювелірними виробами з бурштином як предметом застави відповідно до ст. 30 Проекту Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [12]. Адже у таких судових справах, як правило, необхідно доводити такі обставини [13]: факт придбання послуги чи товару; надання інформації про товар (послугу) та її змісту; відомості про властивості товару і його відповідність потребам споживача та встановленим нормативним вимогам; використання товару; заподіяння шкоди життю, здоров'ю та/або майну споживача. Доведення факту наявності або відсутності недоліків у товарі, що вироблений з ДК або містить вставку (вставки) з ДК, можливо за допомогою експертизи. Зацікавленим у проведенні такої експертизи повинен бути продавець, оскільки саме на ньому лежить тягар доведення в таких справах. Згідно із статтями 8, 17 Закону України «Про захист прав споживачів», який розповсюджується на сферу фінансових послуг, він за свій рахунок повинен організувати проведення експертизи продукції у разі реалізації предмету застави відповідно до законодавства.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин : Закон України від 19 грудня 2019 р. № 402-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4, том 2, стор. 352, ст. 193.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
3. Максименцев М. Г. Характеристика основних організаційно-управлінських факторів злочинності у сфері надкористування в Україні. *Європейські перспективи*. 2019. № 2. С. 208–214.

4. Незаконне видобування бурштину: скільки перевірок здійснила Держекоінспекція упродовж року.

URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/29/infografika/suspilstvo/nezakonnyj-vydobutok-burshtynu-skilky-perevirok-zdijsnyla-derzhekoinspekciya-uprodovzh-roku>

5. Roman S. Kirin (2020) The State Service of Geology and Subsoil of Ukraine (Geonadra) as a legal subject exercising the right of geological control // Roman S. Kirin, Petro M. Baranov, Volodymyr L. Khomenko / *Journ. Geol. Geograph. Geology*, 29(1), 69–81.

6. Про мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах» : Рекомендація 2001/331/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4 квітня 2001 р. *Офіційний вісник ЄС* від 27.04.2001 р. 2001, / L118 /, стор. 41.

7. Як оцінювати коштовності з дорогоцінних каменів і металів / В. В. Індутний [та ін.] ; відп. ред. В. І. Павлишин ; Державний гемологічний центр України. Київ: ТОВ «АЛМА», 2002. 272 с.

8. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз : наказ Міністерства юстиції України від 30.07.2010 р. № 1722/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10#Text>.

9. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 вересня 2020 р. № 675. *Офіційний вісник України*. 2021. № 5, стор. 158, ст. 293.

10. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 03.03.2015 р. № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text>.

11. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 108252 від 28.09.2021 р. / Баранов П. М., Коротчаєв В. М., Кірін Р. С. Науково-методичний твір «Методика експертної оцінки індивідуальних зразків бурштину». *Бюлетень «Авторське право і суміжні права»*. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності». № 67. 2021. С. 244.

12. Про фінансові послуги та фінансові компанії: проект Закону України від 12 лютого 2021 року № 5065.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI04325A?an=25&scop=5350&fcor=5469>.

13. Жайворонок Т. Є., Павловська С. В. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009–2012 рр.). *Вісник Верховного суду України*. 2013. № 1, № 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ВИД ФІНАНСОВОЇ ПОСЛУГИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Кондрат Л. Г.

аспірантка,

Юридичний факультет, Національний авіаційний університет

Центральним елементом системи соціального захисту населення в будь-якій розвиненій країні є пенсійне забезпечення. Підвищений інтерес до проблем пенсійної системи, а також соціальна значимість пенсійного забезпечення визначається тим, що в Україні пенсіонери складають

одну з найчисельніших груп населення. Так, недержавні пенсійні фонди (надалі – НПФ) у багатьох розвинених країнах світу довели необхідність і високу ефективність здійснення додаткового пенсійного забезпечення на приватній основі. Проте, в Україні НПФ так і не набули популярності, що зумовлено неефективним адміністративно-правовим регулюванням з боку держави. Це пояснюється застарілим законодавством, недосконалістю системи недержавного пенсійного забезпечення, в тому числі, органів державного нагляду і контролю тощо. У зв'язку з чим і виникає потреба в порівнянні систем державного та недержавного пенсійного забезпечення, в тому числі в зарубіжних країнах, та виділення їх особливостей.

Так, Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV (далі по тексту – Закон № 1058) визначає структуру системи пенсійного забезпечення в Україні. Відповідно до частин першої і другої статті 2 цього Закону, система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів. Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – солідарна система), що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом. Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [1].

Разом з тим, слід звернути увагу, що на сьогодні в Україні успішно впроваджені та функціонують лише два рівні системи пенсійного забезпечення – перший і третій.

Саме третій рівень є платформою для існування і розвитку НПФ та професійних учасників ринку фінансових послуг, що обслуговують фонди, формуючи у своїй взаємодії систему недержавного пенсійного забезпечення (надалі – НПЗ), ефективного функціонування якої можливе лише за умов належного адміністрування з боку держави.

Оскільки НПФ в Україні знаходяться лише на етапі становлення, цікавим для України було б вивчення особливостей функціонування НПФ та пенсійних систем в цілому в інших країнах.

Необхідно звернути увагу на те, що перший автономний пенсійний фонд було створено у США компанією General Motors в 1950 році. Відтоді спостерігається бурхливий розвиток інститутів такого типу. Станом на

кінець 2005 року активи пенсійних фондів США перевищували 12 трлн. дол. США, а виплачувані ними пенсії становили майже третину щорічних виплат пенсіонерам [2].

Американська модель являє собою накопичувально-солідарну (запроваджена у США, країнах Латинської Америки, Португалії), яка складається із трьох рівнів: державне страхування за накопичувальною та розподільчою схемами, приватне страхування в межах різних пенсійних планів і у формі добровільних відрахувань, що здійснюється страховими компаніями та НПФ (M. Schwarz, A. Demirguc-Kunt).

Німецька модель – розподільчо-накопичувальна, трирівнева система, яка використовується не лише в Німеччині, а і в Австрії, Італії, Франції, Бельгії, Греції, Швеції та інших європейських країнах.

До першого рівня пенсійного захисту відносяться «обов'язкові системи», побудовані за солідарним принципом. До другого рівня належить корпоративне пенсійне забезпечення за рахунок добровільних відрахувань роботодавців; до третього – недержавні добровільні пенсійні плани як альтернативне джерело додаткових пенсійних виплат. При цьому роль держави полягає у стимулюванні недержавних пенсійних накопичень шляхом податкових пільг та трансфертів до НПФ.

Японська модель – умовно накопичувальна, яка деюре – солідарна, а де-факто – накопичувальна, де держава виконує функції НПФ. Сучасна пенсійна система Японії має два основних рівні. Перший рівень – це базові пенсії, на які мають право всі мешканці країни, і які поділяються на пенсію через старість (за умови досягнення 65 років та наявності страхового стажу) або інвалідність і втрату годувальника. Додатково до базових наймані робітники одержують державні та професійні пенсії (другий рівень) [3, с. 43-44].

Отже, пенсійна система в Україні, передбачена поки що лише на законодавчому рівні, побудована за зразком німецької моделі пенсійного забезпечення.

Важливим аспектом залишається належне адміністрування системи НПЗ з боку держави. Таке адміністрування можливе через інструменти адміністративно-правового впливу на професійних учасників ринків фінансових послуг та інших суб'єктів, що складають систему НПЗ.

Так, ч. 2 ст. 2 Закону № 1057 визначає перелік суб'єктів НПЗ, а саме: недержавні пенсійні фонди; страхові організації; банківські установи; вкладники та учасники пенсійних фондів, учасники накопичувальної системи пенсійного страхування; вкладники пенсійних депозитних рахунків; учасники недержавного пенсійного забезпечення; засновники пенсійних фондів; роботодавці – платники корпоративних пенсійних фондів; адміністратори пенсійних фондів; компанії з управління активами; зберігачі; аудитори тощо [4].

Одним із основних відмінних від інших принципів діяльності НПЗ є принцип добровільності щодо участі в них. Вкладники й особи, які отримують виплати (учасники пенсійних фондів), можуть обирати найприйнятлівіші пенсійні схеми здійснення внесків та отримання виплат. Вони також мають змогу оцінювати надійність напрямів інвестування коштів.

Зберігаючи гроші в банках, вкладники, на відміну від учасників пенсійних фондів, таких можливостей позбавлені [5, с. 91].

Проте, Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV (далі по тексту – Закон № 1057) у статті 4 визначає і інші принципи НПЗ [4]. Одним із таких принципів є принцип індивідуальної відповідальності суб'єктів системи НПЗ за порушення норм, передбачених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Так, окремі суб'єкти системи НПЗ такі, як адміністратор, компанія з управління активами, банк-зберігач та деякі інші, несуть індивідуальну відповідальність перед державними органами, які здійснюють державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Зокрема, для адміністраторів НПФ державним органом, який здійснював державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення з 2003 року виступала Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (попередня назва – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг).

Проте, відповідно до Указу Президента України від 30.06.2020 № 259/2020 «Про припинення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» Нацкомфінпослуг перебуває в стадії припинення, шляхом ліквідації.

Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12 вересня 2019 року № 79-IX, правонаступником повноважень Нацкомфінпослуг щодо державного нагляду і контролю за діяльністю адміністраторів НПФ є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

І на сьогодні законодавство, яке регулює суспільні відносини у сфері функціонування системи НПЗ, є досить недосконалим, має значну кількість прогалин і сприяє погіршенню ефективності роботи окремих суб'єктів системи НПЗ. Натомість, сама система стоїть на місці і жодним чином не розвивається, хоча активи в деяких крупних НПФ в Україні сягають більше мільйона доларів.

Тому, дане питання є нагальним, потребує більш детального вивчення та подальшого законодавчого удосконалення.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 №1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49. Ст. 376.
2. Pension fund assets in OECD and selected non-OECD countries, 2001-2005. *Pension Markets in Focus*. 2006. № 3. URL: <http://www.oecd.org>.
3. Вишнеvsька О. А. Пенсійна реформа: зарубіжний досвід для України. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 42–48.
4. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 №1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47. Ст. 372.
5. Андронova В. Правове регулювання юридичної відповідальності суб'єктів правовідносин у сфері недержавного пенсійного забезпечення. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 96–100.

ІНСТРУМЕНТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕДУРИ НАГЛЯДУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Корнева Т. В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)

У сучасний період відновлення економіки України знаходиться під впливом глобальних змін та ризиків в політичній та соціальних сферах, ускладнених поширенням корона вірусу. Аналітичний огляд світових наукових публікацій свідчить, що високий ступінь економічної свободи та можливість вільної реалізації соціально-економічних прав фізичних та юридичних осіб реалізується у країнах, де створені державні та недержавні інституції, які діють за принципом верховенства права. На жаль, Україна надто повільно і невпевнено проводить реформи інституціональної системи, передбачені Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) підписаною у вересні 2014 року [1].

Наслідками гальмування змін у запровадженні позитивного досвіду країн-членів ЄС в Україні є високий рівень корупції, монополізації економіки, численні неправомірні порушення права приватної власності та необґрунтоване втручання державних органів у фінансову діяльність суб'єктів господарювання.

Сучасний науково-технічний прогрес потребує активізації світової глобалізації, характерною ознакою якої виступає зростаюча фінансова єдність та взаємозалежність фінансово-економічних систем країн світу; рух світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Аналітичний огляд сьогодення потребує сформувати комплексне уявлення про стан фінансових послуг в Україні, дати незалежну оцінку ефективності регуляторно-наглядової діяльності НБУ, що набуває особливої актуальності у світлі ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань діяльності Національного банку України» [2] та дослідити делеговані повноваження банківського сектору, правова природа яких має складний державний характер, базується на державних і приватних інтересах, але з адаптуванням процесу їх реалізації до міжнародних стандартів.

Банківський сектор залишається одним з небагатьох сфер української економіки, який продовжує генерувати доходи, більшість банків залишаються прибутковими за результатами 2021 року, проте виклики, спричинені невизначеністю з пандемією, затримками у співробітництві з МВФ та іншими міжнародними фінансовими інституціями, зміни в законодавстві, нестабільність в економічній та соціально-політичній сфері, це питання, від яких буде залежати стан банківської системи у 2022 році.

На сьогодні все більшого значення в банківській сфері набуває практична реалізація прийнятих нормативно-правових актів та втілення ком-

плаєнсу як елементу фінансової безпеки України. У фінансовій сфері поняття комплаєнс з'явилося у 2005 році у виданні Базельського комітету із банківського нагляду документа «Compliance and the compliance function in banks» [3], яким встановлювалися його 10 принципів.

Постановою НБУ від 03.12.2018 № 814-рш частково розкривається поняття комплаєнсу через посилання, «що методичні рекомендації розроблено з урахуванням кращої міжнародної практики, принципів та рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління, з метою забезпечення банками ефективного управління, прийняття керівниками банку узгоджених рішень, підвищення відповідальності, уникнення конфлікту інтересів, сприяння розкриттю інформації та її прозорості, а також підвищення надійності банків і захисту інтересів вкладників та інших кредиторів» [4].

Посилення вимог до корпоративного управління та нова структура комплаєнсу – фундаментальні зміни, що відбулися в українських банках за останні декілька років. Формально банки та їх акціонери вже виконують вимоги щодо формування органів управління, їх підпорядкування та взаємодії. Проте ефективність корпоративного управління ще залишається на низькому рівні.

З метою адаптації банківського законодавства України до правових стандартів ЄС 30 червня 2021 року Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи», яким впроваджується трирівнева система внутрішнього контролю банку, що має бути інтегрована в систему корпоративного управління та розширюються повноваження НБУ у сфері нагляду [5].

Комплаєнс залишається важливою темою подальшого розвитку фінансової системи, особливо враховуючи його підпорядкування наглядовій раді у банках, але на законодавчому рівні це поняття не унормовано, хоча активно використовується в нормативно-правових актах.

Так, законом України № 1587-ІХ від 30 червня 2021 встановлено, що банк утворює постійно діючий підрозділ з управління ризиками та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) і забезпечує незалежне, об'єктивне та ефективне виконання цими підрозділами своїх обов'язків. Підрозділи з управління ризиками та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) діють на підставі положень, що затверджуються радою банку, і підпорядковуються головному ризик-менеджеру та головному комплаєнс-менеджеру відповідно. [6]. Отже кожен банк зобов'язаний самостійно розробити положення про комплаєнс як внутрішній локальний акт.

Існування підзаконних нормативно-правових актів у правовій системі зумовлено багаторівневою структурою суспільних відносин, що потребують і законодавчого регулювання, та в деяких випадках детальнішого (уточнюючого) правового регулювання з метою оперативного вирішення проблемних ситуацій.

Сьогодні науковці досліджують: комплаєнс-контроль, комплаєнс у адмініструванні бізнесу, фінансові комплаєнс-стратегії, антикорупційний комплаєнс, регуляторний комплаєнс, комплаєнс як основи фінансової стабільності, комплаєнс безпеки тощо. Отже в суспільстві гостро назріла проблема унормування поняття комплаєнс на законодавчому рівні саме в банківській сфері, яка є локомотивом економіки, оскільки виключно законами України встановлюються засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків (стаття 92 Конституції України).

На сучасному етапі банки формально виконують вимоги щодо комплаєнсу, але питання ефективності цього для розвитку економіки залишаються відкритими. Як інструмент фінансового контролю за дотриманням вимог законодавства, за формою комплаєнс вже працює в українських комерційних банках, проте не слід забувати, що банківською діяльністю є залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб, а не виконання державних функцій.

Ризик-орієнтований підхід та нові критерії для фінансового моніторингу в Україні були впроваджені після набрання чинності новою редакцією відповідного закону у квітні 2020 р., проте між державними органами та комерційними банками не має єдиного підходу до його реалізації. Незважаючи на позитивний і довгоочікуваний закон, практика його застосування банками лише напрацьовується.

В зв'язку з відсутністю унормованих критеріїв ефективної оцінки ризиків більшість банків взяли на озброєння інструмент уникнення ризиків і в переважній більшості випадків просто відмовляються обслуговувати клієнтів у ситуаціях, які неможливо підтвердити документами, що прописані у нормативних документах регулятора (НБУ).

Метою закону і ризик-орієнтованого підходу було саме уникнення таких ситуацій, але на практиці саме добросовісні західні інвестори зі складною структурою власності і множинними акціонерами підпали під вагу фінансового моніторингу через заформалізований підхід НБУ без врахування особливостей комерційних банків.

Є великі сподівання, що ризик-орієнтований підхід та нові критерії фінансового моніторингу таки по-справжньому запрацюють у 2022 році після проведених зустрічей представників держави та бізнесу, оскільки жоден бізнес не може існувати без банків, а держава дійсно зацікавлена в подоланні економічної кризи в Україні. Фінансові послуги банківського сектору не повинні перетворюватися в державний фінансовий контроль.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань діяльності Національного банку України: Закон України від 19 жовтня 2021 року № 1811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1811-IX#Text>.

3. Compliance and the compliance function in banks: Basel Committee on Banking Supervision. 2005. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf>.

4. Постанова НБУ від 03.12.2018 № 814-рш «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи: Закон України № 1587-IX від №30 червня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text>.

КОЛЕКТИВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС: СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ²

Корощенко К. Р.

*студентка IV курсу Навчально-наукового інституту права СумДУ
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.*

Громадяни Європейського Союзу користуються високим рівнем споживчих прав. Європейський Союз має низку документів, які регулюють загальний механізм захисту прав споживачів та визначає особливості захисту в окремих випадках, зокрема й споживачів фінансових послуг. Слід погодитися, що дієва система захисту прав споживачів фінансових послуг необхідна для розвитку економіки, тому що сприяє значному розширенню кола залучених у цю сферу споживачів [1], таким чином сприяє стабільному розвитку галузі.

Удосконалення механізму захисту прав споживачів у ЄС відбувається з урахуванням потреб часу. Поширення надання послуг онлайн, розширення видів послуг тощо деякою мірою ставить споживача у менш вигідне становище. Тому захист прав споживачів потрібно здійснювати не тільки після порушення, яке сталося, а й намагатися запобігти порушенням прав великої кількості споживачів. Механізм щодо колективного захисту споживачів є видом гарантії прав споживачів, адже звернення до суду для позивачів буде дешевшим, а також справа набуде більшого розголосу і продавець повинен буде щось змінити на майбутнє, щоб повернути довіру. Підхід ЄС до колективного відшкодування насамперед було запроваджено у двох галузях права: захист прав споживачів та конкурентне право, на важливості цього наголошувалося у Стратегії споживчої політики Комісії на 2007–2013 роки [2]. На даний момент у механізмі захисту прав споживачів фінансових послуг окремого порядку

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

колективного відшкодування прав споживачів не запроваджено, тому розглядатимемо, яким чином це реалізовано у ЄС у цілому.

Так, у 2008 році Комісія опублікувала Зелена книга про Колективне відшкодування прав споживачів. Зелена книга мала за мету встановити ефективні механізми, які працюють як для трейдерів, так і для споживачів. Комісія представила 4 потенційні варіанти: 1) нічого не робити; 2) співпрацювати між державами-членами, за якої держави-члени мають колективний механізм відшкодування, а також відкривають свої відповідні механізми споживачам з інших держав-членів. Для тих держав-членів, які не мають колективного механізму захисту прав споживачів за допомогою Рекомендацій або директив встановити цей механізм; 3) поєднати обов'язкові і необов'язкові політичних інструментів, таких як директиви та/ або Рекомендації; 4) встановити процедуру колективного судового відшкодування [2]. Пізніше у червні 2013 р. Комісія опублікувала Рекомендацію для досягнення узгодженого підходу до колективного відшкодування в усьому ЄС без гармонізації систем держав-членів або створення обов'язкових зобов'язань. Отже, з варіантів з Зеленої книги був обраний другий. Хоча в Рекомендації не було передбачено конкретної моделі колективного відшкодування, Рекомендація викладала ряд принципів щодо судового наказу та компенсаційного колективного відшкодування [2].

Країни ЄС імплементували Рекомендацію до національного законодавства і на прикладах деяких країн, можна проаналізувати основні особливості.

У Бельгії 28 березня 2014 року було внесено новий розділ до Кодексу господарського права під назвою «позови для колективного відшкодування», також відомі як колективні позови. Ці колективні позови допускають сукупність окремих претензій споживачів об'єднанні в єдине судове провадження. Найважливішою метою оновлення Кодексу господарського права було посилення позиції споживачів. До ухвалення цього Закону споживачів примушували подавати індивідуальні позови або покладатися на альтернативні механізми вирішення спорів суперечки. На практиці існували великі перешкоди для ефективного використання індивідуальних дій: споживачі не мали достатньої інформації про свої права та пов'язані з цим витрати для однієї процедури часто були надто високими, щоб людина могла сплатити самотужки. До Закону від 28 березня 2014 року в бельгійському законодавстві не було механізму дозволяючи великій кількості позивачів, які зазнали збитків пред'явити позов колективно [2].

У Нідерландах було запроваджено три способи захисту колективних прав споживачів: 1) дотримання порядку розрахунку з громадянами чії права були порушені; 2) дотримання процедури колективного захисту у судовому порядку; 3) об'єднання першого та другого. Відповідно до третьої процедури претензії можуть бути об'єднані разом і розглядатись, як від юридичної особи, «тимчасове об'єднання спеціального призначення» так і від некомерційної організації. У Нідерландах існують некомерційні організації, тимчасові або вже існуючі, які можуть представляти

тих покупців, чії права були порушені. Статути цих організацій колективного відшкодування повинні визначити його цілі, однією з яких може бути вимагання відшкодування збитків на користь або від імені окремих осіб для конкретного випадку. Прикладом таких організацій є Vereniging Effectenbezitters (Асоціація інвесторів) і Consumentenbond (найвідоміша голландська організація споживачів). Це найвідоміша голландська організація споживачів [2].

У Швеції питання колективного захисту споживачів було врегульоване задовго до прийняття Рекомендації. 1 січня 2003 р. набув чинності Закон про групі провадження, що робить її першою країною поза англо-американською правовою сферою, яка запровадила законодавство у сфері колективного відшкодування. Крім того, у внутрішньому законодавстві Швеції існують інші способи механізмів колективного відшкодування. Він передбачає три способи, які відрізняють представниками у суді: 1) це може бути окремих члена групи, який є фізичною особою або юридичною особою (приватним груповим товариством); 2) Об'єднанням споживачів або найманих працівників (дія організаційної групи); 3) призначений державним органом (держ групі дії). Щодо споживчих спорів уряд Швеції визначив Уповноваженого з прав споживачів (КО), як відповідний державний орган [2].

Отже, Рекомендація для країн ЄС щодо впровадження механізму колективного захисту прав споживачів для більшості країн не стала новиною, а лише приводом вдосконалити вже існуюче.

Для гармонізації законодавства держав-членів було ухвалено Директиву 2009/22/ЄС від 23.04.09 р. про судові заборони щодо захисту інтересів споживачів, яка запроваджувала систему захисту колективних інтересів споживачів. На заміну цьому акту 25 листопада 2020 року було ухвалено Директиву ЄС про представницькі позови щодо захисту колективних інтересів споживачів, яка діє навпаки до Рекомендації, адже приписи Директиви покликані на гармонізацію законодавства всіх країн-членів ЄС.

Метою Директиви 2020/1828/ЄС є те, щоб шляхом досягнення високого рівня захисту споживачів, сприяти належному функціонуванню внутрішнього ринку шляхом наближення певних аспектів законів, постанов та адміністративних положень держав-членів щодо представницьких дій. З цієї метою ця Директива також має на меті покращити доступ споживачів до правосуддя [3]. Якщо до прийняття Директиви кожна країна-член на свій розсуд вирішувала перелік суб'єктів, які можуть представляти колективні інтереси споживачів, то Директива встановлює уніфіковані правила. А саме у статті 4 Директиви визначається, що держави-члени забезпечують, щоб юридичні особи, зокрема організації споживачів, включаючи організації споживачів, які представляють членів з більш ніж однієї держави-члена, мали право бути призначеними як кваліфіковані особи з метою пред'явлення внутрішніх представницьких позовів, транскордонних представницьких позовів відповідали таким критеріям: а) це юридична особа, яка створена відповідно до національного законодавства держави-члена, де вона була визначена, і

може продемонструвати 12 місяців фактичної публічної діяльності щодо захисту інтересів споживачів до свого запиту про призначення; б) його статутне призначення демонструє, що він має законний інтерес у захисті інтересів споживачів, як це передбачено положеннями законодавства Союзу, зазначеними в Додатку I; в) має неприбутковий характер; г) не є суб'єктом провадження у справі про банкрутство та не визнано неплатоспроможним; г) він незалежний і не піддається впливу інших осіб, ніж споживачі, зокрема торговців; д) він робить загальнодоступною зрозумілою та зрозумілою мовою будь-яким відповідним способом, зокрема на своєму веб-сайті, інформацію, яка демонструє, що суб'єкт господарювання відповідає критеріям, переліченим у попередніх пунктах, та інформацію про джерела його фінансування загалом [3].

Отже, Директива 2020/1828/ЄС в основному врегульовує питання щодо представників позивачів задля того, аби права споживачів були захищені на вищому рівні. За приписами статті 22 цієї Директиви держави-члени повинні застосовувати закони, постанови та адміністративні положення, що транспонують цю Директиву, до представницьких позовів, поданих 25 червня 2023 року або після цієї дати.

Таким чином проблеми, які перешкоджають використанню індивідуального відшкодування, можна подолати, надавши споживачам можливість вимагати відшкодування колективно. Вважається, що зростання глобалізації та цифровізації несе за собою ризик виникнення ситуацій масової шкоди, коли шкода зазнає велика кількість споживачів одночасно. Колективні дії можуть допомогти споживачам у таких ситуаціях поділити юридичні та експертні витрати, наприклад, коли необхідна дорога технічна експертиза, а також звільняє суди від тягаря розгляду великої кількості окремих справ.

Проста можливість колективного позову може діяти як стримуючий фактор проти порушень, особливо це може мати вплив на порушення прав споживачів фінансових послуг, які надаються онлайн. Дослідження європейського законодавства у цьому аспекті було покликане на подальшу можливу імплементацію в українське законодавство положень про колективний захист. У Директиві 2020/1828/ЄС акцентується увага саме на представників у колективних спорах, тому що вони є складовою механізму захисту прав споживачів, а також визначає необхідність дотримання цього важливого виду захисту прав споживачів, на нашу думку, доцільно розглянути можливість імплементації норм щодо колективного захисту споживачів в Україні.

Література:

1. Плотнікова М. В., Швагер О. А. Характеристика окремих елементів системи захисту прав споживачів фінансових послуг в ЄС. *Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу*: матер. Науково-практичного круглого столу (Суми, 15 січня 2021 р.). Суми: 2021. С. 76–79. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82635> (Дата звернення: 01.11.2021).

2. *Collective redress mechanisms in consumer protection in the European union and South East Europe : comparative study / [authors Duncan Fairgrieve ...; editor Veronika Efreмова]. - Skopje : GIZ, 2018.*

URL: http://www.seelawschool.org/pdf/Comparative%20Study_Collective_redress_in_consumer_protection.pdf (Дата звернення: 01.11.2021).

3. Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2020 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020L1828>. (Дата звернення: 01.11.2021).

ДО ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПОСЛУГ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Костюк В. А.

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи та страхування
НУБІП України*

Ясентюк А. С.

здобувачка вищої освіти, Державний податковий університет

Десятник О. І.

здобувачка вищої освіти, НУБІП України

Страхування життя є важливим інструментом соціального захисту населення і джерелом інвестування національних економік. Це найбільш доступний спосіб забезпечення гарантій захисту економічних інтересів людей [1], відшкодування втрат у їх доходах у зв'язку із втратою здоров'я або смерті члена родини, надання медичної допомоги у випадку захворювання.

Страхування життя є тим видом особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку.

Світовий досвід свідчить, що страхування життя є досить поширеним і ефективним видом особистого страхування [2]. Проте в Україні спостерігається тенденція до скорочення кількості страхових компаній, в т.ч. страхових компаній «Life» (рис. 1). При цьому частка страхових компаній «Life» в загальній кількості страхових компаній на страховому ринку України є незначною [3; 4].

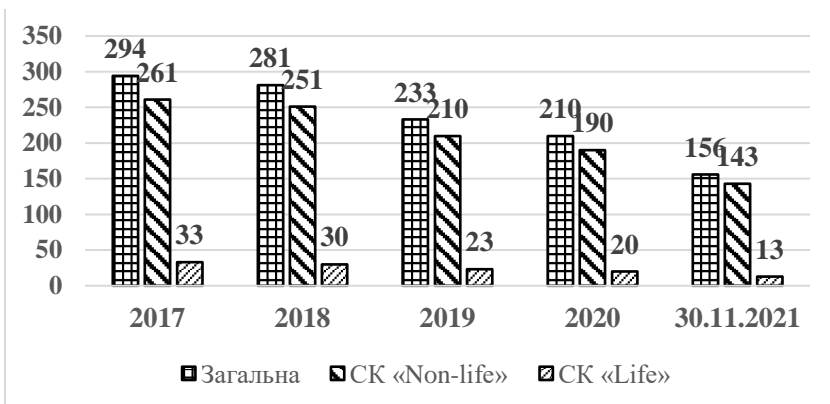

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за 2017–2021 рр.

Ми можемо спостерігати тенденцію до зниження кількості, в порів'язанні з минулими роками. Враховуючи ще те що, в 2020 році весь світ сколихнула складна ситуація, і довелося працювати в умовах пандемії та карантинних вимогах, компаніям довелося ще активніше конкурувати між собою, щоб утриматися на ринку, статистика може отримати ще нижчі цифри, в результаті об'єктивно постає завдання вдосконалення організації та ефективності роботи страхової компанії.

На рисунку 2, ми можемо побачити що лідером на українському ринку страхування життя виступає компанія «Метлайф», друге місце ТАС і третє місце РЗУ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ.

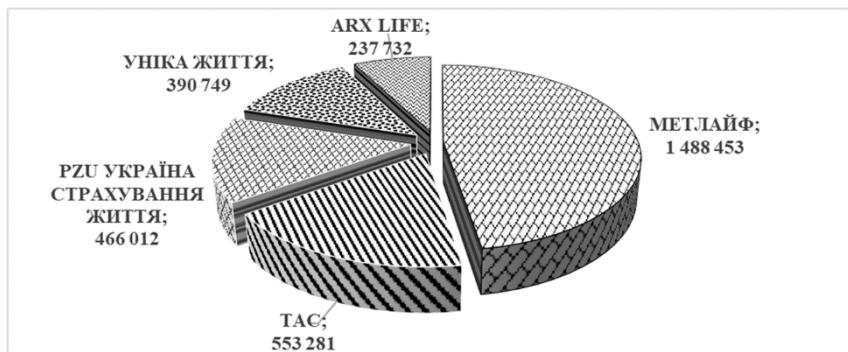

Рис. 2. Топ п'ять страхових компаній життя України за страховими преміями за 9 місяців 2021 року (тис. грн.) [5].

Використанню послуг страхування життя як вагомого та комплексного інструменту соціального захисту сприятиме просвітницька діяльність страхових компаній, оскільки більша частина потенційних страховальників не проінформовані або погано проінформовані про послуги,

які надаються страховиками, а також про соціальні та економічні вигоди, які може принести страхування для кожного громадянина [6].

На розвиток ринку страхування життя в Україні впливає й удосконалення законодавчої бази, адже вона здійснює основний регулюючий процес не лише у сфері страхування, а й загалом на всі види діяльності, а також створення сприятливої системи функціонування інституту страхових посередників.

Останніми роками в багатьох країнах Європи ведеться інтенсивна дискусія щодо дотримання правил продажу продуктів страхування життя та забезпечення підвищеного захисту прав споживачів послуг зі страхування життя [7]. Страхова діяльність і явища, що виникають у рамках пропозицій продуктів страхування життя, пов'язані із формуванням страхових резервів, піддаються багатьом ризикам. Чого лише вартє зникнення з вітчизняного ринку страхової компанії «Гарант-Лайф» [8] або місселінг в банківських установах [9], коли клієнту банку нав'язують поліс страхування життя на 1 місяць. Усе це є свідченням низького рівня страхової культури [10] та страхової освіченості учасників страхових правовідносин в Україні.

Варто вивчати зарубіжний досвід, наприклад Польщі, щодо застосування нової регуляторно-наглядової парадигми в усьому фінансовому секторі, яка в проєктах страхової галузі розглядається як новий підхід до проблем і моделі політики захисту прав споживачів [11; 12; 13].

На часі формування нової моделі політики захисту прав споживачів послуг зі страхування життя через механізм створення інституту страхового омбудсмена, практично у кожній країні Європи функціонує система досудового захисту прав споживачів страхових послуг. Дискусійним вбачаємо необхідність створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. Питання недовіри в суспільстві до страхового інституту потребує нагального вирішення. Регулятор повинен відіграти значну роль в цьому питанні. Має розробити стратегію розвитку страхового ринку, припинити використання учасниками страхового ринку недобросовісної ринкової практики, створити можливості для розвитку ринку страхування життя шляхом застосування нової бізнес моделі [14] продажу страхових продуктів, заснованої на змінах бізнес-процесів як в роботі з клієнтами та в діяльності дистриб'юторів.

Література:

1. Войтович Л. Європейський досвід державного регулювання страхової системи та можливості його впровадження в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 3(63). С. 73–79.
2. Rynek ubezpieczeń. Współczesne problemy / red. Sułkowska W. Kraków: Difin, 2013. 426 с.
3. Статистика страхового ринку України
URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 22.01.2022).
4. Підсумки страхового ринку України за 9 місяців 2021 року
URL: <https://insa.com.ua/blog/pidsumky-strahovogo-rynku-ukrayiny-za-9-misyatsiv-2021-roku/> (дата звернення: 22.01.2022).
5. Рейтинг компаній страхування життя.
URL: <https://forinsurer.com/ratings/life> (дата звернення 23.01.2022).

6. Гринчишин Я., Гришук Т. Страхування життя як інноваційний продукт на страховому ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. № 11.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7438>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.84 (дата звернення 23.01.2022).
7. Ostrowska-Dankiewicz A. Consumer protection policy in the Polish life insurance market in the aspect of current legal regulations. *Investment Management and Financial Innovations*, (2019). № 16(4). С. 168–180.
8. «Гарант-Лайф» не дожила до виплат
URL: <https://minfin.com.ua/2016/11/07/24690269/> (дата звернення 23.01.2022).
9. Кучеренко В., Данкевич Р., Тринчук В. (2018). Форми інтеграції банківського і страхового капіталу: монографія. Львів: Видавництво "Галичина-Прес", 2018, 284 с.
10. Ротова Т., Тринчук В. Культура страхування. *Страхова справа*. 2004. № 4. С. 28–30.
11. Єдинак Т., Гориславець П., Зелениця І., Тринчук В. Міжнародний досвід функціонування інституту фінансового омбудсмена. *Страхова справа*. 2018. № 2(70). С. 28–35.
12. Тринчук В., Гориславець П., Горбова Х., Зелениця І. Фінансовий омбудсмен і його роль у питаннях захисту прав споживачів на страховому ринку Польщі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3(26). С. 268–280.
13. Ostrowska-Dankiewicz A. The Polish life insurance market in view of consumer protection issues. *Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*. 2017. № 25. S. 87–99.
14. Polinkevych O., Glonti V., Baranova V., Levchenko V., Yermoshenko A. Change of business models of Ukrainian insurance companies in the conditions of COVID-19. *Insurance Markets and Companies*. 2021. № 12(1). S. 83–98.

ІНВЕСТУВАННЯ ДЕРЖАВ В КОСМІЧНУ ГАЛУЗЬ В МЕЖАХ СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Кошова С. П.

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-7637-4311

Геополітичні інтереси завжди відігравали ключову роль при розробці та здійсненні космічних програм. Така ситуація зберігатиметься і в майбутньому. Як і в випадку з іншими високотехнологічними галузями, державні замовлення на дослідження, пов'язані з завданнями забезпечення національної безпеки будуть виступати головним джерелом інновацій, деяка частина яких в майбутньому зможе стати доступною для споживачів та комерційного сектору. Наука та дослідження космосу при державній підтримці також будуть важливим драйверами для низки наукових досліджень та розробок. Крім того, можливість здійснювати космічну діяльність є питанням престижу країни.

Уточнюються та переглядаються пріоритети національних та міжнародних космічних програм та проєктів, вдосконалюються методи їх пла-

нування та реалізації, розширюється нормативно-правова основа космічної діяльності, змінюється статус космічних програм – вони вже не користуються вищим політичним пріоритетом та не отримують значних асигнувань з державних бюджетів. Однак, усі ці об'єктивні умови не змінюють головної тенденції – світова космонавтика продовжує свій поступальний розвиток, а обсяг її вкладення у вирішення актуальних проблем, які стоять перед окремими державами та їх коаліціями в цілому, невпинно зростає, істотно підвищується роль міжнародного співробітництва щодо освоєння космосу. Космічна діяльність в світі – це динамічно розвиваючий процес, що об'єктивно проявляється в поступальному історичному розвитку цивілізації на Землі.

Світовий космічний ринок є значним сегментом світового ринку високих технологій. В кожній державі космічна галузь є однією з найбільш конкурентоспроможних, адже до її складу входить велика кількість високотехнологічних підприємств, які представляють державу на світовому ринку.

Космічні технології гарантують технологічні, військові, наукові, політичні та економічні переваги, підвищують ефективність розвідки забезпечують зв'язок та навігацію, охорону навколишнього середовища та моніторинг зміни клімату [1, с. 263]. Тому, беззаперечно, інвестування держав світу в розвиток космічної галузі є актуальним та важливим питанням для забезпечення ефективного розвитку даного високотехнологічного сегменту, який в глобалізаційних умовах здатен забезпечити передумови для довгострокового стратегічного зростання та технологічного лідерства.

На даний час розвиток світового космічного ринку охопив практично всі регіони світу. Вступ в космічну діяльність нових держав, розробка нових космічних програм, а в результаті й посилення конкуренції, стимулюють розвиток даної галузі, підвищуючи її комерційний потенціал, розвиваючи нові технології та відкриваючи нові сфери її застосування [1, с. 263]. Завдяки крупним інвестиціям, європейська космічна індустрія вже є однією з найбільш конкурентоспроможних в світі. Перспективна космічна програма Європейського Союзу передбачає нарощування інвестицій в космічну галузь та нові технології з метою подальшого забезпечення автономного доступу Європи в космос. За даними офіційних осіб Європейської Комісії, інвестиції ЄС в космос вже дають відчутні результати рівня для європейських громадян та підприємств. Більше 10 % ВВП ЄС вже пов'язано з космічною індустрією. Європейське космічне агентство (ЕКА) – це основний регулятор на космічному ринку Європи. Його місія полягає в управлінні розвитком космічної галузі Європи та гарантуванні того, що державні інвестиції забезпечуватимуть соціально-економічний ефект та національну безпеку [6].

Економіка та безпека Європи та її громадян в більшому ступені залежать від космічних коштів, які повинні бути захищені від руйнування. В рамках існуючих принципів та інституційних компетенцій Європейського Союзу Європа істотно покращить координацію між її оборонною та громадянською космічними програмами при збереженні відповідальності

за фінансування кінцевих користувачів. Показовим прикладом формування нової системи відносин між учасниками космічної діяльності є взаємодія під час створення європейської глобальної навігаційної системи Galileo. Основним стимулом для створення такої системи слугувало прагнення Європи до повної незалежності від можливостей Росії та США в секторі космічної навігації, яка на даний час є важливим інфраструктурним елементом забезпечення ефективності та безпеки транспортних перевезень, надання послуг широкому колу користувачів, а також забезпечення національної безпеки. На відміну від американської та російської систем, технічно подібну європейській передбачалось створювати за рахунок інвестицій приватного сектору, який згодом окупив би капіталовкладення за рахунок надання платних послуг споживачам.

Державні космічні програми в загальному обсязі космічної економіки в 2020 році, за оцінками Euroconsult, складають біля 70 млрд дол США. Для порівняння річний бюджет NASA – 22,6 млрд дол США [2]. Відповідно до звіту Euroconsult за державними космічними програмами в 2018 році витрати усіх держав світу на космічну діяльність склали 70,9 млрд дол США. Інвестиції в космічну діяльність зростають в середньому на 5,75 % щорічно після того, як в 2015 році було досягнуто мінімуму в 62,5 млрд дол США [2]. З 70,9 млрд дол США, що були витрачені на космічну діяльність в 2018 році, 63 % – на цивільні та наукові програми. Всього на них було витрачено 44,5 млрд дол США. Цивільні витрати – в тому числі наукові дослідження, розробка технологій та пілотовані польоти – були рушійною силою зростання за останні роки. Витрати були збільшені в США, Азії (за рахунок Китаю) та в регіону Близького Сходу та Африки (завдяки інвестиціям ОАЕ) [5].

Сукупний світовий оборонний космічний бюджет в 2018 році склав 25,4 млрд дол США, з них 19 млрд – США. При цьому за 2008–2018 рр. частка США в світових витратах на військовий космос зменшилась з 81 % до 72 %. Це відбулось в значній мірі завдяки активізації Китаю. Найбільша частка військового бюджету в космонавтиці – у Росії, складає 47 %, США – 46 %, Китай – 37 %, Об'єднане Королівство – 35 %, Японія – 34 %, Франція – 20 %. Порівняно з 2017 роком, інвестиції в військову космічну галузь зросли на 8,3 % [4, 6].

В 2018 році список країн світу з витрат на космічні програми виглядав наступним чином: бюджет ЄКА склав майже 6,5 млрд дол США. На 2021–2027 рр. планується виділити майже 18,5 млрд дол США. Китай не публікує свої витрати на космос, але експерти оцінюють їх у 3 млрд дол США в рік. Бюджет Французького космічного агентства склав 2,8 млрд дол США. Японія профінансувала свою стратегічну космічну програму на 1,389 млрд дол США. Бюджет Канадського космічного агентства на 2018–2019 рр. був встановлений в межах 264,6 млн дол США [4].

На даний час також відбувається якісне зростання у фінансуванні космічної діяльності за рахунок інвестицій приватного капіталу. Деяким країнам, наприклад Великобританії, Ірландії та Фінляндії вдається дося-

гнути значних об'ємів приватних інвестицій в космічну галузь на тлі порівняно невеликих бюджетних асигнувань.

Головною тенденцією сучасної космічної галузі є зацікавленість державних оборонних структур в участі у комерційних проектах щодо запуску супутникових угруповань, оскільки вони є ідеальним варіантом для реалізації космічних пріоритетів країни. Інвестиційна активність в космічній галузі останнім часом знаходиться на стабільно високому рівні: обсяг інвестицій в космічні стартапи в 2015 році склав 2,8 млрд дол США, 3 млрд дол США в 2016 році, 2,6 млрд дол США в 2017 році та 3,2 млрд дол США в 2018 році [3].

Важливо відзначити, що держави, які мають національну космічну стратегію та ракетно-космічну промисловість виходять на новий рівень розвитку. Космічна галузь займає особливе місце в військово-промисловому комплексі, стаючи все більш потужним стимулом та діючим інструментом зростання економічного, науково-технічного та військового потенціалів держав світу. Розвиток космічних технологій, в основі яких знаходяться високі, критично важливі переважно подвійні технології вносить значний вклад в забезпечення стратегічної стабільності та безпеки на всіх рівнях. Так, наприклад в Китаї, Індії та Японії прорив в космічній галузі є важливим чинником трансформації національних військово-промислових комплексів даних країн, що сприяє глибокій модернізації їх збройних сил та підвищенню військово-економічній потужності, створюючи нову ситуацію з точки зору регіональної та світової безпеки.

Саме космічна галузь є важливим чинником забезпечення національної безпеки, це безпосередньо сприяє вирішенню низки соціально-економічних та науково-технічних проблем, відіграє певну роль в забезпеченні інноваційного розвитку й міжнародного престижу держави. Сфера космічної діяльності пов'язана з широкомасштабними можливостями та значними економічними перевагами, застосування космічних засобів в розвинутих країнах вже можна розглядати як загальносвітову тенденцію.

Література:

1. Архипова Т. В. Мировые тренды в космической сфере и перспективы устойчивого развития космической отрасли. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2020. № 10. С. 263–268.

2. European Space Policy Institute (2022). URL: <https://espi.or.at/publications/espi-public-reports> (дата звернення: 08.01.2022).

3. Start-Up Space: Updated on Investment in Commercial Space Ventures (2020).

URL: https://brycetek.com/reports/report-documents/Bryce_Start_Up_Space_2020.pdf (дата звернення: 08.01.2022).

4. Statista (2022). URL: <https://www.statista.com/> (дата звернення: 08.01.2022).

5. The Annual Compendium of Commercial Space Transportation (2018). URL: <https://www.faa.gov/> (дата звернення: 08.01.2022).

6. The European Space Agency (2022). URL: <https://www.esa.int/> (дата звернення: 08.01.2022).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Кузьмін А. Р.

аспірант 1 року навчання

Національний авіаційний університет, Юридичний факультет

Сьогоднішня міжнародна економічна ситуація набирає все більш глобального характеру, що спричинило створення фінансової системи. Її функціонування потребує участі відповідних міжнародних фінансових організацій, які в свою чергу, були створені задля підтримки зруйнованих економік країн після Другої світової війни. Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями, що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку економіки держави.

Сьогодні ресурси таких міжнародних організацій направляються одразу до загального фонду Державного бюджету та резервів НБУ, а деякі йдуть на інвестиційні проекти, які реалізуються в державному секторі. До них відносяться проекти Світового Банку, Європейського Інвестиційного Банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, НЕФКО, німецького банку KfW та багатьох інших кредитних і донорських організацій. Можна констатувати, що позики від міжнародних фінансових організацій – це пільгове фінансування, оскільки йдеться про пільгові ставки запозичень, які суттєво нижчі від ставки по єврооблігаціях [1].

Кредитування державного сектору та надання державних гарантій здійснюється за рахунок Міжнародного банку реконструкції та розвитку, що фінансує проекти в сферах охорони здоров'я, соціальної політики, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування.

За офіційними даними порталу реєстру проектів МФО (IFIs projects), станом на 5 травня 2021 року, поточний портфель МФО (зокрема KfW та Euratom) складається з 41 проекту загальною вартістю 4,2 млрд доларів США та 9,8 млрд євро, залучених як позика державою або під державні гарантії, зокрема:

- 12 проектів, що фінансуються Світовим банком, у тому числі 3 проекти з фінансування Фонду чистих технологій;
- 9 проектів, що фінансуються ЄБРР та 1 проект, що фінансується спільно з Euratom;
- 15 проектів, що фінансуються ЄІБ;
- 4 проекти, що фінансуються KfW.

Європейський банк реконструкції та розвитку є одним з найбільших міжнародних банків, що здійснює кредитування України. Банк здійснює кредитування як державного так і приватного сектору. Головні напрями кредитування: енергетика, інфраструктура та фінансовий сектор. Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 млн євро до 1 млрд євро. В 2021 році ЄБРР надав Україні 750 млн євро кредитних коштів. Його частка становить 32,8 % усіх таких позичок. За цільовим призначенням кредити МБРР поділяються на 4 групи: інституційні; реабілітаційні; на

розвиток певної галузі економіки; на структурну розбудову галузей економіки. На сьогодні в Україні на етапі реалізації проекту банку у сферах соціальної політики, охорони здоров'я, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування [2].

Європейський інвестиційний банк, здійснює кредитування енергетики, інфраструктури та муніципального сектору, допомагає відновити муніципальну та соціальну інфраструктуру в регіонах Східної України, що постраждали внаслідок військового конфлікту. За весь час співпраці, банк інвестував в економіку України 5,8 млрд євро і продовжує готувати нові проекти. На сьогодні проектний портфель ЄІБ у державному секторі становить 24 проекти загальним обсягом 5 млрд євро. У рамках реалізації цих проектів станом на 1 травня 2021 року використано 700,98 млн євро, у т. ч. у 2019 році – 139,7 млн євро та у 2020 році – 104,29 млн євро.

Німецька кредитна установа для відновлення (KfW) – державний банк Уряду ФРН, є лідером серед банків Німеччини у сприянні економічному розвитку Німеччини, Європи та світу.

Сфера діяльності KfW: підтримка малого та середнього бізнесу; загальні позики; будівництво та енергозбереження, охорона навколишнього середовища; фінансування соціальної інфраструктури (водопостачання, енергопостачання, освіта, охорона здоров'я тощо); експортне та проектне фінансування; завдання суспільного значення; рефінансування.

У рамках співпраці України з KfW сьогодні успішно завершено реалізацію трьох проектів вартістю 217,0 млн євро, вибірка коштів за якими склала 100 % [3].

Можна зробити висновок, що кредити Міжнародних фінансових організацій спрямовані на реалізацію проектів в різних сферах енергетики, інфраструктури, комунального господарства і т.д. Міжнародні фінансові організації готують нові проекти і готові співпрацювати з Україною в рамках своїх нових стратегій, проте сьогодні потрібні докази, що ця співпраця дійсно є необхідною нашої державі.

Література:

1. Сайт МЗС України (2020). URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami>.

2. Сайт Мінфін (2020).

URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2020/>

3. Аналітичний звіт (2021). Співпраця України з МФО як чинник боргової політики держави.

URL: [http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Analit_Londar.-\(1\)-c5059.pdf](http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Analit_Londar.-(1)-c5059.pdf).

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ НОМІНАЛЬНОЇ ВАРТОСТІ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ ВІРМЕНІЯ ТА ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Маланчук Т. В.

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства Сумського державного університету

Ринок цінних паперів Республіки Вірменія регулюється Конституцією Республіки Вірменія, міжнародними договорами Республіки Вірменія, Цивільним кодексом Республіки Вірменія, Законом Республіки Вірменія «Про ринок цінних паперів», Законом Республіки Вірменія «Про акціонерні товариства», іншими законами та правовими актами.

Проаналізувавши зміст вказаних нормативних актів можемо зазначити, що відповідно до ст.146 Цивільного кодексу Республіки Вірменії [1] цінним папером є документ, що засвідчує з дотриманням встановленої форми та обов'язкових реквізитів майнові права, здійснення або передача яких можливі лише за його пред'явлення. З передачею цінного паперу переходять всі права, що ним засвідчуються. У випадках та в порядку, передбачених законом, для здійснення та передачі прав, засвідчених цінним папером, достатньо доказів їх закріплення у спеціальному реєстрі (звичайному чи комп'ютеризованому).

У ст. 153 закріплено, що до цінних паперів належать: облігація, чек, простий вексель, переказний вексель, акція, коносамент, банківське свідоцтво (банківська книжка, банківський сертифікат), подвійне складське свідоцтво, просте складське свідоцтво та інші документи, які законами про цінні папери віднесені до цінних паперів. Облігація та акція є інвестиційними цінними паперами.

В свою чергу, відповідно до закону Республіки Вірменія «Про акціонерні товариства» [2], статутний капітал утворюється із номінальної вартості акцій, придбаних акціонерами. Зазначається, що статутний капітал визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів. У ст. 31 закону Республіки Вірменія «Про акціонерні товариства» зазначається, що крім акцій та облігацій товариство може випускати та розміщувати інші передбачені законом цінні папери. За змістом цього Закону до однакового типу цінних паперів зараховуються цінні папери, що мають однакові характерні особливості (номінальна вартість, що засвідчують права, привілеї та обмеження). Номінальна вартість випущених товариством простих (звичайних) акцій має бути однаковою. Кожна привілейована акція товариства певного типу повинна мати однакову номінальну вартість. Загальна номінальна вартість випущених товариством привілейованих акцій має перевищувати 25 відсотків його статутного капіталу. Кількість та номінальна вартість придбаних акціонерами акцій (розміщених акцій) встановлюються статутом. Статутом можуть бути встановлені також кількість та номінальна вартість оголошених акцій. Це акції, які товариство може розмістити крім розміщених акцій. Товариство має право збільшити статутний капітал

шляхом збільшення номінальної вартості акцій або шляхом розміщення додаткових акцій. Зменшення статутного капіталу може здійснюватися шляхом зменшення номінальної вартості акцій. Оплата розміщених товариством акцій проводиться за їх ринковою вартістю, але не нижчою за номінальну вартість. Оплата акцій Товариства під час заснування Товариства здійснюється засновниками за номінальною вартістю акцій.

Облігацію визначено як цінний папір, що засвідчує право її власника на отримання номінальної вартості облігації або іншого майнового еквівалента від Компанії, яка випустила облігацію протягом строку, встановленого в ній. Облігація також дає право власнику отримати відсотки чи інші майнові права від номінальної вартості облігації у терміни, встановлені формою та умови їх погашення. Облігації повинні мати номінальну вартість. Сума номінальної вартості всіх забезпечених облігацій, випущених Компанією, не повинна перевищувати статутного капіталу або розміру забезпечення, наданого Компанії з метою випуску облігацій.

Отже, зважаючи на вищевказане, можемо зазначити, що законодавством Республіки Вірменія передбачено наявність номінальної вартості цінних паперів, але, при цьому, ні самого визначення «номінальна вартість», ні мінімальної номінальної вартості цінного паперу не закріплено.

Ринок цінних паперів Литовської Республіки регулюється Конституцією Литовської Республіки, міжнародними договорами Литовської Республіки, Литовським законом «Про цінні папери», законом Литовської Республіки «Про ринки фінансових інструментів», законом Литовської Республіки «Про акціонерні компанії», іншими законами та правовими актами.

Відповідно до Литовського закону «Про цінні папери» [3] випуск цінних паперів означає випуск цінних паперів, що надають рівні майнові та немайнові права їх власникам, або сукупність випущених цінних паперів, що одночасно надають їх власникам рівні майнові та немайнові права.

Відповідно до ст.8 закону Литовської Республіки «Про акціонерні компанії» [4] засновники не укладають окремого договору про підписку на акції, умови договору про підписку на акції встановлюються меморандумом або статутом. Меморандум та статут компанії також вважаються угодою про підписку на акції. Початковий внесок кожного засновника повинен бути сплачений готівкою. Вона повинна становити не менше ніж 1/4 від суми номінальної вартості всіх підписаних акцій та загального перевищення номінальної вартості підписаних акцій. У ст. 40 зазначається, що акції - це цінні папери, що підтверджують право їх власника (акціонера) брати участь в управлінні компанією, якщо інше не передбачено законом, право на отримання дивідендів, право на частину майна компанії, що залишилася після її ліквідації, та інші законні права. Номінальна вартість та права всіх акцій одного класу мають бути однаковими. Частка не поділяється на частини. Якщо одна акція належить декільком власникам, всі її власники вважаються одним акціонером. Акціонера у такому разі представляє один із акціонерів виходячи з

письмової довіреності, завіреної нотаріально. Відповідно до зобов'язань акціонера, акціонери несуть солідарну відповідальність. Номінальна вартість акції має бути виражена в євро із заокругленням до євроцента. Акції можуть бути введені у вторинний обіг лише після повної оплати за ціною розміщення. Ціна розміщення акції не повинна бути меншою за її номінальну вартість. Сума номінальної вартості акцій, сплачених у натуральній формі, не може перевищувати вартість негрошового вкладу, зазначеного у звіті про оцінку активів. Кількість випущених Товариством акцій одного класу та номінальна вартість акції можуть бути змінені без зміни розміру статутного капіталу за рішенням Загальних зборів акціонерів. Товариство може змінити кількість випущених акцій одного класу та номінальну вартість акції без зміни розміру статутного капіталу лише після повної оплати його статутного капіталу (емісійна ціна останньої емісії акцій). Зміна кількості акцій та номінальної вартості акцій, випущених компанією, без зміни розміру статутного капіталу не може вплинути на майнові та немайнові права, надані акціонерам до ухвалення рішення про зміну кількості акцій та номінальної вартості випущеної акції без зміни статутного капіталу, кількості акцій, що належать, та номінальної вартості акції. Згідно зі ст. 55 цього закону корпоративна облигація – це неакціонерний цінний папір з певним терміном, згідно з яким компанія, що випускає облигації, стає боржником власника облигації та приймає зобов'язання на користь власника облигації. Ці зобов'язання мають бути зазначені у рішенні про випуск облигацій. У рішенні Загальних зборів акціонерів про випуск облигацій мають бути зазначені номінальна вартість облигації, розмір річного відсотка або порядок розрахунку цієї суми, порядок виплати відсотків, фіксована дата погашення, на яку власник облигації отримує право отримувати відсотки. Компанія може випускати облигації, що конвертуються, які можуть бути конвертовані в акції Компанії після закінчення терміну погашення. Рішення Загальних зборів акціонерів про випуск конвертованих облигацій також є рішенням про збільшення статутного капіталу компанії на суму, що дорівнює сумі номінальної вартості акцій, на які можна обміняти конвертовані облигації. Переважне право придбання конвертованих облигацій, випущених Компанією, може бути реалізоване акціонерами Компанії пропорційно до номінальної вартості акцій, що належать їм, на кінець дня Загальних зборів акціонерів.

Таким чином, проаналізувавши норми законодавства Республіки Вірменія та Литовської Республіки щодо визначення номінальної вартості цінних паперів можемо зазначити, що номінальною вартістю цінних паперів вважається та, за якою проводилося первинне розміщення. Номінальна вартість цінного паперу залишається незмінною, а реальна змінюється в залежності від кон'юнктури ринку.

Література:

1. Гражданский кодекс Республики Армения.

URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1556&lang=rus>
(дата обращения: 10.01.2022).

2. Об акционерных обществах: Закон Республики Армения. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1276&lang=rus> (дата обращения: 10.01.2022).

3. Lietuvos Respublikos Vertybinių Popierių Įstatymas (Закон Литовської Республіки про цінні папери). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291834/asr?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=bb977e24-4239-4ebf-b9f7-2a82e328f192> (дата звернення: 10.01.2022).

4. Lietuvos Respublikos Akcinių Bendrovių Įstatymas (Закон Литовської Республіки Про акціонерні компанії). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr?positionInSearchResults=10&searchModelUUID=bb977e24-4239-4ebf-b9f7-2a82e328f192> (дата звернення: 10.01.2022).

ДО ПИТАННЯ ПРО ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ У СФЕРІ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІКРОФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Мартиненко Д.Р.

аспірант Хмельницького університету управління та права

Транспарентність (інформаційна прозорість, відкритість) є однією з обов'язкових умов формування довіри до ринку фінансових послуг. Відповідно до офіційної позиції Національного банку України (надалі – НБУ) під транспарентністю розуміється розкриття банком всім зацікавленим особам (кредиторам, інвесторам, громадськості) інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних і економічних основ, принципів рішень та їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних із діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, в доступній формі та на своєчасній основі [1].

Питання транспарентності у сфері нагляду та контролю НБУ за діяльністю банків впроваджено у національне законодавство відповідно до вимог угод Базель II «Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу і стандартів капіталу: нові підходи», Базель III та є достатньо розробленим з наукової точки зору. Проте забезпечення транспарентності наглядових та контрольних функцій НБУ щодо діяльності мікрофінансових організацій не є належним. Однією з причин є те, що НБУ виступає регулятором та органом забезпечення прозорості діяльності всіх фінансових установ. Також правовий статус макрофінансових організацій не є чітко визначеним у спеціальних нормативно-правових актах (Законі України «Про фінансові послуг та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», постанові НБУ «Про затвердження Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг», «Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням учасниками ринку фінансових послуг законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг»).

Мікрофінансові організації є порівняно молодим фінансовим інститутом, що з'явився у XX роках, завдячуючи лауреату Нобелівської премії миру Мохаммеду Юнусу з Бангладешу. Головною метою організацій було надання доступу до кредитних ресурсів бідним і соціально незахищеним верствам населення, видача грошей «до зарплати», а також фінансуванням малого та середнього бізнесу [2, с. 142].

На українському ринку фінансових послуг перші небанківські кредитні установи такого типу з'явилися у 2003 році, а їх масове зростання припало на 2009–2011 роки та було зумовлено відсутністю конкуренції у цьому сегменті фінансового ринку [3, с. 35]. У 2015 році мікрофінансові організації перевершили банківські установи за обсягами позик, видавши їх на загальну суму 10 млрд гривень [4].

Згідно зі статистичними даними Міністерства фінансів України, на початок 2020 року зареєстровано більш ніж 700 небанківських мікрофінансових організацій, а станом на 31 грудня 2020 року їх кількість збільшилася до 1020 [5].

За своїм правовим статусом мікрофінансова організація є небанківською фінансовою установою. Її правовий статус та відносини з позичальниками визначаються Законами України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про фінансові послуги та фінансові компанії» після вступу у законну силу, «Про споживче кредитування».

Така організація має право надавати споживчі кредити, проте не може відкривати депозити, здійснювати розрахунково-касове обслуговування.

Особливості правового статусу мікрофінансової організації обумовлені наступними законодавчими вимогами: включення до державного реєстру фінансових установ протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації (ст. 7 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»); отримання ліцензії Національного Банку України для провадження діяльності з надання фінансових послуг (ст. 34 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»); письмове погодження Національного Банку України на набуття істотної участі в фінансовій установі (ч. 5 ст. (Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»).

Додатково вимоги до мікрофінансових організацій визначено у Положенні про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг [6].

Серед ліцензійних вимог, що ставляться до фінансової установи, зазначено прозорість, відкритість її діяльності. Також Положенням про ліцензування передбачено вимоги щодо ділової репутації фінансової установи, суміщення надання фінансових послуг, найменування, торговельної марки, вебсайту, приміщення, установчих та внутрішніх документів, фінансового стану надавача фінансових послуг [6].

Проте порівняльний аналіз вимог права ЄС щодо транспарентності діяльності небанківських фінансових установ вказує на невизначеність у

національному законодавстві критеріїв щодо підтвердження та законності джерел коштів для ведення бізнесу; корпоративного управління; до складання, подання звітності та порядку її розкриття; дотримання законодавства у сфері фінансового моніторингу; ринкової поведінки (у тому числі щодо правдивої та достовірної інформації про надані послуги) мікрофінансовими організаціями.

Системний аналіз положень Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та Положення про ліцензування вказує на неоднозначність правового статусу мікрофінансових організацій. Фактично, для них не визначено вимоги щодо організаційно-правової форми, розміру статутного капіталу. З метою забезпечення прозорості діяльності мікрофінансових організацій представляється доцільним визначити мінімальний розмір їх статутного капіталу.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє підбити наступні підсумки. Для забезпечення прозорості у сфері нагляду та контролю НБУ за діяльністю мікрофінансових організацій представляється доцільним закріпити на законодавчому рівні вимоги щодо підтвердження та законності джерел коштів для ведення бізнесу; корпоративного управління; складання, подання звітності та порядку її розкриття; дотримання законодавства у сфері фінансового моніторингу; ринкової поведінки (у тому числі щодо правдивої та достовірної інформації про надані послуги) мікрофінансовими організаціями. З метою забезпечення прозорості діяльності мікрофінансових організацій представляється доцільним визначити мінімальний розмір їх статутного капіталу.

Література:

1. Прозорість. Глосарій банківської термінології. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123690.
2. Троцюк Н. В. Правове регулювання діяльності мікрофінансових організацій в Україні. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Національний авіаційний університет. 2021. № 2 (59). С. 141–148.
3. Козаченко Г. В., Білоусова А. Ю. Правове регулювання діяльності мікрофінансових організацій в Україні. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи*. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 15 жовт. 2019 р). Полтава: ПолтНТУ, 2019. С. 35–37.
4. Мікрокредити: досвід споживачів. Звіт за результатами дослідження ринку мікрокредитування. Квітень. 2021. Київ : Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2021/04/Payday-Lending-Consumer-Experience_Report-April-2021_ua.pdf.
5. Статистичні показники. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/credits/company/>.
6. Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг : постанова правління Національного Банку України від 24 грудня 2021 року № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0153500-21#Text>.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мельник О. А.

*студентка 2 ст. курсу 12 групи, економічного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України*

Сучасний стан промисловості України є дуже динамічним і відбувається в рухомому зовнішньому середовищі. Розвиток за таких умов, а також оновлення їх матеріально-технічної бази на систематичному рівні, багато в чому залежать від залучених інвестиційних ресурсів, без яких неможливий ефективний фінансовий процес розширеного програвання.

Інвестиції є потужним інструментом розвитку бізнесу в будь-яких економічних умовах. Вони забезпечують збільшення виробничого капіталу, модернізацію основних фондів, розширення асортимент продукції, створення і зміцнення основи конкуренції, підвищення фінансової стійкості підприємства.

Ситуаційні характеристики маркетингової діяльності кожної фірми вимагають більш детальних методів розробки методичного забезпечення. Розгляд проблем організації управління інвестиційною діяльністю підприємств є актуальною проблемою, бо саме інвестиційна діяльність сприяє розвитку, підвищує продуктивність і конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Забезпечення стійкого зростання вітчизняної економіки є одним з пріоритетних завдань сьогодення. Його вирішення можливе за умови формування конкурентоспроможних підприємницьких структур, здатних зайняти місце у глобалізованому, складному, динамічному і взаємопов'язаному економічному просторі [1].

Підприємство будь-якої форми власності у тій чи іншій мірі пов'язане з інвестиційною діяльністю. Будь-яка фірма в результаті свого функціонування стикається з необхідністю вкладення коштів у свій розвиток.

Інакше кажучи, щоб підприємство ефективно розвивалася, йому необхідна наявність чіткої інвестиційної політики. Тому для будь-якого ефективно діючого підприємства питання управління інвестиційним процесом мають вагоме значення.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» зазначає, що інвестиціями є всі види матеріальних та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається певний соціальний ефект [2].

ТОВ "СП "ВОЛОДАР" яке обране об'єктом дослідження, є динамічною компанією, що розвивається. Це сучасне технологічне підприємство з птахівництва на території України в одному із найгарніших районів країни. Воно розташоване в Київській обл., Володарського р-н, село Городище-Пустоварівське, вулиця Центральні,, 51

Компанія пропонує широкий асортимент товару. Ефективна бізнес-стратегія, використання прогресивних технологій у виробництві та щоденна професійна робота всієї команди дозволяє стати провідним виробником яєць та інших продуктів птахової продукції на українському та світовому ринках.

Продукція компанії відрізняється високою якістю сировини та виготовлення товару без різноманітних добавок. Підприємство розробляє продукцію на основі новітніх технологій та професійного досвіду фахівців компанії.

Сучасне технологічне обладнання дозволяє тримати високу планку якості продукції та швидко реагувати на зміни попиту. Активна модернізація обладнання і установка нового дозволяють випускати продукцію, відповідну світовим стандартам.

Кадровий і технічний потенціал ТОВ "СП "ВОЛОДАР" дає підстави говорити про те, що досягнуті на теперішній час показники діяльності підприємства – лише початок, і у торговельної марки чудові перспективи.

Проведений аналіз нормативів зайнятості підприємства дозволяє кваліфікувати, що протягом цього часового проміжку фірма було розмірено прибутковою. Оскільки величина прибутку має великий вплив на можливість втілення в життя інвестицій, був проведений експертний аналіз відповідності чистого прибутку з чистим доходом для наданого організації. Результати цього експертного аналізу дають підстави говорити про нестабільний характер господарської діяльності організації та складне завдання у накопиченні особисто своїх коштів та заощаджень фінансування інвестиційної діяльності.

У той же час експертний аналіз динаміки обсягів амортизаційних відрахувань досліджуваного підприємства дає змогу зробити висновок про достатній об'єм своїх особистих коштів для забезпечення зростання інвестиційної активної діяльності і схилення до спонукання залучення зовнішніх вкладників інвестицій. Адже амортизаційні відрахування є одним із найпотужніших внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств.

Із існуючих позикових джерел фінансування досліджуване підприємство найчастіше звертається до короткострокових ресурсів. Хоча протягом досліджуваного періоду підприємство залучало і довгострокові кредити, особливо для відкриття підприємства.

Таким чином, можна констатувати, що використання підприємством кредитних ресурсів фінансування є не досить активним. Цьому, звичайно, є об'єктивні пояснення, адже відсоткові ставки за кредитними ресурсами в Україні вкрай високі якщо порівнювати з державами з розвинутою економікою, а вимоги щодо забезпеченості кредитів досить жорсткі.

На жаль, на даному етапі діяльності ТОВ "СП "ВОЛОДАР" немає чіткої визначеної інвестиційної політики і, відповідно, інвестиційної стратегії, яка б була гармонійною складовою загальної стратегії підприємства. Крім того, організаційне забезпечення інвестиційної діяльності на підп-

приємстві не дозволяє повністю застосувати і розвивати існуючий інвестиційний потенціал.

Згідно з проведеним аналізом організаційної структури інвестиційної діяльності ТОВ "СП "ВОЛОДАР" можемо сказати, що на підприємстві повністю відсутня не те що відокремлений підрозділ, а і взагалі посада менеджера з інвестиційної діяльності. Тобто фактично відсутня основна ланка у загальному ланцюгу здійснення комплексу заходів, котрий і являє собою процес інвестиційної діяльності. Адже інвестиційна діяльність – це процес послідовного здійснення цілого комплексу заходів, котрі об'єднані в один логічний ланцюг. Кожна елемент цього процесу має свою логіку розвитку, закономірності, а також наділений чітким змістом, завдяки чому і досягається ефективність інвестиційної діяльності.

Таким чином, проведене дослідження показало, що ТОВ "СП "ВОЛОДАР" має достатньо потужний інвестиційний запас резервів. Розпочате співробітництво з іноземними інвесторами дало змогу підприємству вийти на певний ринковий ступінь і стати одним із успішних гравців на ринку птахівництва нинішньої України.

Підприємство є прибутковим, але в той же час його господарська діяльність носить нестабільний характер. На сьогодні підприємство має достатній розмір своїх особистих коштів для забезпечення зростання інвестиційної активної діяльності і стимулювання залучення зовнішніх інвесторів.

Сьогодні організація має достатній розмір власних коштів для забезпечення зростання інвестиційної активності і стимулювання залучення зовнішніх інвесторів. Але відсутність чітко окресленої інвестиційної стратегії і, згідно, по ефективності продуктивного організаційного забезпечення інвестиційної зайнятості підприємства не дає можливості стовідсотково розкрити існуючий інвестиційний потенціал.

Вже протягом декількох останніх років підприємство намагається знизити залежність від кредиторів, знижуючи рівень фінансових ризиків, та робить ставку на власні інвестиційні джерела.

Тому на даному кроці діяльності керівництву підприємства варто замислитися над питанням систематизації інвестиційної діяльності. Першочергово необхідно обумовитися з організаційним забезпеченням і формуванням структури управління, спрямованої на поліпшення даного напрямку. Залучення до управління кваліфікованого менеджера з інвестиційної зайнятості дозволило б зняти частину можливостей з топ-менеджерів інших напрямів зайнятості організації, організувати дієве інформаційно-аналітичне забезпечення і формування ефективного ланцюжка команд в процесі втілення управління інноваціями.

Література:

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк : учебный курс, 2-е изд., перераб. и доп. К. : Эльга, Никацентр, 2006. 552 с.

2. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. №1560-ХІІ зі змінами та доповненнями.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

СТАН АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ ПОЛОЖЕННЯМ ДИРЕКТИВИ PSD2³

Наумов А. С.

*студент IV курсу Навчально-наукового інституту права СумДУ
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.*

Ринок фінансових послуг є однією з найбільш стрімко прогресуючих сфер сучасної світової економіки. Цей факт виявляється й у достатньо великій кількості нещодавно прийнятих правових актів на рівні Європейського Союзу, які врегульовують дану сферу правових відносин, зокрема, таких як: Директива 2015/2366/ЄС про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директиви 2002/65/ЄС та 2009/110/ЄС та Регламенту (ЄС) № 1093/2010, та скасовує Директиву 2007/64/ЄС (Payment Services Directive 2 (скорочено – PSD 2); Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС; Регламент (ЄС) 2015/847 Європейського Парламенту та Ради про інформацію, яка супроводжує перекази коштів, а також скасовує Регламент (ЄС) 1781/2006 та інших. У зв'язку з цим виникає необхідність у здійсненні заходів щодо гармонізації положень цих правових актів у національне законодавство нашої держави задля виконання покладених на Україну зобов'язань Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року та подальшого просування європейським та євроатлантичним курсом закріпленим Преамбулою Конституції України. При цьому особливу увагу необхідно приділити саме гармонізації в українське законодавство Другої платіжної Директиви ЄС. Саме цим й зумовлюється актуальність даного дослідження.

Однак, перед тим як перейти до розгляду питання безпосередньої адаптації положень Другої платіжної Директиви до положень чинного українського законодавства, пропонуємо, для початку, проаналізувати поняття платіжної системи та її елементів, що дозволить нам більш ґрунтовно підійти до безпосереднього дослідження питання адаптації положень Другої платіжної Директиви до норм чинного українського законодавства.

³ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «61998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

У розумінні п. 1.29 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» № 2346-III від 05.04.2001 року платіжна система – платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів [1]. Щодо елементів платіжної системи, то на думку дослідниці О. М. Калмикової платіжна система України складається з наступних компонентів: системи електронних платежів Національного банку України; систем автоматизації роботи банків (так звані програмні комплекси «Операційний день банку»; внутрішньобанківських платіжних систем; систем «клієнт – банк» для розрахунків між клієнтом банку та банком в електронній формі [2].

Також стосовно класифікації платіжних систем відповідно до положень Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» № 2346-III від 05.04.2021 у вже згаданому п. 1.29 ст. 1 за національним походженням платіжні системи в Україні можна класифікувати на: внутрішньодержавну та міжнародну [1].

Ще однією важливою класифікацією платіжних систем є визначення видів платіжних систем відповідно до важливості об'єктів оверсайта передбачена положеннями Постанови правління Національного банку України «Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні» № 755 від 28.11.2014 року, де можна виділити такі види платіжних систем як: системно важлива; соціально важлива; важлива та значуща (з критеріями розмежування цих видів платіжних систем можна ознайомитись у відповідній постанові правління НБУ) [3].

Тепер можемо безпосередньо перейти до розгляду імплементації положень Другої платіжної директиви до норм чинного законодавства. Першою такою новацією є внесення змін до постанови Правління НБУ «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» від 05.11.2014 № 705, яка вносить вимогу щодо не покладення повної відповідальності на користувача за спірні операції з використанням платіжних карток [4]. Відповідно до п. 8 розділу II постанови Правління НБУ № 705 умови договору не мають містити вимогу про безумовну відповідальність користувача ЕПЗ за неналежний переказ. Але користувач буде нести відповідальність, якщо доведено, що його дії чи бездіяльність, у тому числі недбалість, призвели до втрати електронного платіжного засобу користувача, розголошення ПІНу або іншої інформації, яка дає змогу сторонній особі ініціювати платіжну операцію [5].

Ще однією нормою директиви PSD 2 в напрямку імплементації якої йде українське законодавство є положення ч. 1 ст. 74 вказаної директиви, де визначено, що платник зобов'язаний нести збитки, пов'язані з будь-якими несанкціонованими платіжними операціями, максимум до 50 євро, в результаті використання втраченого або вкраденого платіжного інструменту, або його незаконного присвоєння. Але якщо ці втрата, крадіжка або привласнення платіжного інструменту, у тому числі шахрайство, не були виявлені платником до платежу, за винятком випадків, коли цей клієнт діяв обманним шляхом, він (платник, користувач, спо-

живач) зможе повернути всю суму, включаючи і до 50 євро. Також уся сума, враховуючи розмір і до 50 євро, несанкціонованої трансакції буде повертатись користувачу у разі, якщо збиток був викликаний діями або бездіяльністю співробітника, агента або філії постачальника платіжних послуг або організації, якій була передана його діяльність [6].

Задля імплементації цих положень Директиви НБУ пропонує внести норму відповідно до якої банк-емітент має право не повертати користувачу на його рахунок суму коштів у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (на сьогодні складає 340 грн.), якщо переказ, що оскаржувався користувачем, був здійснений з використанням втраченого/викраденого або неправомірно використаного електронного платіжного засобу та/або його реквізитів, і користувач повідомив банк про його втрату/викрадення або неправомірне використання та/або реквізитів цього платіжного засобу лише після проведення такого переказу [5].

Також важливим кроком у розвитку системи надання платіжних послуг в Україні та впровадженню в українське законодавство положень директиви PSD2 є прийняття Закону України «Про платіжні послуги» № 1591-IX від 30.06.2021 року, який вступить у дію з 01.08.2022 року. Серед основних положень закону можна виділити наступне:

Існуватиме дев'ять платіжних послуг, з яких дві – нефінансові (послуга з ініціювання платіжної операції та послуга з надання відомостей з рахунків). Небанківські надавачі платіжних послуг (платіжні установи, установи електронних грошей, поштові оператори та деякі інші надавачі платіжних послуг) зможуть відкривати платіжні рахунки, випускати платіжні картки та електронні гроші. Від небанківських фінансових установ не вимагатиметься участь у платіжних системах для здійснення переказу [7].

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене можна дійти до висновку, що впровадження в українське законодавство положень Директиви PSD2 здійснюється поступово як на рівні постанов Правління НБУ, так і на рівні законів України, перш за все Закону України «Про платіжні послуги». Однак, необхідно розуміти, що впровадження будь-яких змін потребує часу, а тому створення ефективної системи захисту прав споживачів платіжних послуг, яке б відповідало положенням стандартів ЄС буде потребувати значних зусиль як з боку держави, так і громадян нашої країни.

Література:

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 року № 2346-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14&p=1155153218231268#Text>.
2. Калмикова О. М., Лісна Р. П. Функціонування платіжної системи України та стратегія її розвитку. *Молодий вчений*. 2015. № 1(16). С. 100–103
3. Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні» від 28.11.2014 року № 755 Національний банк 2014,
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14#Text>

4. Постанова Правління Національного Банку України «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» від 05.11.2014 року № 705 Національний банк 2014,
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text>.

5. Пожидаєва М. А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 578 с.
URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/dis_doctor_pozhidaeva_14.01.2021_bez_2010-6.pdf.

6. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj>.

7. Глава держави підписав Закон «Про платіжні послуги» Офіційне інтернет-представництво Президента України
URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-pidpisav-zakon-pro-platizhni-poslugi-69849>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Новіков Н. Б.

аспірант кафедри КПДС ННІ права, Сумський державний університет

Фінансовий ринок має доволі розгалужену та складну систему та функціонує, у першу чергу, з метою забезпечення належного рівня співдії продавців та покупців фінансових ресурсів. Такого роду взаємодія має місце за участю професійних фінансових посередників, що надають зацікавленим організаціям і фізичним особам фінансові послуги. Останнім часом ринок фінансових послуг набуває активного розвитку, що обумовлено появою нових видів фінансових послуг.

Ринок фінансових послуг слід розглядати у невід'ємому поєднанні, а точніше – як структурний елемент фінансової системи країни. Це зумовлено тим, що фінанси суб'єктів господарювання та домашніх господарств становлять базис формування державних фондів в контексті реалізації фіскальної та грошово-кредитної політики. Констатуємо, що розглядаючи ринок фінансових послуг в організаційно-правовому аспекті, необхідно визначати як певний комплекс обов'язкових правовідносин щодо регулювання та нагляду за фінансовими установами з боку органів державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату. Зважаючи на це, ринок фінансових послуг ґрунтується на товарно-грошових відносинах, які, у свою чергу, врегульовуються положеннями законодавчих актів [1, с. 10].

Законодавець закріпив визначення фінансових послуг у ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Відповідно до Закону під цією категорією слід розуміти операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх

осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2]. Незважаючи на існування легального визначення даної дефініції, у доктринальних джерелах представники наукової спільноти доволі по-різному трактують це поняття. Зокрема, І. Андрєєв визначає фінансові послуги як ускладнені участю спеціальних суб'єктів зобов'язання, засновані на односторонніх угодах або групі договорів (в основному в банківській і страховій сферах і на ринку цінних паперів), спрямовані на рух капіталу і об'єднані спеціальним імперативним регулюванням з метою захисту конкуренції [3].

Аналізуючи механізм державного регулювання ринку фінансових послуг, слід звернути увагу на його окремих елементах. Зокрема, до них слід віднести:

- суб'єктів правового регулювання (державні органи, що володіють правотворчими владними повноваженнями; державні органи, що володіють правозастосовчими владними повноваженнями);

- об'єкти правового регулювання: (керовані суспільні системи і підсистеми (фінансові установи); особа – суб'єкт правовідношення);

- основу регулювання: правова система, чинники, які сприяють її функціонуванню;

- засоби регулювання (чинники, які втілюють зміст правових вимог (правовідносини, юридична відповідальність, акти застосування норм права та ін.);

- методи регулювання;

- мету регулювання (встановлення певного режиму суспільних відносин – правопорядку, громадського порядку, статусу особи і т.д.)

Як зазначає О. Яцищак, у світі було сформовано дві ключові моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: монорегуляторна і полірегуляторна. Перша становить модель єдиного регулятора і є характерною для Великобританії і Франції. Зокрема, основними властивостями такої моделі державного регулювання ринку фінансових послуг є: 1) існування єдиного державного органу, який регулює діяльність усіх без винятку фінансових посередників; 2) повноваження саморегулювних організацій обмежені. Друга, полірегуляторна модель передбачає наявність кількох органів, що регулюють ринок фінансових послуг. Для такої моделі характерним є розвинута система саморегулювних організацій, (США та Україна).

В цілому, зазначаємо, що визначення фінансових послуг, закріплених у законодавстві є доволі влучним та якісним, незважаючи на існування плюралізму наукових визначень, що виокремлюють учені. Щодо законодавчого підходу до окреслення вичерпного переліку фінансових послуг, то, на нашу думку, він є виваженим та обґрунтованим.

Література:

1. Яцищак О. Р. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні : організаційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12. 00. 07;

Національна академія наук України «Інститут держави і права ім. В. М. Корецького». Київ, 2010. 24 с.

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 03.02.2022).

3. Андреев И. А. Финансовые услуги для естественных монополистов: консурсное заключение договора. URL: <http://consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CMB;n=16665#0>. (дата звернення: 02.02.2022).

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Пашков В. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач лабораторії дослідження проблем національної безпеки
у сфері громадського здоров'я НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України*

Законодавство України про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення базується на ст. 49 Конституції України і складається з Основ законодавства України про охорону здоров'я та Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення».

Саме з прийняттям останнього законодавчого акту, в якому було передбачено реімбурсація лікарських засобів, що полягає у запровадженні механізму повного або часткового відшкодування суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі лікарськими засобами, вартості лікарських засобів, що були відпущені пацієнту на підставі рецепта, за рахунок коштів Державного бюджету України, актуальним стало питання захисту прав пацієнтів на ефективні та доступні у ціновому виразі лікарські засоби.

Справа в тому, що відпуск лікарських засобів за рецептом, які підлягають реімбурсації, відбувається за міжнародною непатентованою назвою. Це означає, що торгова назва таких лікарських засобів, їх ефективність, ціна і, значить розмір відшкодування, залежить багатьох факторів. Сам пацієнт не завжди зможе зрозуміти, за якою саме торговельною назвою лікарського засобу, враховуючи країну виробника, в тому числі і обсяг ефективності, йому потрібно. Іноді пацієнти, для закупівлі ліків використовують Інтернет аптеки, ризикуючи закупити фальсифіковану продукцію [1].

Хоча, в системі і працює нова модель відносин без конфлікту інтересів, тобто відбувається розмежування функцій замовника та постачальника медичних послуг, все одно усунути всі недоліки не можливо.

Крім того, нездатність системи забезпечити за рахунок бюджетного фінансування належний рівень надання медичних послуг змушує людей до пошуку альтернативних шляхів задоволення своїх потреб в охороні

здоров'я. Доступ до послуг отримують в першу чергу ті пацієнти, які можуть за них заплатити. А відсутність на сьогодні в Україні чітко визначеного переліку послуг, на безоплатне надання яких можуть розраховувати всі громадяни, в принципі сприяє субсидуванню для всіх з боку малозабезпечених пацієнтів. Пацієнти отримують послуги не тільки завдяки власним внескам, але й через перерозподіл ресурсів на їх користь за рахунок тих, хто не здатен заплатити.

Закономірним наслідком такої системи стимулів є невинуватене затягування строків лікування, госпіталізація хворих без істотної в цьому потреби, а також приписки в поліклініках (реєстрація фіктивних відвідувань).

Фінансування в необхідному обсязі і визнання пріоритетною сфери громадського здоров'я і первинної медичної допомоги потребує захисту в межах бюджетного розподілу, щоб реформа стаціонарної допомоги не змістила фокус від важливості фінансування послуг на первинній ланці [2, с. 95].

Проблема також може виникнути в результаті ліквідації господарського кодексу. Як наслідок, таке поняття як підприємство просто зникне, а як відомо всі комунальні та державні медичні заклади перетворені в некомерційні підприємства. Це потягне повернення державних та комунальних медичних закладів в статус бюджетних установ.

Таким чином, система фінансування громадського здоров'я, хоча продовжує удосконалюватися, проте знаходиться в незавершеній стадії і існують ризики ліквідації досягнень в цій сфері.

Література:

1. Vitalii Pashkov, Oleksii Soloviov, Andrii Harkusha Digital Marketing: Problems of Internet Pharmacies Legal Regulation. *Socrates*. 2021. №3 (21). С. 195–203.
2. Криничко Л., Мотайло О. Нові підходи до фінансування охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 2. Том 9. С. 86–100.

ПОЗАСУДОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ЄС⁴

Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства, ННІ Права СумДУ

Основою ефективної фінансової системи захисту споживачів є доступний та ефективний механізм звернення, який дозволяє споживачам як знати, так і відстоювати свої права на розгляд, а також розгляд їх скарг прозорим та справедливим способом у розумні терміни.

⁴ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Скарга споживача може бути подана постачальнику фінансових послуг або спеціально створеній установі, уповноваженій розглядати скарги споживачів. Європейська Комісія ініціювала створення уніфікованої системи звернень та скарг споживачів та визначила порядок їх розгляду відповідними суб'єктами. Цей порядок стосується як загального механізму захисту прав споживачів, так і сфери фінансових послуг.

На даний час питання альтернативного вирішення спорів у ЄС регулюються на підставі положень Директиви 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2013 про альтернативне вирішення спорів за участі споживачів (Директива ADR) [1] та Регламенту 524/2013/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2013 про вирішення спорів у споживчій сфері онлайн (Регламент ODR) [2].

Згідно зі ст. 1 Директиви ADR держави-члени ЄС повинні забезпечити споживачам можливість звертатися на добровільних засадах зі скаргами щодо дій чи бездіяльності продавців до установ/організацій, які здійснюють незалежне, неупереджене, прозоре, ефективне, швидке та справедливе альтернативне вирішення спорів. Державам-членам ЄС надається право забезпечувати більш високий рівень захисту інтересів споживачів (п. 3 ст. 2).

Установою альтернативного вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution Entity – ADR Entity) є будь-яка установа незалежно від її назви, що діє на постійній основі та пропонує вирішення спорів шляхом процедури альтернативного вирішення спорів (ч. 1 ст. 4). У Директиві визначені вимоги до органів, організацій чи установ, які можуть бути визнані установами альтернативного вирішення спорів та загальні засади їх діяльності. Якщо відповідно до своїх процедурних правил установа альтернативного вирішення спорів не може розглянути спір, який йому було подано, вона повинна надати обом сторонам мотивоване пояснення підстав для відмови у розгляді спору впродовж трьох тижнів з моменту отримання файлу скарги. Перелік позасудових установ вирішення споживчих спорів у державах-членах ЄС оприлюднений на сайті Європейської комісії [3]. Усі установи вирішення спорів, перелічені на цьому сайті, пропонують процедури позасудового врегулювання. Вони здійснюють свою діяльність згідно з принципами справедливості, ефективності та доступності. Правила та процедури відрізняються, проте зазвичай розгляд скарги таким способом відбувається швидше та дешевше, ніж при зверненні споживача до суду.

Онлайніві технології в усіх сферах набувають все більшого поширення через суттєву зручність для споживачів, зокрема й фінансових послуг, відповідно і розширилися механізми захисту прав споживачів. Регламент ODR має на меті шляхом досягнення високого рівня захисту прав споживачів зробити свій внесок у належне функціонування внутрішнього ринку ЄС, запровадивши європейську платформу для вирішення спорів онлайн (Online Dispute Resolution Platform). Платформа для вирішення спорів онлайн (платформа ODR) розпочала свою роботу в е 2016 році. Вона має вигляд інтерактивного сайту та слугує координаційним пунктом для споживачів та постачальників послуг при позасудово-

му вирішенні спорів онлайн. Платформа об'єднує всі установи альтернативного вирішення спорів та містить загальну інформацію щодо позасудового вирішення спорів, які виникають з онлайн договорів купівлі-продажу чи надання послуг. Передумовою її належного функціонування є наявність установ/організацій альтернативного вирішення спорів, що здійснюють свою діяльність згідно з Директивою ADR. Споживач фінансових послуг може скористатися платформою ODR, якщо споживач проживає в країні ЄС або в Норвегії, Ісландії чи Ліхтенштейні; торговець знаходиться в країні ЄС або в Норвегії, Ісландії чи Ліхтенштейні; скарга стосується товару чи послуги, яку особа купила в Інтернеті. Платформа також надає можливість прямих переговорів з постачальником послуг або обрати установу позасудового вирішення спору.

У ЄС створено окрему мережу національних організацій, відповідальних за позасудовий розгляд скарг споживачів у сфері фінансових послуг – FIN-NET. Мережа FIN-NET охоплює країни Європейського економічного простору, а саме: Європейський Союз, Ісландію, Ліхтенштейн та Норвегію та була створена Єврокомісією у 2001 році для сприяння співпраці національних омбудсменів у сфері фінансових послуг та забезпечення споживачам легкий доступ до процедур альтернативного вирішення спорів у транскордонних суперечках щодо надання фінансових послуг. На даний час FIN-NET налічує 60 членів у 27 країнах [4]. Будь-яка установа Європейського економічного простору може приєднатися до FIN-NET, якщо вона: відповідає за позасудове врегулювання фінансових спорів, відповідає принципам, викладеним у Директиві ADR.

У випадку транскордонної скарги співпраця у мережі FIN-NET відбувається таким чином. Найближчий орган проводить первинну оцінку та надає споживачеві інформацію: про мережу розгляду скарг, про компетентну схему та про платформу ODR; про доцільність та необхідність безпосереднього звернення зі скаргами до надавача фінансових послуг, оскільки це часто є передумовою прийняття скарги. Найближчий орган повинен також передати скаргу до компетентного органу або порадити споживачеві звернутися безпосередньо до компетентного органу. Отримавши таку транскордонну скаргу компетентний орган намагається вирішити спір згідно з правилами, викладеними в її технічному завданні та / або його юридичних зобов'язаннях, а також відповідно до Директиви ADR або, за необхідності, Рекомендації Комісії № 98/257, включаючи чинне законодавство. Якщо учасник FIN-NET не може розглянути скаргу безпосередньо, він спрямовує споживача до платформи ODR або іншого органу, відповідального за позасудове врегулювання споживчих спорів або, у крайньому випадку, тимчасовим членам FIN-NET або філіям, які охоплюють відповідну область скарги споживача.

В Україні в Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачається обов'язок фінансових установ повідомляти споживача про механізм досудового розгляду спорів, а також запровадити механізм внутрішнього розгляду скарг споживачів. Стосовно можливості позасудового зовнішнього вирішення суперечки між споживачем та постачальником фінансових послуг відпо-

відно до п. 34 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк України уповноважений здійснювати захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками, а також іншими фінансовими установами та особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України.

Окрім цього у 2020 р. в Україні розпочав роботу проєкт «ФінСкарга», який запровадив механізм розгляду онлайн скарг, що стосуються фінансових продуктів та послуг (<https://www.finskarga.com.ua/>). Участь у цій платформі на добровільній основі беруть деякі учасники ринку. Правовою підставою є Закон України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX.

Підсумовуючи, слід відмітити, що функціонуюча в ЄС система досудового врегулювання спорів споживачів фінансових послуг дозволяє ефективно здійснювати захист прав споживачів. Не зважаючи на те, що Національний банк України наділено повноваженнями розглядати скарги споживачів, доцільно запозичувати досвід ЄС та розширювати перелік установ для вирішення спорів споживачів фінансових послуг із споживачами. Наприклад, надати такі повноваження саморегульним організаціям на ринку фінансових послуг, розширити правові підстави діяльності порталу «Фінскарга», адже мета медіації не повністю співпадає із змістом захисту прав споживачів, а також удосконалити механізм позасудового розгляду скарг споживачів фінансових послуг у разі надання послуг онлайн.

Література:

1. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0011>.

2. Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/AUTO/?uri=CELEX:32013R0524&qid=1644239930108&rid=1>.

3. Dispute resolution bodies.

URL: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.adr.show2>.

4. Members of FIN-NET by country.

URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/consumer-finance-and-payments/retail-financial-services/financial-dispute-resolution-network-fin-net/fin-net-network/members-fin-net-country_en.

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНІЙ ДАНИХ ГРАВЦІВ

Пожидаєва М. А.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут Державного
вищого навчального закладу «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

Одним з принципів державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор є захищеність персональних даних (див. п. 8 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» від 14.07.2020). Під час організації та проведення азартних ігор, у тому числі букмекерської діяльності, державних лотерей, відповідно їх організатори, оператори, гравці, учасники зобов'язані дотримуватись вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 (далі – Закон № 361-IX). Тому виникають заперечення на звернення гравців до Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей як центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує державне регулювання діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерей, стосовно порушення організаторами азартних ігор вимог законодавства у сфері захисту персональних даних гравців під час здійснення фінансового моніторингу.

В інтегрованому правовому регулюванні відносин у зазначеній вище гральній сфері слід звернути увагу на спеціально-диференційовані норми про фінансовий моніторинг, дія яких поширюється на фінансові операції гравців в азартні ігри, учасників лотерей, що вчинені за допомогою суб'єктів господарювання, які проводять на підставі ліцензій азартні ігри та/або лотереї у рамках договірних відносин. Таких суб'єктів господарювання законодавець визнає суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Також необхідно враховувати, що спеціалізація норм права на підставі диференціації (особливостей) правового регулювання має визнаватися як необхідне та цілком обґрунтоване правове явище [1, с. 37].

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону № 361-IX виконання даного Закону не є порушенням Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 (далі – Закон № 2297-VI) в частині обробки персональних даних. У разі здійснення фінансового моніторингу обробка персональних даних відповідно до вимог Закону № 2297-VI здійснюється без отримання згоди суб'єкта персональних даних. При цьому суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний під час здійснення ідентифікації гравця, учасника лотереї інформувати останніх про покладені на такого

суб'єкта первинного фінансового моніторингу зобов'язання щодо обробки персональних даних для цілей запобігання та протидії легалізації «брудних» доходів.

Водночас варто зазначити, що нормативно-правові акти з питань здійснення первинного фінансового моніторингу, на жаль, не визначають, в який саме спосіб чи формою (усна/письмова) суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний під час здійснення ідентифікації гравця, учасника лотереї їх інформувати. Через таку правову невизначеність між організаторами азартних ігор та гравцями можуть виникати окремі суперечки щодо неможливості протягом певного терміну видалення персональних даних гравця за його заявою у разі припинення праввідносин між гравцем (суб'єктом персональних даних) та організатором (володільцем персональних даних) [2].

Так, для участі в азартних іграх є обов'язковою реєстрація гравця, яка передбачає попереднє ознайомлення із правилами участі в азартній грі та надання гравцем своїх персональних даних. При цьому слід звернути увагу на те, що засвідчення факту ознайомлення з правилами участі в азартній грі, як правило, засвідчує факт укладання договору між організатором азартних ігор і гравцем та інформування щодо обробки персональних даних гравця для проведення фінансового моніторингу. Зокрема, для реєстрації гравець зобов'язаний надати свої персональні дані, такі як: прізвище, ім'я, по батькові; вік (дату народження); наявність або відсутність особи в Реєстрі осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх; реквізити та копії документів, що підтверджують особу (див. ст. 17 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор»).

Варто зауважити, що з метою ефективного проведення фінансового моніторингу у п. 18 ч. 2 ст. 8 Закону № 361-IX законодавець закріплює загальний обов'язковий термін зберігання документів щодо ідентифікації, верифікації та вивчення гравців, оцінки та переоцінки ризиків, а також усіх документів, що стосуються проведення фінансової операції та ділових відносин з гравцем. Цей строк дорівнює не менше п'яти років після припинення ділових відносин з гравцем. Нормативно-правовим актом суб'єкта державного фінансового моніторингу, що відповідно до Закону № 361-IX виконує функції державного регулювання і нагляду за суб'єктами господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри (у даному випадку – Міністерство фінансів України), можуть встановлюватися більш тривалі строки та додаткові вимоги до порядку зберігання документів.

Згідно з п. 13 розділу IV Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України [3], суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри, зобов'язані зберігати офіційні документи, інші документи (у тому числі створені суб'єктом первинного фінансового моніторингу електронні документи), їх копії щодо ідентифікації гравців, а також осіб,

яким суб'єктом було відмовлено у проведенні фінансових операцій, вивчення гравця, уточнення інформації про гравця, а також усі документи, що стосуються ділових відносин (проведення фінансової операції) з гравцем (включаючи результати будь-якого аналізу під час проведення заходів щодо верифікації гравця чи поглибленої його перевірки), не менше п'яти років після завершення фінансової операції, завершення ділових відносин з гравцем, а всі необхідні дані про фінансові операції (достатні для того, щоб простежити хід операції) – не менше п'яти років після завершення операції або припинення ділових відносин. У випадку надходження листа від Міністерства фінансів України про продовження строку зберігання документів щодо ідентифікації осіб, які є учасниками окремих фінансових операцій, та документації про здійснення окремих фінансових операцій суб'єкт первинного фінансового моніторингу забезпечує подальше зберігання документів на строк, встановлений цим державним органом.

У той же час потрібно додати, що згідно з ч. 3 ст. 6, п. 3 ч. 1 ст. 18 Закону № 361-IX, а також ст. 8 – ст. 10 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», п. 4 Положення про Комісію з регулювання азартних ігор та лотерей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 891, ця Комісія не є суб'єктом державного фінансового моніторингу. Тому даний державний орган не наділено повноваженнями на здійснення будь-яких заходів у сфері фінансового моніторингу, у тому числі надавати відповіді щодо порядку застосування чинного законодавства про фінансовий моніторинг. Проте Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей у межах своїх повноважень розглядає скарги гравців та інших осіб на дії організаторів азартних ігор та у разі виявлення порушень законодавства про азартні ігри за результатами розгляду таких скарг застосовує відповідні заходи, передбачені цим спеціальним законодавством.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що у разі припинення правовідносин між гравцем та організатором азартних ігор відмову останнього у видаленні протягом п'яти років персональних даних гравця з онлайн-системи такого організатора, у тому числі вебсайту, через передбачені чинним законодавством вимоги фінансового моніторингу можна вважати обґрунтованою.

Література:

1. Подцерковний О. П. Загальні та спеціальні норми: проблеми виявлення та вирішення конкуренції. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 6. С. 34-43.
2. Інформація щодо організації роботи у сфері захисту прав громадян та зі зверненнями громадян у КРАІЛ за 2021 рік. URL: <https://gc.gov.ua/ua/Informatsiini-povidomlennia/33061.html> (дата звернення: 25.01.2021).
3. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України: наказ Міністерства фінансів України від 22.12.2015 № 1160.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС БРОКЕРСЬКИХ ФІРМ ТА КОНТОР

Роженко О. В.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри цивільного та господарського права

Давидова В. В.

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 081 Право
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Брокерські контори та фірми є невід'ємною ланкою у біржовій діяльності, хоча, не дивлячись на це, в Україні не існує окремо прийнятого нормативно-правового акту або ж окремих норм права, які чітко регламентують їх діяльність. У зв'язку з цим доцільним є дослідження особливостей брокерських фірм та контор в Україні, їх відмінностей та правового регулювання.

Наразі відсутність в нормативно-правових актах безпосереднього визначення та чіткого врегулювання брокерських фірм та контор є досить проблематичним для чіткої регламентації їх діяльності.

Клас брокерів представляє собою професійних учасників біржової торгівлі, які забезпечують якісний взаємозв'язок між учасниками біржової торгівлі та біржовими платформами. Від роботи брокерських контор і якісного обслуговування дуже часто залежить успіх біржових стратегій трейдерів та хеджерів. Варто зазначити, що біржову торгівлю на біржі здійснюють як брокери в брокерських конторах, так і незалежні брокери.

Відповідно до ст. 44 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» брокерська діяльність – це діяльність інвестиційної фірми з укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів за рахунок та від імені клієнтів або за рахунок клієнтів, але від свого імені [1].

До 05.10.2009 року безпосереднє визначення брокерської контори було наведено в «Положенні про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності» та мало такий вигляд: «брокерська контора – окремий підрозділ члена біржі, що зареєстрований на біржі» [2]. Однак ця норма втратила чинність, натомість нового визначення не було надано.

Відповідно до «Положення про надання в оренду біржових місць на товарній біржі – Товариство з обмеженою відповідальністю «Українська енергетична біржа» брокерська контора – непостійний член біржі, що орендує біржове місце у постійного члена біржі згідно з цим Положенням та здійснює біржові операції у власних інтересах та/або у інтересах третіх осіб (клієнтів) [3].

Брокерська контора підлягає державній реєстрації в порядку, передбаченому Господарським кодексом України. Вона функціонує відповідно до законодавства України.

Як зазначає М. О. Солодкий, організатор брокерської контори надає майно у володіння на правах власності, а може надавати його на правах оперативного управління. Брокерська контора, у відповідності до статуту, наділена правом укладати посередницькі та господарські договори, відкривати розрахунковий та інші рахунки в банках, виступаючи платником податку і інших платежів до бюджету з прибутку. Але за результати роботи брокерської контори відповідає юридична особа – власник. Ще однією особливістю брокерської контори є те, що чистий прибуток, одержаний в результаті діяльності, належить власнику юридичної особи [4].

За організаційно-правовою формою така юридична особа може бути створена у вигляді акціонерного товариства або товариство з обмеженою відповідальністю. Що стосується штату брокерської контори, його керівника, брокерів, то ці питання вирішуються виключно членом біржі або засновником контори, враховуючи обсяги біржового обігу. Члену біржі дозволяється здати в оренду створену ним брокерську контору і одержувати за це відповідну плату [4].

В той же час законодавством прямо не встановлено й визначення поняття «брокерської фірми».

В цьому випадку доцільним є звернення до праці Ю. А. Шишки «Брокерська діяльність на ринку цінних паперів», відповідно до якої брокерська фірма – це організація, суб'єкт ринку, мета полягає в систематичному отриманні прибутку. Брокерська фірма є юридичною особою з обов'язковою реєстрацією в органах державної влади [5].

Особливістю брокерської фірми є те, що брокери діють незалежно від управління біржою. Однак, працівники брокерської компанії повинні дотримуватися законодавства та прав та обов'язків біржі в якій вони знаходяться [5].

Завданням брокерської фірми є організація торгівлі в біржовому залі. Форма може бути створена лише при покупці місця повного члена біржі. Здійснення продажу місць проводяться адміністрацією біржі на тендерних торгах [5].

Організаційна структура брокерської фірми представлена директором, який займається керівництвом фірми, менеджером, який готує, контролює і оформляє договори, і клієнти, бухгалтером по бухгалтерському та податковому обліку, старшим брокером і брокером по роботі з клієнтами [5]. Варто вказати, що число осіб, які працюють в брокерській фірмі визначається засновником. Клієнтами брокерської фірми виступають фізичні або юридичні особи, які укладають угоди купівлі-продажу за допомогою брокера, що є спільним з брокерською конторою. Тобто є доцільним конкретизація в чинному законодавстві організаційно-правові визначення брокерських фірм та контор, порядок їх організації та діяльності.

Література:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (дата звернення: 30.11.2021)
2. Про затвердження нової редакції Положення про реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем і регулювання їх діяльності : Рішення; Держкомісціннихпаперів від 22.01.1998 № 19 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/vr019312-98> (дата звернення: 12.11.2021).
3. Положення про надання в оренду біржових місць на товарній біржі – Товариство з обмеженою відповідальністю «Українська енергетична біржа» URL: <https://www.ueex.com.ua/files/ueex-rent-provisions-310521.pdf> (дата звернення 12.11.2021).
4. Основи біржової діяльності: навчальний посібник / М. О. Солодкий, Н. П. Резнік, В. О. Яворська; за ред. М. О. Солодкого. Київ: ЦП Компрінт, 2017. 450 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1819_98954039.pdf (дата звернення 12.11.2021).
5. Шишка Ю. А. Брокерська діяльність на ринку цінних паперів. *Фінансовий ринок*. 2018. 46 с. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=3256> (дата звернення 12.11.2021).

ЩОДО СУДОВОЇ ФОРМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ У СФЕРІ СПОЖИВЧОГО МІКРОКРЕДИТУВАННЯ⁵

Руденко Л.Д.

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри АГПФЕБ
ННІ права Сумського державного університету,*

Требух В.В.

студентка 4 курсу ННІ права Сумського державного університету

Споживач фінансових послуг є більш слабкою стороною у відносинах кредитування. Така диспропорція повинна нівелюватися додатковими механізмами захисту. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 10 листопада 2011 року споживачу, як правило, об'єктивно бракує знань, необхідних для здійснення правильного вибору товарів (робіт, послуг) із запропонованих на ринку, а також для оцінки договорів щодо їх придбання, які нерідко мають вид формуляра або іншу стандартну форму. Отже, для споживача існує ризик помилково чи навіть унаслідок уведення його в оману придбати не потрібні йому кредитні послуги. Тому держава забезпечує особливий захист більш слабого суб'єкта економічних відносин, а також фактичну, а не формальну рів-

⁵ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-ERP-1-2020-1-UA-ERPJM0-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

ність сторін у цивільно-правових відносинах, шляхом визначення особливостей договірних правовідносин у сфері споживчого кредитування та обмеження дії принципу свободи цивільного договору. Це здійснюється через встановлення особливого порядку укладення цивільних договорів споживчого кредиту, їх оспорування, контролю за змістом та розподілу відповідальності між сторонами договору [1].

Проте аналіз судової практики та практики врегулювання кредитних спорів з мікрофінансовими організаціями вказує на прокредиторську позицію судів у випадку оскарження кредитних договорів позичальниками. Негативно відбивається на судовій формі захисту низький рівень довіри до судів. Лише кожен шостий українець довіряє вітчизняним судам [2]. Також судова форма захисту є недостатньо ефективною через неуклоплектованість судів та тривалий час судового розгляду.

Позитивними рисами судової форми захисту є обов'язковість судових рішень до виконання, звільнення від сплати судового збору відповідно до ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» як при зверненні до суду першої інстанції, так і при апеляційному, касаційному оскарженні (Постанова Великої палати Верховного Суду від 21.03.2018 у справі № 761/24881/16-ц [3]). Зазначеною Постановою Великої палати Верховного Суду розповсюджено положення ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» і на споживачів фінансових послуг при апеляційному та касаційному оскарженні рішень судів першої інстанції.

Одним із проблемних питань судової форми захисту прав споживачів мікрокредитів є відсутність належних, ефективних способів захисту їх прав.

Намагання позичальників розірвати споживчий мікрокредитний договір, визнати його недійсним, у тому числі на підставі статтях 18–19 Закону України «Про захист прав споживачів» [4], у судовому порядку є неефективним способом захисту. Суди не визнають несправедливими умови договору щодо нарахування процентів за кожен день користування кредитом, внаслідок чого річна процентна ставка може складати більше ніж 54 000 % річних за методикою НБУ [5]; підвищення процентної ставки та зміни порядку сплати процентів за порушення виконання споживачем зобов'язань. Зокрема, відповідно до рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 4 січня 2022 року у справі № 755/4973/21 вимоги позивача до ТОВ «Манівео швидка фінансова допомога» про визнання договору позики недійсним не задоволено. Суд не визнав порушенням п. 5 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів» встановлення у договорі вимоги щодо сплати споживачем непропорційно великої суми компенсації (понад п'ятдесят відсотків вартості продукції (послуг) у разі невиконання ним зобов'язань за договором [6]. У той же час позови мікрофінансових організацій про стягнення заборгованості за мікрокредитними договорами у випадку їх звернення до суду завжди задовольняються. Проте мікрофінансові організації також активно не використовують судову форму захисту, надаючи перевагу залученню колекторських компаній для стягнення заборгованості.

Таким чином, проведений аналіз вказує на доцільність вирішення як глобальних завдань відновлення довіри до судової системи, забезпечення її належного функціонування, так і спеціальних завдань щодо формування належних, ефективних способів судового захисту прав споживачів у сфері мікрокредитування. Вирішення зазначених завдань сприятиме сталому розвитку ринку фінансових послуг, нівелюванню диспропорції між правовими спроможностями споживача фінансових послуг та фінансової установи.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень п.п. 22, 23 ст. 1, ст. 11, ч. 8 ст. 18, ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями ч. 4 ст. 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10 листопада 2011 року № 15-рп/2011.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-11#Text>.
2. Дані ГО «Інститут прикладних гуманітарних досліджень».
URL: https://newjustice.org.ua/wpcontent/uploads/2021/03/Public_Trust_Barometer_Report_1st_Stage_2020_UKR.pdf
3. Постанова Великої палати Верховного Суду від 21.03.2018 у справі № 761/24881/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73054749>.
4. Про захист прав споживачів: Закон України в редакції від 1 грудня 2005 року № 3161-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
5. Мікрокредити: досвід споживачів. Звіт за результатами дослідження ринку мікрокредитування. Квітень? 2021. Київ: Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2021/04/Payday-Lending-Consumer-Experience_Report-April-2021_ua.pdf.
6. Рішення Дніпровського районного суду міста Києва від 4 січня 2022 року у справі № 755/4973/21. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102436402>.

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ МОДЕЛЕЙ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Семіног С. В.

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Сучасний світ знаходиться в стані інтернаціоналізації економік різних країн, чим більше країна має прагнення до інтеграції в світову економіку, тим більше спостерігатиметься прогрес та стабільність її внутрішнього простору. На сучасному етапі розвитку України процес адаптації законодавства з регулювання ринків фінансових послуг до європейських стандартів є надзвичайно актуальним, оскільки саме правове забезпечення сприяє ефективному розвитку української економіки.

Адже, на нашу думку, до процесу адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, необхідно підходити з прагматичної точки зору, з одного боку, зосереджуючись на забезпеченні в країні уніфікованої та чіткої системи регулювання щодо створення повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища та стабільності ринку фінансових послуг з урахуванням міжнародних стандартів, а з іншого, враховувати специфіку законодавства, рівень вітчизняної економіки країни та її історичні традиції.

Одним з важливих «правових інструментів» євроінтеграційної політики України визначено Угоду про Асоціацію (Угода), відповідно до якої Україна та Європейський Союз прийняли на себе певний обов'язок вживати дієвих заходів щодо впровадження міжнародних стандартів та усунення найбільш обструкційних відмінностей між законами держав-членів у частині правил, яких дотримуються фінансові установи, та визнавати головними принципами повагу до верховенства права, суверенітету й територіальної цілісності держав, протидії розповсюдженню зброї масового знищення, боротьбу з корупцією й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності для посилення відносин між Сторонами [1, с. 65].

В процесі приведення національного законодавства та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* Україна має застосовувати відповідні норми актів Європейського Союзу згідно з положеннями про горизонтальні адаптації, які викладено у Доповненні XVII-2 до Угоди, зокрема, які визначені Директивами № 2006/48/ЄС, № 2006/49/ЄС, № 2002/87/ЄС, № 2001/24/ЄС, № 86/635/ЄС, № 2001/65/ЄС тощо.

Зазначені акти вторинного законодавства Європейського Союзу запроваджують єдині умови та узгоджені стандарти щодо розвитку економічних та фінансових відносин, які вестимуть Україну до поступового наближення до внутрішнього ринку ЄС. Міжнародні стандарти є результатом систематичної практики та політичного консенсусу, універсальним механізмом для встановлення відносин в економічній та фінансовій сферах, основним інструментом процесу інтеграції [1, с. 68].

Проте, на нашу думку, при цьому не слід обмежуватись виключно досвідом правового регулювання таких відносин в межах Європейського Союзу. Оскільки у світовій фінансовій системі розрізняють дві моделі: «англо-саксонську» або «біржеву», яка притаманна для країн: США, Канади, Австралії та Британії, та «германську» або «європейську», якої дотримується країни ЄС.

Основним інвестиційним джерелом «біржевої» інституційно-правової моделі є фондовий ринок. Так, за даними Finbold, на Сполучені Штати припадає більше половини відносного обсягу світового фондового ринку, а саме 55,9 % (станом на січень 2021 року) [2].

До характерних особливостей фінансового ринку США можна віднести наступні: стійку тенденцію до розвитку крупних фінансових корпорацій з виробництва високотехнологічних продуктів; реалізацію масштабних проєктів шляхом проведення експортно-імпортних операцій;

глобалізацію фінансових операцій через фондовий ринок; уніфіковану та прозору нормативну базу у сфері цінних паперів та фондових бірж; відсутність єдиного фінансового регулятора; розвинута система саморегулювальних організацій, які є автономними у приватно правовому регулюванні [3, с. 175].

«Європейська» модель навпаки передбачає домінування інституту банку в економіці країн. Така модель є характерною для деяких країн Європи. Слід відмітити, що сьогодні відбувається процес стирання чітких розмежувань фінансових систем.

Проте, фінансова система Німеччини представляє собою типовий приклад «банко центральної моделі», до основних особливостей якої можна віднести: пріоритет банківського кредитування, як інструменту фінансування; розвинутий потенціал промислового виробництва; незначний розвиток повноцінного фондового ринку; консолідовану систему з надзору за фінансовими послугами, яка представлена єдиним регулятором; відсутність саморегулювальних організацій як альтернативних органів з надзору за ринком фінансових послуг [3, с. 177].

Що стосується України, то її систему фінансових послуг важко розглядати з точки зору приналежності до конкретної інституційно-правової моделі, оскільки сьогодні вона й досі знаходиться в процесі становлення. Хоча у 2000 роках спостерігалась тенденція до розвитку «банко орієнтованої» системи у структурі фінансового сектору, оскільки станом на 01.01.2008 року в Україні діяло 175 банків, на тепер – їх 72.

Отже, після такого довготривалого падіння, деякий період вітчизняні банки втрачали довіру клієнтів. А з початку 2021 року депозитна база банків дещо збільшилась (станом на кінець жовтня приріст гривневих коштів бізнесу становив 10,4 %, населення – 8,5 %). Банківське кредитування погравлюється (з початку року гривневі кредити корпоративного сектору зросли на 20,2 %, домогосподарств – на 23,8 %) [4]. Сьогодні в країні діє програма «Доступні кредити 5-7-9 %», за якою держава компенсує підприємцю частину кредитного навантаження. Адже якщо розглянути умови «Доступного кредиту» для придбання та/або модернізації основних засобів на прикладі Приватбанку, то виявляється інша картина: ставка 90 днів: гривня – 13 %; євро – 4,5 %; долар США – 5,5 %; 180 днів: гривня – 14 %; євро – 5 %; долар США – 6 %; 270 днів: гривня – 15 %; євро – 5,5 %; долар США – 6,5 % [5]. Втім як розмір максимальної ставки за кредитним лімітом в Німеччині складає 6,55 %, а мінімальної 1,85 %.

Разом з цим в країні набуває розвиток інституту небанківських фінансових установ (станом на 1 липня 2021 року в країні працює 1 872 компанії, зокрема, страхових компаній – 181, кредитних спілок – 308, фінансових компаній – 958, ломбардів – 287 та 138 юридичних осіб-лізингодавців) [6], які надають послуги щодо залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; з надання коштів у кредит, гарантій, фінансового лізингу та факторингу; у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення; фінансові платіжні послуги.

Таким чином, сьогодні небанківські фінансові установи поряд з банками стають рівноправними учасниками ринку фінансових послуг. За останні роки Урядом України прийнято низку Законів України, зокрема, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та підзаконних актів, якими запроваджено загальні правові засади інституту фінансових послуг, Єдиного Регулятора фінансових установ в особі Національного банку України тощо.

Іншою значною подією, що носить суто нормативно-правовий характер, стало те, що Верховною Радою України від 14.12.2021 року прийнято Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» за реєстраційним № 5065, який має бути ґрунтовною основою для всього ринку фінансових послуг, положення якого ураховують останні тенденції розвитку світової фінансової інфраструктури та встановлюють основні принципи та засади діяльності фінансових установ, захисту прав споживачів при отриманні таких послуг, а також ключові питання державного регулювання і нагляду за діяльністю на ринку фінансових послуг.

Адже цей Закон набирає чинності з 1 січня 2024 року, тому ще два роки поспіль регулювання питань з надання фінансових послуг відбуватиметься відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Аналізуючи останні зміни вітчизняного законодавства у сфері надання фінансових послуг, можна відмітити деякі запозичення «англо-саксонської» системи права, зокрема в частині прийняття таких нормативних актів як: «Про затвердження Вимог до договорів, які укладаються під час провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) – діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами», «Про внесення змін до Положення про функціонування фондових бірж» тощо. Адже вітчизняний фондовий ринок тільки розвивається, тому його інституційна складова менш розвинута, ніж в інших країнах. Для подальшого впровадження такої моделі в Україні, за думкою фахівців, перш за все, необхідно розробити прозору нормативну базу; наступним кроком мають бути створені умови для ефективного функціонування підприємств та промислових виробництв, а також розвиток всіх сегментів ринку: державних цінних паперів, ринку валют, акцій найбільших національних компаній тощо. Такі послідовні дії сприятимуть становленню повноцінного фондового ринку як одного з найважливіших джерел фінансування господарської діяльності.

Враховуючи те, що питання адаптації законодавства щодо регулювання ринків фінансових послуг до європейських стандартів, як інтеграційний процес, має інституційний, правовий та міжнародно-договірний характер, його реалізація передбачає вдосконалення правового ін-

струментарію у сфері надання фінансових послуг шляхом оновлення законодавства, встановлення уніфікованих положень щодо понятійного апарату в цій сфері, зокрема, усунення колізійних норм між правовими актами, які регулюють такі відносини.

А одним з важливих принципів питання адаптації національного законодавства щодо регулювання ринків фінансових послуг до європейських стандартів залишається принцип розумного підходу щодо залучення значного досвіду з координації фінансових ринків різними країнами задля подальшої розбудови в Україні гнучкої та, в той же час, ефективної системи, враховуючи як міжнародні стандарти так і особливості вітчизняного законодавства, рівень економіки країни та її природні цінності.

Література:

1. Інституційно-правове забезпечення майнових інтересів держави та суб'єктів приватного права в умовах регіональної нестабільності: збірник наукових праць / За заг. ред. док. юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. Д. Крупчана. Київ, 2021. 340 с.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1Ek66oiDxoYKbrwEV-FPZye-dK8XxIGIV/view>.

2. На США приходится 56% общей стоимости мирового фондового рынка. URL: <https://www.finam.ru/analysis/newsitem/na-ssha-prihoditsya-56-obsheiy-stoimosti-mirovogo-fondovogo-rynka-20210418-11000>.

3. Методологічні питання приватного права: монографія / за ред. докт. юрид. наук, проф., академіка (дійсного члена) НАПрН України О. Д. Крупчана та докт. юрид. наук, проф. З. В. Ромовської.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1ybTuFUTJMpPhOzUBDrssNJagrlpN9AiY/view>.

4. Ситуація на фінансових ринках України у жовтні 2021 року. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=bdaef722-c9fe-4ae5-ae8a-8cb5a68bff13>.

5. Офіційний сайт Приватбанку.

URL: <https://privatbank.ua/business/kreditnaja-linija>.

6. НБУ: про підсумки року регулювання та нагляду за небанківськими фінустановами.

URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu---pro-pidsumki-roku-rehulyuvannya-ta-nahlyadu-za-nebankivskimi-finustanovami>.

ЗАХИСТ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Славко А.С.

*кандидат юридичних наук
Сумський державний університет*

Банківська система є «кровоносними судинами» економіки, забезпечуючи належне оформлення платежів, кредитування та зберігання і примноження коштів. Саме тому регулюванню банківської діяльності приділяється значна увага як на державному, так і на регіональному рівні. Для належного функціонування банківської системи остання має користуватись довірою з боку населення, для чого необхідними передумовами є стабільність та стійкість перед кризовими викликами. Саме на

формування таких рис не тільки у банківської системи загалом, а і в окремих банківських установ зокрема спрямована певною мірою політика Європейського Союзу. Проте, в окремих випадках неналежна реалізація рекомендацій інституцій ЄС щодо банківської сфери призводить до порушення зобов'язань держави у сфері прав людини, наприклад, за Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод та протоколів до неї.

Так, у справі *Pintar and Others v. Slovenia*, яка розглядалась перед Європейським судом з прав людини, йшлося про реалізацію Словенією заходів щодо стабілізації банківської системи за рекомендацією ЄС [1]. 23 жовтня 2012 року Національна асамблея Словенії ухвалила «Закон про стабільність банків», який визначив заходи, які дозволили пряму рекапіталізацію банків через використання державних коштів. 28 листопада 2012 року та 10 квітня 2013 року Європейська комісія опублікувала свої звіти, в яких, зокрема, було встановлено, що банківський сектор був однією з головних причин надмірних макроекономічних дисбалансів у Словенії. Також у документах йшлося про право центрального банку Словенії вживати «надзвичайних заходів» відповідно до оновленого законодавства [2]. 9 липня 2013 року Рада Європейського Союзу випустила рекомендацію щодо Національної програми реформ для Словенії на 2013 рік. У документі центральному банку рекомендувалось вжити заходів для стабілізації банківської системи, у тому числі – за допомогою надання державної фінансової допомоги конкретним банківським установам [3]. На виконання рекомендацій центрального банку залучив низку незалежних консалтингових фірм, які провели «стрес-тести» для банків. 30 липня 2013 року було опубліковано Повідомлення Комісії щодо застосування з 1 серпня 2013 року правил державної допомоги для підтримки банків у контексті фінансової кризи. У ньому неодноразово вказувалося, що державна підтримка має надаватися на умовах належного розподілу тягаря між тими, хто інвестував у банк. Зокрема, йшлося про те, що гібридний капітал та власники субординованого боргу повинні максимально сприяти зменшенню дефіциту капіталу. Крім того, у випадках, коли банк більше не може виконувати вимоги до мінімального регулятивного капіталу, субординований борг має бути конвертований або списаний до надання державної допомоги [4]. Парламент Словенії врахував ці положення та ухвалив відповідні поправки до законодавства.

Низка банків Словенії подали заявку на державну допомогу з огляду на результати стрес-тестів. Між 17 грудня 2013 року та 16 грудня 2014 року центральний банк Словенії прийняв рішення про державне фінансування шести банків. Ці рішення скасували всі наявні прийнятні зобов'язання, у тому числі акції та облігації, якими володіли заявники, що згодом звернулись до ЄСПЛ. Рішення передбачали, що акціонерний капітал відповідних банків буде зменшений до нуля і одночасно збільшений шляхом випуску нових акцій. Збільшення капіталу відбувалося в повному обсязі за рахунок грошових та натуральних внесків, наданих державою. Власникам відповідних зобов'язань (які і стали заявниками у справі) було відмовлено в першочерговому наданні нових акцій. Самі

заявники стверджують, що про скасування зобов'язань вони дізнались з матеріалів ЗМІ та не були повідомлені заздалегідь про втрату свого майна.

З приводу дій центрального банку Словенії відбулось два провадження у найвищих судових інстанціях – Суді Європейського Союзу та Конституційному суді Словенії. Перший, зокрема, вказав, що повідомлення, видане Комісією ЄС, слід тлумачити як таке, що не є обов'язковим для держави-члена; що принцип захисту законних очікувань і права власності слід тлумачити як такі, що не виключають пункти 40-46 повідомлення, оскільки ці пункти встановлюють умову розподілу тягаря між акціонерами та власниками субординованих прав як передумову для дозволу на державну допомогу; та що заходи, вжиті центральним банком, не повинні виходити за рамки того, що було необхідно для подолання дефіциту капіталу відповідного банку [5]. У свою чергу, Конституційний Суд Словенії проголосив, що стаття 350а Закону про банківську діяльність і стаття 265 Закону про примусове закриття банків, які слугували нормативною основою для дій центрального банку щодо заявників, не відповідають Конституції щодо права на судовий захист [6].

Перед ЄСПЛ Уряд Словенії оспорував позицію, відповідно до якої акції та облігації заявників вважаються «майном» у розумінні статті 1 Протоколу № 1, оскільки, на їхню думку, вони не мали економічної цінності. У зв'язку з цим Суд підкреслив, що «акції компанії, яка була передана в примусове управління через неплатоспроможність, безсумнівно, мають економічну цінність і становили власність у розумінні статті 1 Протоколу № 1» відповідно до попередньої практики Суду. Також ЄСПЛ визнав, що «саме володіння часткою створює інтереси майнового характеру і що відсутність, серед іншого, активів не призводить до того, що частка заявника не підпадає під дію статті 1 Протоколу № 1». Що стосується облігацій, Суд зазначає, що власники облігацій в принципі мали «законні очікування» на задоволення своїх вимог відповідно до договірних положень (§ 91-92) [1]. Тобто, стаття 1 Протоколу № 1 є застосовною у цьому випадку.

З огляду на це Суд нагадав основні положення щодо права на власність: «Стаття 1 Протоколу № 1 містить три правила: перша норма, викладена в першому реченні першого абзацу, має загальний характер і проголошує принцип мирного володіння власністю; друга норма, що міститься у другому реченні першого абзацу, охоплює позбавлення майна та встановлює умови для цього; третє правило, зазначене в другому абзаці, визнає, що держави мають право, серед іншого, контролювати використання власності відповідно до загальних інтересів. Другу та третю норми, які стосуються окремих випадків втручання в право на мирне володіння власністю, слід читати у світлі загального принципу, викладеного в першому правилі» (§ 94) [1]. Відтак ЄСПЛ вдався до аналізу того, наскільки дії держави (центрального банку) підпадали під умови, встановлені статтею 1 Протоколу № 1. Погоджуючись, що центральний банк переслідував легітимну мету (забезпечення стабільності банківської системи), Суд все ж вказав на окремі недоліки позиції уряду.

Так, Суд не побачив достатніх аргументів на користь думки, що майнові втрати заявників були належним чином компенсовані. Більше того – у заявників не було у розпорядженні ефективних засобів юридичного захисту свого права. У світлі вищевикладеного Суд дійшов до висновку, що «втручання у володіння заявників не супроводжувалося достатніми процесуальними гарантіями від свавілля і, таким чином, не було законним у значенні статті 1 Протоколу № 1» (§ 110) [1]. Відтак, своїми діями центральний банк Словенії порушив право заявників на мирне володіння майном.

Натомість, у справі *Albert and Others v. Hungary*, заявники в якій були акціонерами банків, що зазнали серйозних змін у структурі управління, Велика палата ЄСПЛ визнала заяву несумісною з *ratione personae* Суду. На думку ЄСПЛ, «акціонери не вважаються жертвами дій, що впливають їхні компанії, за винятком випадків, коли вони тісно ототожуються одне з одним та «виключні обставини» не дозволяють компаніям, які постраждали, звертатися до суду від власного імені». Відтак, «випадкова та непряма дія законодавства на акціонерів-заявників, що не впливає безпосередньо на їхні права як такі» [7].

Підсумовуючи, вкажемо на такі загальні положення практики ЄСПЛ щодо акціонерів банків:

– акції та облігації банківських установ можуть вважатись «майном» у розмінні статті 1 Протоколу № 1 до ЄКПЛ;

– незважаючи на «виключні обставини» (наприклад, стан фінансової кризи), органи державної влади повинні діяти з врахуванням принципів законності та пропорційності у випадках, коли їх діяльність пов'язана із позбавленням осіб майна;

– у випадках втручання у право мирного володіння майном у контексті володіння акціями чи облігаціями банківських установ держава має створити ефективні механізми юридичного захисту своїх прав для постраждалих власників, що буде належним інструментом захисту від свавілля.

Література:

1. *Case of Pintar and Others v. Slovenia* (14/09/2021) / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-211787>.

2. *Macroeconomic Imbalances – Slovenia 2013*. European Union, 2013 / European Union. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2013/pdf/ocp142_en.pdf.

3. Council Recommendation of 9 July 2013 on the National Reform Programme 2013 for Slovenia and delivering a Council opinion on the Stability Programme of Slovenia, 2012-2016 / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0730%2819%29>

4. Communication from the Commission on the application, from 1 August 2013, of State aid rules to support measures in favour of banks in the context of the financial crisis ('Banking Communication') / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:216:0001:0015:EN:PDF>.

5. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 19 July 2016 «Tadej Kotnik and Others v Državni zbor Republike Slovenije» / InfoCuria. Case-Law. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-526/14>.

6. Constitutional Court of Slovenia decision no. U-I-295/13 (27/10/2016) / Republika Slovenija Ustavno Sodišce. URL: <http://www.us-rs.si/documents/49/50/u-i-295-13-press-release2.pdf>.

7. Case of Albert and Others v. Hungary (07/07/2020) / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203850>.

FINANCIAL INTELLIGENCE (MONITORING) ENTITIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Maryna Utkina

Ph.D. in Legal Sciences, Sumy State University

At this stage, the financial system is more often «used» to launder criminal proceeds and finance terrorism. This encourages the implementation of policies to prevent and counteract this type of use, which is a relatively new area of activity for domestic regulatory institutions and direct supervisors and all financial and specific categories of non-financial corporations and institutions. Given the current problems, the proliferation of money laundering and terrorist financing is one of the most pressing issues. At the same time, there is a problem in the movement of such revenues across the state border due partly to the imperfection of domestic mechanisms for regulating the financial sector.

The influence of criminal structures on politics and the economy is a real threat to the stability of the country's financial and credit system and its national security in general, so the problem of improving methodological and practical support for countering money laundering is becoming increasingly important. In this context, financial intelligence (monitoring) entities' activities should be considered one of the components of the domestic system of combating money laundering (criminal proceeds). We state that the issue of fighting the legalization (laundering) of criminal proceeds is transnational in nature. It is particularly acute in financial globalization, new information technologies, and the digital environment [1, p. 304]. We emphasize that the legislator enshrined the definition of «financial intelligence (monitoring)» in the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Terrorist Financing and Financing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction».

It should also be noted that this legal act defines the financial intelligence (monitoring) system as two-tier. In particular, Article 6 identifies two levels of financial intelligence (monitoring) system: primary and state bodies belonging to the subjects of state financial intelligence (monitoring). In particular: National Bank of Ukraine; the central body of executive power, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing, and financing the proliferation of weapons of mass

destruction; Ministry of Justice of Ukraine; National Commission on Securities and Stock Market; Ministry of Digital Transformation of Ukraine and specially authorized body. In turn, according to the legislation, the subjects of primary financial intelligence (monitoring) include: banks, insurers (reinsurers), insurance (reinsurance) brokers, credit unions, pawnshops and other financial institutions; payment organizations, participants or members of payment systems; commodity and other exchanges conducting financial transactions with goods; professional participants of the stock market (securities market), except for persons engaged in the organization of trade in the stock market; postal operators, other institutions that provide services for the transfer of funds (postal transfer) and foreign exchange transactions; branches or representative offices of foreign economic entities that provide financial services in Ukraine; specially defined subjects of primary financial monitoring (except for persons providing services within the framework of labor legal relations): (subjects of auditing activity; accountants, business entities providing accounting services; business entities providing consulting on taxation, law firms, law firms and lawyers practicing law individually, notaries, business entities providing legal services, persons providing services for the establishment, operation or management of legal entities, entities economic entities that provide intermediary services during the sale and purchase of real estate, as well as business entities that offer consulting services related to the purchase and sale of real estate for remuneration; for cash with precious metals and precious stones and articles thereof; lotteries and / or gambling); provider of services related to the circulation of virtual assets; other legal entities, which by their legal status are not financial institutions, but provide separate financial services [2].

Following the above provision of the article of the Law, we state the prevalence of financial sector entities. We also agree with the position of A. Khmeliuk, which should also include entities that have the right to exercise control functions over the sale of goods works (services) [3, p. 176].

In the global nature of money laundering and terrorist financing, financial intelligence (monitoring) should also be considered in the context of the other two levels, national and supranational.

References:

1. Shyian D. V. Subiekty finansovoho monitorynhu [Financial intelligence (monitoring) entities]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy [Problems and Perspectives of the Ukrainian Bank System Development]*. 2012. Issue 36. P. 303–310.

2. Pro zapobihannia ta protydyiu lehalizatsiyi (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroyi masovoho znyshchennia [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction] : Zakon Ukrainy vid 06. 12. 2019 p. [Law of Ukraine dated by 06 December 2019] № 361-IX. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

3. Khmeliuk A. A. Finansovyi monitorynh : subiekty ta obiekty v Ukraini [Financial intelligence (monitoring): entities and objects in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПЕНСІЙНИХ СХЕМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС ТА УКРАЇНИ

Ткаченко В. М.

провідний фахівець кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства ННІП СумДУ

Питання правового регулювання пенсійної сфери та ефективна пенсійна політика є одним із пріоритетів розвитку України з огляду на євроінтеграційні процеси. Саме тому деякі аспекти недержавного пенсійного страхування на сьогоднішній день є досить актуальними.

Вирішення на законодавчому рівні окремих проблем, що виникають при реалізації індивідуальних пенсійних схем, важливе як з погляду економіки, так і з позиції права. Аналіз досвіду Європейського Союзу у цих питаннях дозволить привести у відповідність до європейських стандартів пенсійне законодавство та на належному рівні захистити права осіб, що користуються послугами недержавного пенсійного страхування.

Як зазначають деякі дослідники, пенсійне забезпечення в будь-якій країні є найважливішою складовою добробуту її громадян, що свідчить про справжнє прагнення влади дотримуватися принципів гуманізму для тих, хто віддав суспільству працю, розум і здоров'я. Надання соціально-економічних гарантій шляхом трансфертних (страхових) платежів є особливістю, органічно притаманною ринковій економіці. Такі системи історично розвивалися шляхом поступової еволюції, що визначалося: 1) встановленням і розвитком правового регулювання відносин соціального страхування, наданням йому обов'язкового характеру для всіх осіб, які працюють за договором, та 2) підвищенням ролі держави у сфері соціального страхування. забезпечення соціально-економічних гарантій [1, с. 73].

Однак, на сьогоднішній день у більшості країн спостерігається відступ від традиційних схем пенсійного забезпечення на користь альтернативних: зокрема, індивідуальних пенсійних схем недержавних установ.

Для ефективного функціонування такої системи необхідна прозора та структурована система оцінки, що, на нашу думку, є одним із критеріїв можливості існування індивідуальних пенсійних схем та перспектив їх розповсюдження.

У Європейському Союзі визначено єдині підходи до оцінки пенсійних систем.

Директивою 2016/2341 встановлено, що на внутрішньому ринку Європейського Союзу установи професійного пенсійного забезпечення (IORPs) повинні мати можливість працювати в інших державах-членах, забезпечуючи високий рівень захисту та безпеки для членів та бенефі-

царів професійних пенсійних схем. IORP – це пенсійні установи соціального призначення, які надають фінансові послуги. Вони відповідають за надання професійних пенсійних виплат і, отже, повинні відповідати певним мінімальним пруденційним стандартам щодо своєї діяльності та умов діяльності, беручи до уваги національні правила та традиції. Однак такі установи не повинні розглядатися як виключно постачальники фінансових послуг. Їхню соціальну функцію та трикутні відносини між працівником, роботодавцем та IORP слід належним чином визнати та підтримувати як керівні принципи зазначеної Директиви.

До вимог, що висуваються до таких суб'єктів відносяться:

1. Організаційно правові: зокрема,

- «інституція професійного пенсійного забезпечення» або «IORP» означає установу, незалежно від її організаційно-правової форми, яка діє на фінансовій основі, створена окремо від будь-якого спонсорського підприємства або торгівлі з метою надання пенсійних виплат у контексті професійної діяльності. діяльність на підставі угоди або узгодженого договору: (а) індивідуально або спільно між роботодавцем(ями) та працівником(ами) або їх відповідними представниками, або (б) із самозайнятими особами, індивідуально або колективно, відповідно до законодавства країни походження та країни перебування, і яка здійснює діяльність, що безпосередньо впливає з цього;

- Держави-члени повинні щодо кожної IORP, головна адміністрація якої розташована на їхній території, забезпечити реєстрацію IORP у національному реєстрі або видати дозвіл компетентного органу на здійснення діяльності на їх території. Місцезнаходження головного управління відноситься до місця, де приймаються основні стратегічні рішення IORP. У разі транскордонної діяльності, яка здійснюється відповідно до статті 11 Директиви 2016/2341, у реєстрі також зазначаються держави-члени, в яких діє IORP. Інформація з реєстру передається EIOPA, який публікує її на своєму веб-сайті;

2. Технічні та кількісні, визначені у положеннях статей 13–19 Директиви 2016/2341 щодо технічних резервів, умов платоспроможності та інвестиційних умов;

3. Умови щодо управління, визначені статтями 20–30 Директиви 2016/2341, один із ключових моментів яких, що Держави-члени забезпечують положення про те, що керівний або наглядовий орган IORP несе остаточну відповідальність згідно з національним законодавством за відповідність відповідним IORP законів, постанов та адміністративних положень, прийнятих відповідно до цієї Директиви [2].

Встановлення зазначених вимог на рівні національного законодавства держав-членів Європейського Союзу є необхідними мінімальними стандартами діяльності інституцій недержавного пенсійного забезпечення, які дозволяють реалізувати індивідуальні пенсійні схеми як з інвестиційною, так і з соціальною метою.

Гармонізація українського законодавства в сфері пенсійного забезпечення в частині імплементації Директиви 2016/2341, дозволить підвищити інтерес населення до сфери недержавного пенсійного забезпе-

чення та врегулювати окремі питання, що стосуються захисту прав споживачів фінансових послуг за індивідуальними пенсійними схемами, в той же час підвищити рівень пруденційного нагляду за учасниками ринку пенсійних послуг.

Література:

1. Ivashchenko T. Financial provision of the pension system in the European countries and Ukraine under globalization. *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives*. 8.1 (2012): 73–80.

2. Directive (EU) 2016/2341 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2016 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision (IORPs) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2341>.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В ПОЛЬЩІ: РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ОМБУДСМЕНА

Тринчук В. В.

*к.е.н., професор кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет*

Єрмошенко А. М.

*д.е.н., професор кафедри обліку, фінансів та інформаційних техно-
логій, Луганський національний аграрний університет*

Зелениця І. М.

незалежний дослідник

Актуальним у європейському фінансовому праві залишається питання захисту прав споживачів фінансових послуг. У реалізації його фундаментальних принципів для фізичних осіб важливу роль відіграє інститут омбудсмена. Термін «омбудсмен» древньою скандинавською мовою перекладається як «повноваження», «доручення» [1, 2].

Серед дослідників прийнято вважати, що інститут омбудсмена історично виник саме у Швеції у 1809 році. Наприкінці XIX ст. спостерігаємо появу в світі ознак організованої діяльності, спрямованої на формування інституту захисту прав споживачів на рівні регуляторів ринку [3].

За часів Австро-Угорської імперії законодавчо страхові компанії зобов'язували надавати міністерству внутрішніх справ всі перспекти і оголошення, які публікувались ними з рекламною метою в пресі [4]. Вимога ґрунтувалась на тому, що подібна інформація містить у собі цифрові дані про стан страхової компанії, про надання певних вигод або отримання доходу. Разом з рекламним повідомленням страховик повинен був подавати всю інформацію, яка підтверджує їх достовірність. До компетенції міністерства входило накладання своєрідного вето, заборони на поширення й подальше використання того чи іншого рекламного проспекту. Аналогічна тенденція спостерігалась й на теренах Російської імперії.

Ідея захисту прав споживачів викристалізовується із зростанням ринкової економіки. Омбудсмени стали з'являтися в різних країнах тільки з

середини ХХ. Значно пізніше в рамках Європейського співтовариства на початку 70-х років ХХ ст. з'являються відповідні директиви [5, 6].

Фінансовим (страховим) омбудсменом прийнято називати цивільну (Австрія, Німеччина, Португалія, Франція, Норвегія) або в деяких державах посадову особу (Польща, Італія, Іспанія, Ірландія, Мальта, Великобританія), на яку покладено функції контролю за суворим дотриманням законів, справедливості і інтересів споживачів фінансових (страхових) послуг.

У Республіці Польща в 1995 році було створено інститут страхового омбудсмена (Rzecznik ubezpieczonych) [7, с. 132]. Встановлено, що серед основних факторів, що сприяли його появі були:

- відсутність державних наглядових механізмів за діяльністю учасників страхового ринку;

- нагальність потреби щодо побудови дієвої системи захисту найбільш вразливих учасників ринку – споживачів страхових послуг, зокрема у зв'язку з банкрутством в березні 1993 року страхових компаній: Westa-Life S.A., ZU Westa S.A., а згодом й ZU Hestja S.A. і PTU Gryf S.A.;

- необхідність адаптації страхового законодавства до вимог нового конкурентного страхового ринку;

- недосвідченість учасників ринку, які розпочинали ведення страхового бізнесу та недостатня капіталізація.

Згідно з законом від 5 серпня 2015 року «Про розгляд скарг на суб'єктів фінансового ринку та про фінансового омбудсмена» було визначено правила розгляду скарг, які подаються клієнтами суб'єктів фінансового ринку та визначено особливості діяльності фінансового омбудсмена, який замінив страхового омбудсмена. Перед зверненням до офісу фінансового омбудсмена незадоволений клієнт має адресуватись до надавача фінансової послуги зі скаргою [8].

Слід наголосити, що даний закон передбачає три форми подання скарги до фінансової установи: письмову – подання особисте або надсилання поштою, усну – повідомляється особисто або по телефону і електронну. Передбачено терміни підготовки відповіді. Зокрема, відповідь на скаргу страховик чи страховий брокер має подати споживачеві протягом 30 днів з моменту отримання скарги, а в особливих випадках – 60 днів.

Інститут фінансового омбудсмена було створено на базі установи страхового омбудсмена. З точки зору передбачуваної мети, безумовно було розширено компетенції фінансового омбудсмена на весь фінансовий ринок. Важливою новацією стало згідно закону надання фінансовому омбудсмену права на накладання штрафу у розмірі 100 тис злотих на учасників ринку шляхом прийняття рішення щодо порушення процедури зобов'язань з розгляду скарг споживача або звернень до офісу омбудсмена. Вважаємо за необхідне наголосити, що фінансовий омбудсмен у Польщі займається захистом прав виключно фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців, хоча у директивах ЄС мова йде про захист усіх споживачів фінансових послуг.

Місія фінансового омбудсмена в Польщі полягає в тому, щоб вживати заходів у сфері захисту клієнтів суб'єктів фінансового ринку, репрезентуючи їх інтереси при застосуванні положень нормативно-правових актів згідно з принципами соціального співіснування [9, 10, 11]. Установа фінансового омбудсмена фінансується за рахунок внесків суб'єктів фінансового ринку. Слід також зазначити, що сума внесків, спосіб розрахунку та дати платежу зазначаються у Положенні Міністра фінансів та розвитку.

Бюро фінансового омбудсмена Польщі працює під безпосереднім керівництвом омбудсмена й складається з наступних організаційних підрозділів: департамент клієнта страхового та пенсійного ринків; департамент клієнта банківського ринку та ринку капіталу; департамент позасудового вирішення спорів; адміністративно-фінансовий департамент.

Допомога омбудсмена надається у різних формах: консультації; втручання під час розгляду індивідуальних справ від імені клієнта та підтримки у судових суперечках; посередництва, пов'язаного із медіацією – укладанням мирової угоди при розв'язанні суперечок між клієнтом та суб'єктом фінансового ринку із залученням висококваліфікованих експертів.

Показники опрацьованих страхових скарг офісом фінансового (страхового) омбудсмена Польщі протягом 2015–2020 років наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість страхових скарг до офісу фінансового омбудсмена Польщі та відсоток їх задоволення фінансовими установами у 2015-2020 рр.

№ з/п	Роки	Кількість страхових скарг			% задоволення скарг (повне визнання скарги та визнання як винятку)
		загальна, одиниць	за якими втручався омбудсмен й розгляд їх завершений		
			одиниць	%	
1	2015	14273*	12432	87,1	25,3
2	2016	13021	10658	81,9	18,8
3	2017	14356	10187	71,0	17,9
4	2018	14043	12022	85,6	21,4
5	2019	12780	11056	86,5	22,4
6	2020	12755	9176	87,0	22,9

*джерело: звіти Страхового та Фінансового омбудсмена <https://rf.gov.pl/>

Вивчення досвіду роботи інституту фінансового омбудсмена Польщі може бути корисним для України [12]. Адже наявність інституту страхового (фінансового) омбудсмена в Україні сприятиме коректній поведінці учасників страхового ринку; зменшенню навантаження на судову систему; вилучення від НБУ непридатних йому функцій захисту прав споживачів фінансових послуг; налагодженню комунікацій між страхо-

виком, брокером та споживачем страхових послуг; формуванню страхової свідомості в українському суспільстві.

Актуальним для вітчизняного страхового ринку й надалі залишатиметься питання розробки й прийняття закону України «Про установу фінансового омбудсмена», що визначав би засади створення і діяльність фінансового омбудсмена в Україні. За прикладом Польщі інститут омбудсмена має бути незалежним і самостійним органом, який здійснює досудове врегулювання взаємовідносин між страховиками та споживачами страхових (фінансових) послуг, органічно доповнює роботу інших регуляторів ринку, а його послуги є безкоштовними для споживача.

Література:

1. Єдинак Т., Гориславець П., Зелениця І., Тринчук В. Міжнародний досвід функціонування інституту фінансового омбудсмена. *Страхова справа*. 2018. № 2(70). С. 28–35.

2. Yermoshenko A., Yermoshenko L. The world experience of functioning of the organs of dispute settlement in financial. *Bulletin of KNTEU*. 2011. № 2. P. 38–47.

3. Тринчук В. Про фінансового омбудсмена Польщі замовте слово. *Український страховий клуб*. лютий 2021. С. 53–56.

URL: http://insclub.info/february_2021.pdf?fbclid=IwAR2U_Zm4jMhKDLXaTwLwtUQKbd_Ls361O8RRVFixPyiLdbni8NuMkn5sGXU (дата звернення 23.01.2022).

4. Trynchuk V. Management of visual communications in insurance companies (on the example of using icons in logos). *Problems and Perspectives in Management*. 2017. №15 (2-2), PP. 319–331.

5. Rynek ubezpieczeń. Współczesne problemy / red. Sułkowska W. Kraków: Difin, 2013. 426 с.

6. Dylematy teorii i praktyki ubezpieczeń. / red. Sułkowska W., Strupczewski G. Warszawa: Wydawnictwo Poltext, 2015. 354 s.

7. Тринчук В., Цветкова Л., Зелениця І. Защита прав потребителей страховых услуг на примере Республики Польша. *Трансформация страховой индустрии для устойчивого развития в новых условиях*: сборник трудов XXII Международ. науч.-практ. конф. Москва: Анкил, 2021. С. 130–138.

8. Strona główna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015r. «O rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym» Dz. U.2015 poz.1348.

URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001348/U/D20151348Lj.pdf>. (дата звернення 23.01.2022).

9. Тринчук В., Гориславець П., Горбова Х., Зелениця І. Фінансовий омбудсмен і його роль у питаннях захисту прав споживачів на страховому ринку Польщі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. №3 (26). С. 268–280.

10. Ostrowska-Dankiewicz A. Consumer protection policy in the Polish life insurance market in the aspect of current legal regulations. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. № 16(4). С. 168–180.

11. Ostrowska-Dankiewicz A. The Polish life insurance market in view of consumer protection issues. *Rozprawę Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*. 2017. № 25. S. 87–99.

12. Dobosh N., Poznyakova O., Klyoba L. Institutional innovations in the regulation of the financial market in Ukraine in the context of improving the protection of consumer rights of financial services. *International scientific journal Internauka. Series: Economic Sciences*. 2020. № 6. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2020/6/6124>. (дата звернення 23.01.2022).

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Ушинкіна О. А.

*аспірантка кафедри конституційного та адміністративного права
Національного Авіаційного Університету*

Сучасне суспільство характеризується стрімкою глобалізацією, яка є складним, багатовимірним явищем та визначається чималим масштабом. Бурхливий розвиток науково-технологічного прогресу, зумовлений зародженням нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, що призвів до створення та запровадження на цій основі новітніх фінансових інструментів, у поєднанні із становленням глобальних фінансових корпорацій спричинив виникнення глобального ринку фінансових послуг. В умовах диференціації суб'єктів ринку фінансових послуг поряд із сталими фінансовими інститутами та корпораціями виникають нові фігури, такі як ІТ-компанії, віртуальні структури та інші особи, пов'язаних з інформатизацією та віртуалізацією суспільства.

Трансформація сучасних фінансових ринків безпосередньо пов'язана з поширенням віртуальних операцій [1, с. 4], впроваджуються нові валюти та способи оплати. Такі сегменти фінансового ринку формуються стихійно та вимагають встановлення чітких правил і механізмів функціонування. Комітет Верховної ради України з питань цифрової трансформації розробив Проект закону України «Про віртуальні активи» № 3637 від 11.06.2020 року [2]. Наразі цей законопроект перебуває на стадії прийняття Верховною Радою України з урахуванням пропозицій Президента України. Вказаний законопроект формує правове поле для запровадження ринку віртуальних активів України та включення його до ринку фінансових послуг. Відтак, Проект закону України «Про віртуальні активи» № 3637 пропонує доповнити статтю 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [3], яка встановлює перелік фінансових послуг, пунктом 15 – послуги, пов'язані з оборотом фінансових віртуальних активів. Відповідно до ст. 4 Проекту закону України «Про віртуальні активи» № 3637 фінансовими віртуальними активами є емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений валютними цінностями та емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений цінним папером або деривативним фінансовим інструментом. Таким чином, операції з віртуальними активами стануть різновидом фінансових послуг.

З огляду на вищезазначене, законопроектом № 3637 регламентуються основні вимоги до постачальників таких послуг, порядку надання послуг та захисту прав споживачів таких послуг. Постачальниками послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів в Україні, визначаються виключно суб'єкти господарювання – юридичні особи, які провадять в інтересах третіх осіб один або декілька з таких видів діяльності: збері-

гання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів (забезпечення збереження віртуальних активів чи ключів віртуальних активів з можливістю самостійно здійснювати переміщення таких віртуальних активів в інтересах та за дорученням третіх осіб); обмін віртуальних активів (діяльність, пов'язана з обміном віртуальних активів на інші віртуальні активи та валютні цінності, що здійснюється для третіх осіб та/або за дорученням та в інтересах третіх осіб); переказ віртуальних активів (переміщення віртуальних активів в інтересах третіх осіб з гарантії віртуальних активів третіх осіб на гарантії віртуальних активів інших осіб); надання посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами (вчинення правочинів щодо віртуальних активів (у тому числі щодо здійснення публічної пропозиції віртуальних активів) в інтересах третіх осіб).

Одним із найбільш суперечливих у сфері запровадження ринку віртуальних активів стало питання щодо органу, який буде здійснювати державне регулювання обороту віртуальних активів, оскільки це стало причиною ветовання Президентом України Проекту закону України «Про віртуальні активи» № 3637. Відповідно до останньої редакції, регулювання діяльності із залучення коштів та здійснення інвестицій, зокрема питань, пов'язаних із регулюванням діяльності учасників ринку віртуальних активів та емісії віртуальних активів, мають бути віднесені до компетенції вже функціонуючих в Україні фінансових регуляторів, а саме: Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України [4]. Світовий досвід також свідчить про необхідність нагляду та контролю за ринком віртуальних активів не одним органом, а широким колом державних органів [5, с. 32].

Цифрові технології за короткий період внесли зміни до ринку фінансових послуг. Рухаючись у напрямі діджиталізації, Україна намагається відповідати сучасним світовим стандартам. Аналізований законопроект дозволить запровадити ринок віртуальних активів Україні та забезпечити його повноцінне функціонування.

Література:

1. Петько С. М. Організаційно-корпоративний компонент розвитку глобального ринку фінансових послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата ек. наук : 08.00.02. Київ, 2016. 19 с.

2. Про віртуальні активи : текст, підписаний Головою Верховної Ради України 20.09.2021.

URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=69110&pf35401=553089> (дата звернення: 23.01.2022).

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 01.08.2021 № 2664.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 23.01.2022).

4. Пропозиції до Закону України «Про віртуальні активи»: Пропозиції Президента України до Закону 05.10.2021.

URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=69110&pf35401=553893> (дата звернення: 23.01.2022).

5. Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study, Apolline Blandin, Ann Sofie Cloots, Hatim Hussain, Michel Rauchs, Rasheed Saleuddin, Jason Grant Allen, Bryan

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ІНДИКАТОР СТАБІЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Файчук О. В.

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
та страхування НУБІП України*

Лещенко М. А.

здобувачка вищої освіти, Державний податковий університет

Ткач Д. Е.

здобувачка вищої освіти, НУБІП України

Сучасний світ характеризується швидкими темпами змін, ці зміни зокрема спричинені розвитком ІТ сфери. Впровадження нових технологій [1], не тільки дає поштовх до активної конкуренції на ринку [2], збільшити прибуток компанії [3], а й задовольнити потреби страхувальника [4], при цьому мінімізувавши власні витрати. Інформаційні технології поширились на всі сфери та галузі національної економіки, не винятком став і страховий ринок [5]. Активний розвиток інформаційних технологій дав змогу не тільки покращити якість страхової послуги [6], а й дав поштовх до появи нового виду злочину в страховій сфері – інформаційного (кіберзлочин). Актуальність вивчення даного питання особливо нагальна сьогодні, згадуючи нещодавні події пов'язані з хакерською атакою в ніч з 13 на 14 січня, яка була спрямована на урядові сайти. З ладу вийшла також централізована база даних МТСБУ, об'єднання страховиків, які продають ОСЦПВ та поліси «зелена карта» [7].

Український страховий ринок перебуває на етапі становлення і трансформації в напрямі формування досконалого та фінансово стійкого страхового ринку. Саме страхові компанії мають відігравати суттєву роль в акумулюванні вільних коштів, проведенні активної інвестиційної політики. Для виконання цих завдань необхідно, передусім, забезпечити належний рівень фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку. Головним критерієм оцінки ефективності діяльності страхових компаній, регулюючих державних органів у процесі формування та становлення страхового ринку країни є стан його безпеки [8, с. 47].

Загрози кібербезпеки, з якими стикаються страхові компанії, зростають і розвиваються із загрозливою швидкістю. Наприклад, кіберекстракція, автоматизовані загрози, крадіжка особистих даних і втрата конфіденційних даних. Кіберекстракція стає все більш поширеною проблемою. Деякі види атак вимагачів настільки ефективні, що жертви можуть бути змушені виконати вимоги зловмисника і заплатити величезний викуп, щоб знову запустити свою систему. Автоматизовані загрози включають злом облікових даних, сканування вразливостей, погані бо-

ти, заповнення облікових даних і відмова в обслуговуванні можуть потенційно швидко відключити системи компанії. Крадіжка особистих даних і втрата конфіденційних Крадіжка особистих даних може бути викликана вразливістю системи і витоків даних. Так, файли, що зберігаються на локальних серверах фірми, можуть бути недостатньо захищені. Страховики збирають і зберігають конфіденційну особисту інформацію клієнта. Ця інформація може бути особливо цінною для зловмисників для продажу на чорному ринку. Вони можуть використовувати здобуту інформацію як інструмент для шахрайства, вимагання, несанкціонованого запозичення і багатьох інших фінансових злочинів. Порушення бізнесу і шкоди репутації. Кібератаки можуть серйозно підірвати бізнес [9].

Одним із прикладів нещодавнього кіберзлочину є атака на головні державні сайти України. Внаслідок хакерської атаки постраждала частина сайтів державних органів, у тому числі МТСБУ (єдине об'єднання страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів). Відповідно, стало неможливо оформити електронний поліс. Базу МТСБУ через API використовували страхові компанії та посередники, SaaS-платформи та агрегатори. Через збій з 14 січня дистанційні страхові сервіси для автовласників стали недоступними [7]. Жодна страхова компанія не могла продати електронний поліс, поліція та прикордонники не мали можливості перевіряти договори Зелена карта та ОСЦПВ в базі МТСБУ, а страховальники оформляли Європротоколи в електронній формі.

Варто наголосити, що починаючи з 07.02.2018 забезпечується можливість укладання внутрішніх договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (які діють виключно на території України) в електронній формі. У 2021 році стало звичною практикою отримання страхової послуги у будь-якому місці [10, 107]. 52 % договорів ОСЦПВ укладалось в електронній формі, у 2020-му – 37 %, 2019-му – 15 %, а 2018-го – близько 2 %. У середньому на місяць укладається близько 300 тис. договорів електронному вигляді на 230 млн. грн [11]. Після збою внаслідок кібератаки, який спричинив зупинку оформлення та перегляд електронних полісів ОСЦПВ, всі послуги відновлені, але який резонанс й скільки незручностей, які насправді ризики для страховальників та страховиків несе ця кібератака ще достеменно не відомо.

Для страхових компаній в Україні поки що не запроваджено єдиних обов'язкових стандартів інформаційної безпеки, хоча такі стандарти уже давно застосовуються зарубіжними страховиками. З огляду на те, що політика інформаційної безпеки банківськими установами розробляється самостійно, сьогодні вітчизняні страховики, спираючись на зарубіжний досвід та досвід реалізації політики інформаційної безпеки в банківській та інших видах діяльності, а також міжнародні стандарти інформаційної безпеки, можуть самостійно розробляти власну політику інформаційної безпеки. Серед міжнародних стандартів інформаційної безпеки (ISO/IEC 27001 та ISO/IEC 27002) політика інформаційної безпеки описується

стандартом ISO/IEC 27002. Для впровадження системи управління інформаційною безпекою використовується стандарт ISO/IEC 27001. У разі запровадження системи інформаційної безпеки компанія отримує сертифікат про присвоєння стандарту саме ISO/IEC 27001. Інформація щодо використання стандарту ISO/IEC 27001 страховими компаніями в Україні наразі відсутня. Однак перші кроки до процесу використання міжнародних стандартів інформаційної безпеки уже зроблено одним із учасників вітчизняного ринку страхування HACK «Оранта», яка з 2010 року використовує програмні рішення компанії Lumension, впровадження яких, за словами представника компанії, повинно стати одним з послідовних етапів підготовки HACK «Оранта» до сертифікації за міжнародним стандартом ISO 27001 [12, с. 23]

Кіберзагрози експертами визначено основною проблемою бізнесу у всьому світі в 2022 році [13]. Вироблені теорією страхового права правові, економічні та методологічні передумови для виділення кіберстрахування в окремий вид страхової діяльності вимагають визначення напрямів подальшого розвитку цього виду діяльності [14]. Інформаційна безпека страхової компанії – важлива складова, що забезпечує не тільки економічну стабільність, а й загалом все функціонування страхового ринку України. Зважаючи на активний розвиток кіберзлочинності у страховому середовищі вважаємо за доцільне запровадити низку заходів, з метою покращення якості кіберзахисту страховиків, а саме: прийняття нових нормативно-правових актів, що на національному рівні встановили би правила для обов'язкового кіберзахисту страхових компаній, створення нових підрозділів для запобігання кіберзлочинності, залучення та спрямування інвестиційних ресурсів для купівлі та перенаснащення матеріально-технічної бази тощо.

Література:

1. Стратегії та технології інноваційного розвитку корпорацій: монографія / за ред. Полінкевич О. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 416 с.
2. Rynek ubezpieczeń. Współczesne problemy / red. Sułkowska W. Kraków: Difin, 2013. 426 s.
3. Problemy współczesnego rynku ubezpieczeń. / red. Lisowski J., Manikowski P. Poznań. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 2014. 226 s.
4. Dylematy teorii i praktyki ubezpieczeń. / red. Sułkowska W., Strupczewski G. Warszawa: Wydawnictwo Poltext, 2015. 354 s.
5. Volosovych S., Zelenitsa I., Kondratenko D., Szymła W., Mamchur R. *Transformation of insurance technologies in the context of a pandemic. Insurance Markets and Companies*. 2021. № 12 (1). PP. 1–13.
6. Horyslavets P., Plonka M., Trynchuk V. Experience marketing and its tools in promoting the insurance services. *Innovative Marketing*. 2018. № 14 (1). PP. 41–48.
7. Кібератака обвалила базу електронних полісів автоцивілки. Постраждали дані мільйонів власників авто. Що їм робити і коли все відновиться? URL: <https://bit.ly/3H5E4Nf> (дата звернення 23.01.2022).
8. Улянич Ю., Ролінський О. Візуалізація даних та фінансова безпека на страховому ринку України. *Агросвіт*. 2021. №16. С. 45–51.
9. Загрози кібербезпеки з якими стикаються страхові компанії, і як з ними боротися. URL: <https://tinyurl.com/368uj3sk> (дата звернення 24.01.2022р.)

10. Тринчук В., Табахарник О. Insurtech: сучасні тренди ринку автострахування України. *Сучасні проблеми бухгалтерського обліку та фінансів*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23–24 листопада 2021 р. Київ: НУХТ, 2021. С. 106–108.

11. Как хакеры «сломали» электрополис? От кибератаки на сайты госуслуг Украины пострадала база данных МТСБУ. URL: <https://forinsurer.com/news/22/01/14/40774> (дата звернення 23.01.2022).

12. Жабинець О. Політика інформаційної безпеки страхових компаній: українські реалії та досвід США. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 23–27.

13. ТОП-10 глобальних ризиків для бізнесу в 2022 році. Кибер-угрози №1 в барометрі ризиків Allianz. URL: <https://forinsurer.com/news/22/01/24/40807> (дата звернення 23.01.2022).

14. Пацурія Н., Зярянний О. Кіберстрахування як засіб забезпечення господарського правопорядку в інформаційній сфері: поняття, механізм та умови реалізації. *Право України*. 2021. № 7. С. 13–29.

ACCESS TO FINANCIAL SERVICES FOR ASYLUM SEEKERS AND BENEFICIARIES OF INTERNATIONAL PROTECTION⁶

Olha Shvahaer

*Ph.D. in Law, assistant lecturer,
Department of International, European and Comparative Law
Academic and Research Institute of Law Sumy State University*

Yana Tverdokhlib

*Student of specialty 293 «International law»
Academic and Research Institute of Law Sumy State University*

The terms «refugee», «asylum-seeker» and «migrant» are used to describe people who are on the move, who have left their countries and have crossed borders.

And there are some differences in the legal status of these persons.

An asylum seeker is someone who claims to be a refugee but whose claim hasn't been evaluated. This person would have applied for asylum on the grounds that returning to his or her country would lead to persecution on account of race, religion, nationality or political beliefs. Someone is an asylum seeker for so long as their application is pending. So not every asylum seeker will be recognised as a refugee, but every refugee is initially an asylum seeker [1].

In this case the asylum seekers could face certain obstacles: lack of access to certain services that provide daily human life.

⁶ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Financial services are one of the most important among others, allowing asylum seekers to provide themselves and their families with everything they need. For example, opening and using a bank account.

According to the legislation of different countries, there are certain rules for opening bank accounts, which make it impossible to access to financial services for asylum seekers.

For example, during the asylum process - which can last several years - asylum seekers do not have an official identity document issued by the Bulgarian state, which causes particular problems when it comes to accessing financial services. Following legislative decisions regarding the prevention of money laundering and of terrorist financing, a number of measures and conditions were introduced. Following this, and fully in accordance with the law, financial service providers can refuse to open bank accounts for asylum seekers due to the lack of an identity document: the law explicitly states that the registration card is not an identity document [2].

Financial services offer vital tools to forcibly displaced persons who are forced to leave their homes due to conflict, persecution, violence, or human rights violations. These tools, when designed appropriately and backed by robust national policies and regulation, help forcibly displaced persons to safely store money, send or receive money transfers, and build up a transaction history that helps them to access services such as credit and insurance when needed. They are more necessary now than ever for helping forcibly displaced persons to rebuild their livelihoods and contribute to their host communities [3, p. 4]. Customer identification is a key issue for the financial inclusion of forcibly displaced persons. Under international standards, countries must establish customer due diligence requirements, which require financial institutions to undertake a number of steps when onboarding a new customer: (1) identify the customer (this involves collecting a person's identity particulars, such as the full legal name, date of birth, etc.) and verify the individual's identity against a reliable source, (2) identify the beneficial owner(s) and take reasonable steps to verify their identities, (3) understand the purpose and intended nature of the business relationship, and (4) conduct ongoing monitoring of the relationship and transactions [3, p. 14].

This typically includes identification systems that provide voter identification, ration cards, social security numbers, health cards, tax numbers, and more; in some cases these credentials may also be recognized as proof of identity for other purposes or sectors. In the case of asylum seekers and refugees, although host states are primarily responsible for providing proof of a legal identity for refugees who do not have valid travel documents, the credentials issued by the UN Refugee Agency under its mandate on behalf of the host state can be recognized as proof of legal or official identity (1951 Convention on the Status of Refugees, Articles 25 and 27; 1950 Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees) [4, p. 4].

International inter-governmental bodies, development and humanitarian agencies, foundations, and other donors often provide support for

identification systems in the form of funding and technical assistance, and support the establishment of normative standards. Other international and regional bodies are also involved in setting standards related to identification, including those for cross-border interoperability and mutual recognition of credentials. In certain cases, development and humanitarian actors may also be identity providers or administer identification systems for specific programs or activities. In the case of refugees and asylum seekers, UNHCR may provide proof of legal or official identity on behalf of the host state under its mandate [4, p. 12].

Need to highlight, identification systems and data should never be used as a tool for discrimination or to infringe on or deny individual or collective rights.

Considering the difficulties of people in need of protection in accessing financial systems, states have to promote actions to facilitate access to the banking system and to financial services.

References:

1. Refugees, asylum seekers & migrants: a crucial difference
URL: <https://www.habitatforhumanity.org.uk/blog/2016/09/refugees-asylum-seekers-migrants-crucial-difference/>.

2. Access to financial services of asylum seekers and beneficiaries of international protection in Bulgaria
URL: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/system/files/2021-11/unhcr%20financial%20services%20report%20bg.pdf>.

3. Roadmap to the Sustainable and Responsible Financial Inclusion of Forcibly Displaced Persons
URL: https://www.afi-global.org/wp-content/uploads/2020/07/roadmap_fi-of-fdps_122019_0.pdf.

4. Principles on identification for sustainable development: toward the digital age
URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/213581486378184357/pdf/principles-on-identification-for-sustainable-development-toward-the-digital-age.pdf>.

5. The Mexico Plan of Action to Strengthen International Protection of Refugees in Latin America: Main Achievements and Challenges During the Period 2005-2010
URL: <https://www.acnur.org/fileadmin/documentos/publicaciones/2014/9513.pdf?file=fileadmin/documentos/publicaciones/2014/9513>.

Наукове видання

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(Суми, 28 січня 2022 року)

Відповідальна за випуск О. А. Швагер
Комп'ютерне верстання М. В. Плотнікової

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Організаційний комітет не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей, не завжди поділяє позицію авторів.

Підписано до друку 22.02.2022.

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 5,81. Обл.-вид. арк. 9,75. Тираж 100 пр. Зам. №__

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.